

Beroepspraktijk musicus: meer dan talent en instrument

Onderzoek naar de behoeften aan begeleiding van musici van
het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds

Beroepspraktijk musicus: meer dan talent en instrument

Onderzoek naar de behoeften aan begeleiding van musici van het
Nationaal Muziekinstrumenten Fonds

Lennart van der Sman

Masterthesis

MA Kunstbeleid en -management 2013-2014

Universiteit Utrecht

Media- en Cultuurwetenschappen

Begeleiding

Dr. Ph. Lelieveldt

Dr. K.S. Joostens (2de lezer)

Foto cover

© Nationaal Muziekinstrumenten Fonds

Sjaak Ramakers

Amsterdam, maart 2015

L.E. (Lennart) van der Sman

Geboren: 19-01-1988 te Haarlem

Studentnummer: 3147495

Voorwoord

Mijn passie voor muziek maakte jaren geleden dat ik overwoog professioneel cellist te worden. De auditie voor het Amsterdams conservatorium was op een regenachtige maandagmiddag en verliep rampzalig. Achteraf gezien heeft de auditiecommissie destijds een goede keuze gemaakt mij af te wijzen, want mijn ambitie bleek ergens anders te liggen. Vaak heb ik me voorgesteld hoe het zou zijn geweest als ik er wel voor was gegaan. Zou het meevallen in deze tijd? Zou ik aan voldoende werk zijn gekomen? Vanwege mijn werk en hobby bestaat mijn vriendenkring uit veel musici. Ik heb veel bewondering voor hen, omdat zij zich durfden toe te leggen op het kunstenaarschap. Het is tenslotte hard werken en het zit niet altijd mee.

Sinds september 2011 ben ik verbonden aan het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds. Als stagiair leerde ik toen onder de vleugels van fondsenwerver Manon Veenendaal niet alleen het fonds in sneltreinvaart kennen, maar ook de musici die door het fonds aan een instrument geholpen zijn. Aansluitend kon ik er in deeltijd aan de slag. Nu, in het kader van mijn masteropleiding Kunstbeleid en –management aan de Universiteit Utrecht, wilde ik een meer wetenschappelijke bijdrage leveren aan het NMF. Hiertoe heb ik in de vorm van een masterthesis een onderzoek naar de behoefte aan begeleiding van NMF-musici in hun muzikale loopbaan uitgevoerd. Het resultaat daarvan heeft u nu in handen.

Het onderzoek beschouw ik als een waardevolle toevoeging aan mijn eigen ontwikkeling. Voor het NMF hoop ik dat het bijdraagt op meerdere vlakken. Graag wil ik voor hun onweerstaanbare begeleiding en hulp grote dank uitbrengen aan mijn collegae van het NMF: Marcel, Manon, Geertje, Frits, Marie-Thérèse en Steven. Daarnaast dank ik mijn ouders en enkele zeer waardevolle familieleden en vrienden. En ook aan alle musici die aan dit onderzoek hebben meegedaan: dank!

—

Lennart van der Sman
maart 2015

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	9
1 Het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds: missie en musici	15
1.1. Het NMF en talentontwikkeling	15
1.2. De doelstellingen van het NMF	18
1.3. Zoeken naar een vorm van additionele ondersteuning	22
2 Theoretisch kader	25
2.1. De kunstenaar in de creatieve industrie.....	25
2.2. De kunstenaar in onzekerheid	27
2.3. De plurale artistieke beroepspraktijk als risk management.....	29
3 Talent- en competentieontwikkeling bij musici	33
3.1. Competentiegericht kunstvakonderwijs	33
3.2. De competenties van een musicus	37
3.3. De juiste voorbereiding op de beroepspraktijk?.....	40
3.4. Initiatieven voor talentontwikkeling in Nederland	41
4 Methodologie enquêteonderzoek	45
4.1. Respondenten.....	45
4.2. Meetinstrument.....	45
4.3. Procedure	49
5 Resultaten enquêteonderzoek	51
5.1. De beroepspraktijk.....	51
5.2. De behoeften aan begeleiding van de musici voor de beroepspraktijk	53
6 Conclusies en aanbevelingen	57
6.1. Conclusies	57
6.2. Aanbevelingen voor het NMF	58
6.3. Discussie	59
Samenvatting	61
Bibliografie	63
Bijlagen	69

Inleiding

Aanleiding

Vanuit mijn betrekking bij het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds, de stichting die aan (vak)musici in Nederland hoogwaardige muziekinstrumenten in bruikleen geeft, heb ik ervaren dat talentvolle musici die door het fonds ondersteund worden in hun ontwikkeling, verrassende wegen kunnen inslaan. Een professionele cellist, bijvoorbeeld, besloot in 2012 zijn cello na een jarenlange carrière terug te brengen, omdat hij wegens de onzekere toekomst in de muziekwereld afstand wilde doen van het vak en zich liever toegede op een studie psychologie. Daartegenover staat een jonge violiste, die als conservatoriumstudente haar eerste instrument bij het fonds aanvroeg en zich sindsdien heeft ontwikkeld tot een bloeiende, veelzijdige musicus. Zij neemt met succes deel aan (internationale) concoursen, heeft enkele cd's op haar naam staan en verschijnt inmiddels veelvuldig in de media.

Bij mij ontstond de gedachte dat voldoende talent en een goed instrument niet primair de sleutels tot succes zijn. Het is wellicht ook de manier waarop een musicus zijn ambities en creativiteit omzet in een beroepspraktijk die bestand is tegen de verwickelingen binnen de kunstwereld van deze tijd.

Probleemstelling

De wereld van de kunstenaar is volop in verandering. Het negentiende-eeuwse, romantische beeld van een kunstenaar als bohemien die een autonoom kunstenaarschap onderhoudt, lijkt in de huidige tijd niet meer aan de orde. In 2012 publiceerden de onderzoekers Camiel van Winkel, Pascal Gielen en Koos Zwaan, verbonden aan de Akademie voor Kunst en Vormgeving St.Joost, het onderzoeksrapport *De hybride kunstenaar: de organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk*, waarin zij de enorme opgang van de cultuur- en creatieve industrie (vanaf eind twintigste eeuw) in verband brengen met de gediversifieerde artistieke praktijk van kunstenaars. De onderzoekers stellen dat het erop nahouden van een bijbaantje door een kunstenaar een oud gegeven is, maar dat het nieuw zou zijn 'dat kunstenaars vanaf het postindustriële tijdperk steeds vaker een alternatief beroepsinkomen vinden in de culturele en creatieve industrie'.¹

Uit de studies van de Franse (cultuur)socioloog Pierre-Michel Menger en de kunstenaar-econoom Hans Abbing blijkt dat deze plurale beroepspraktijk de lage inkomsten en de continue onzekerheid van een kunstenaar, als gevolg van een felle competitie tussen de kunstenaars, kan compenseren.² Om je als kunstenaar competent te maken als werknemer van het hedendaagse economische productieproces, benadrukken Van Winkel et al. de toepassing van de termen

---

¹ Winkel (2012): 7; Met de creatieve industrie wordt een economische sector bedoeld die is gericht op de exploitatie van creativiteit, kunstzinnigheid en intellectueel eigendom. Zie: Winkel (2012): 19-22.

² Menger (1999; 2001; 2009); Abbing (2002).

deskilling (het ontbreken van een vastomlijnde expertise) en reskilling (het aanleren van talige en representatieve vaardigheden).³

Hoewel deskilling bij een uitvoerend musicus vermoedelijk minder aan de orde is, wordt reskilling steeds breder toegepast in het kunstvakonderwijs van musici. Echter, de aansluiting van het kunstvakonderwijs op de arbeidsmarkt voor kunstenaars en musici staat in dit verband al enige tijd ter discussie. De minister heeft in 2011 de HBO-raad opgeroepen een herstructurering uit te laten voeren van de kunstopleidingen.⁴ De raad vermeldt hierin dat niet-muzikale competenties (waaronder ondernemerschap, netwerken en omgevingsgerichtheid) binnen de opleidingscurricula prioriteit blijven houden. Dit met het oog op het feit dat de opleidingen zo een betere aansluiting op de beroepspraktijk kunnen bieden.

Ook het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds (NMF) werkt er sinds 2011 aan zijn educatieve doelstelling meer invulling te geven om haar musici beter te kunnen ondersteunen in hun muzikale loopbaan. Hiertoe wenst het NMF meer zicht te krijgen op de huidige situatie van de NMF-musici door het doen van onderzoek. Een extern bureau heeft bijvoorbeeld in opdracht van het NMF gesprekken gevoerd in focusgroepen met enkele musici; de resultaten hiervan zijn echter helaas nooit ontvangen. Daarnaast organiseerde het NMF informele lunches met (een zeer beperkt aantal) NMF-musici om te praten over hun werkveld. De laatste jaren werd er in interne brainstormsessies nagedacht over nieuwe vormen van communicatie met en de begeleiding van de musici. In dit stadium heeft het NMF meer behoefte aan systematischer onderzoek onder de musici.

Doelstelling

In het kader van mijn masterstudie Kunstbeleid en -management voer ik in deze thesis enerzijds een literatuurstudie en anderzijds een (bijbehorend) veldonderzoek uit. Het doel van deze literatuurstudie is om meer gezicht te geven aan de problematiek rondom de artistieke beroepspraktijk in de huidige tijd. Het veldonderzoek betreft een inventariserend onderzoek onder de ongeveer 400 NMF-musici middels een enquête. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de mogelijke behoeften van deze musici aan additionele hulp bij de vorming van hun beroepspraktijk. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan hulp bij podiumpresentatie, marketing, ondernemerschap en communicatie. Met de verkregen kennis en inzichten uit de literatuur kunnen de onderzoeksgegevens uit het veld in een breder verband worden geplaatst. Hierdoor kunnen gedragen aanbevelingen aan het NMF geformuleerd worden om een meer passend beleid ten aanzien van de educatieve doelstelling te maken.

---

³ Winkel (2012): 24.

⁴ Dat heeft geleid tot het *Sectorplan hbo kunstonderwijs*. HBO-Raad (2011).

Vraagstelling

De hierboven beschreven probleemstelling kan in de volgende vraagstelling worden vertaald:

Welke behoeften aan begeleiding hebben musici van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds in hun muzikale loopbaan?

De deelvragen die stapsgewijs de beantwoording van de centrale vraag ondersteunen zijn:

1. Wat wordt er verstaan onder een muzikale loopbaan ?
2. Hoe krijgt deze muzikale loopbaan (de artistieke beroepspraktijk) vorm in de huidige tijd?
3. Welke competenties worden vakmusici geacht te hebben?
4. Hoe bereidt het kunstvakonderwijs de musici voor op de beroepspraktijk?
5. Welke instellingen zijn actief op het gebied van begeleiding van musici bij de start van hun muzikale loopbaan?
6. Wat zijn de doelstellingen van het NMF en welke problemen voorziet het NMF hierin ten aanzien van de toekomst?
7. Welke rol vervult het NMF voor musici en wie zijn deze musici?
8. Op welke aspecten zouden volgens de bij het NMF betrokken musici activiteiten ontplooid kunnen worden die bijdragen aan de ontwikkeling van hun talent?

Relevantie

Met dit onderzoek wordt op meer systematische wijze zicht gegeven op de situatie van de NMF-musici en de knelpunten binnen hun muzikale loopbaan. Het maakt een organisatie als het NMF bewust van de veranderende maatschappij en de ontwikkelingen binnen het kunstvakonderwijs. De onderzoeksresultaten kunnen richtinggevend zijn voor organisaties die muzikaal talent in hun ontwikkeling willen bijstaan. Op die manier kan het beleid van het NMF meer worden afgestemd op de praktijk.

De uiteenzetting van de literatuur en de beleidsontwikkelingen omtrent het kunstvakonderwijs trekt de problematiek echter breder dan alleen het NMF. De studie inventariseert de behoeften aan meer begeleiding van een groep conservatoriumstudenten en professionele musici en bevestigt mogelijk het beeld van het kunstenaarschap dat wordt geschetst in de literatuur. Het onderzoek is daarmee een aanvulling op de studies die in deze thesis naar voren zijn gekomen, doordat in plaats van de kunstenaar in brede zin, hier alleen de musicus centraal staat.

Het is denkbaar dat beleidsmakers van talentontwikkelingsorganisaties en het kunstvakonderwijs met deze informatie andere inzichten verwerven en daar acties aan verbinden.

Literatuurverkenning en methode

In deze thesis zal allereerst het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds worden bestudeerd aan de hand van de gepubliceerde jaarverslagen van 1988 tot en met 2013. Daarnaast worden er enkele oriënterende gesprekken gevoerd met medewerkers van het fonds om een goed beeld te krijgen van hun ideeën en activiteiten rond de begeleiding van musici.

In het literatuuronderzoek zijn drie hoofdpublicaties te noemen. Ten eerste is de publicatie *De hybride kunstenaar: de organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk* (2012) van Camiel van Winkel et al. van belang, omdat het een redelijk recent beeld schetst van de beroepspraktijk van kunstenaars in de huidige tijd. Het onderzoek bestaat uit een theoretisch deel, waarin niet alleen op microniveau wordt gekeken naar de ontwikkeling van de beroepspraktijk; deze ontwikkeling wordt in verband gebracht met een macrosociologisch/economisch fenomeen, te weten de opkomst van de cultuur- en creatieve industrie.⁵ Het is deze verbinding die interessant is voor deze thesis, omdat het de kaders van het kunstveld overstijgt. Aansluitend hebben de onderzoekers een veldstudie uitgevoerd onder drie cohorten beeldende kunstenaars om te inventariseren op welke manier zij hun artistieke praktijk organiseren.

Ten tweede wordt de publicatie *Why are artists poor? The exceptional economy of the arts* (2002) van Hans Abbing bestudeerd. Vanuit een economische invalshoek zoekt Abbing naar de achtergronden en (merkwaardige) eigenschappen van de kunstwereld. Hij beschrijft en onderbouwt beweegredenen van kunstenaars wat betreft de inrichting van hun loopbaan. Abbing legt daarbij de felle competitie binnen de kunstwereld en diens consequenties bloot, zodat duidelijk kan worden in welke onzekere situatie de musici verkeren.

Tot slot wordt het werk *Le travail créateur. S'accomplir dans l'incertain* (2009) van de Franse socioloog Pierre-Michel Menger behandeld. Menger draagt een onmisbare sociologische benadering van de kunstwereld aan met betrekking tot de vorming van de artistieke beroepspraktijk. Hij introduceert de notie van onzekerheid, die volgens hem een belangrijk aspect is in de carrière van de kunstenaar en ook tot succes kan leiden. De studie van Menger zet de onzekere situatie van de kunstenaar in een ander licht en biedt daarbij een mogelijke uitweg.

Vervolgens is met behulp van beleidsstukken van de Vereniging Hogescholen (voorheen HBO-raad), het ministerie van OC&W en enkele adviescommissies de ontwikkeling uiteengezet van de (her)structurering van het kunstvakonderwijs in Nederland. Bovendien worden de tien competenties gepresenteerd die musici volgens het kunstvakonderwijs moeten hebben bij de start van hun beroepspraktijk. Daarbij is een paragraaf opgenomen, waarin onderzoekers naast elkaar worden gezet met gedachten over de rol van het kunstvakonderwijs in de voorbereiding op deze beroepspraktijk. In het tijdschrift *Boekman 73 'Kunst en opleiding'* hebben enkele onderzoekers zich uitgesproken over deze rol.

Het veldonderzoek betreft een enquête onder 377 NMF-musici. De enquête wordt in het Nederlands en Engels online aangemaakt en per e-mail verspreid. De respondenten worden verdeeld in twee condities, te weten conservatoriumstudenten en professionele musici. Allereerst geven de respondenten antwoord op vragen over hun werk- en opleidingssituatie. Daarna volgen vragen die de belangrijkheid van de competenties, de kwaliteit van de genoten opleiding, de behoefte aan eventuele verbetering van de competenties, en de rol hierin van het NMF zullen inventariseren. In hoofdstuk 4 wordt de volledige methodologie van het enquêteonderzoek beschreven.

---

⁵ Winkel (2012): 7.

Leeswijzer

De thesis is als volgt opgebouwd:

In hoofdstuk 1 staat het NMF centraal. De doelstellingen en de doelgroep van het fonds worden behandeld. Duidelijk wordt op welke manier het NMF momenteel hulp biedt aan musici en welke problemen het NMF ten aanzien van de toekomst voorziet.

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader geschetst dat als basis dient van het onderzoek. Aan de hand van de theorieën van Van Winkel c.s. Pierre-Michel Menger en Hans Abbing worden de achtergronden van en het discours over de organisatie van de artistieke beroepspraktijk weergegeven.

Hoofdstuk 3 gaat over de competentieontwikkeling van musici op het kunstvakonderwijs en de talentontwikkeling voor musici door andere instellingen dan het onderwijs en het NMF. Duidelijk wordt wat musici in principe aan begeleiding aangeboden (kunnen) krijgen in hun loopbaan. Tevens bieden de opgestelde competenties door het kunstvakonderwijs houvast bij het enquêteonderzoek.

In hoofdstuk 4 wordt de methodologie van het enquêteonderzoek onder de musici beschreven.

In hoofdstuk 5 worden vervolgens de voornaamste resultaten gepresenteerd. Deze betreffen:

- ▶ De arbeidsrelatie(s), het inkomen en de tijdsbesteding aan betaalde werkzaamheden van de professionele musici;
- ▶ de belangrijkheid van de competenties voor de musici in hun muzikale loopbaan;
- ▶ de kwaliteit van de genoten opleiding t.a.v. deze competenties volgens de musici;
- ▶ de behoefte aan eventuele verbetering van de competenties;
- ▶ en de vraag of het NMF hierbij een rol kan spelen.

Hoofdstuk 6 betreft de conclusies en aanbevelingen voor het NMF voor een mogelijk te voeren specifiek(er) educatief beleid.

1 Het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds: missie en musici

1.1. Het NMF en talentontwikkeling

Twee jaar voor de oprichting van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds (NMF) in 1988, werd de oprichtingsakte getekend van diens voorloper: het Nationaal Strijkinstrumenten Fonds. Violist Theo Olof werd de eerste voorzitter. Volgens Olof droeg het eerste plan “de charme van het prille en onvolgroeide”.⁶ Ideeën voor de oprichting van een fonds voor het verwerven en in bruikleen verstrekken van strijkinstrumenten kregen in afwisseling van successen en teleurstellingen gestaag vorm. Enkele gesprekken met het Prins Bernhard Fonds leidden vervolgens tot het ontstaan van het NMF, met een verbreding van de oorspronkelijke doelstelling. In 1988 werd besloten niet slechts strijkinstrumenten te verzamelen, waardoor het NMF voor een bredere doelgroep van dienst kon zijn. Het bestuur omschrijft in het eerste jaarverslag de doelstelling als volgt: “[Het NMF] stelt zich ten doel, het jonge talent en de uitvoerende musicus de helpende hand te bieden, door hun goede instrumenten in bruikleen te geven of hen bij de financiering van hun eigen instrument terzijde te staan.”⁷ Ten eerste werden strijkinstrumenten aangekocht en tegen een geringe vergoeding aan musici in bruikleen gegeven. Ten tweede werd aan de mogelijkheid gewerkt voor harpen, vleugels of blaasinstrumenten een renteloze lening te verstrekken. In het bijzonder omdat de oprichters voorzagen dat musici zich de aanschaf van een dergelijk instrument niet eigenhandig kunnen veroorloven.

Tot op heden geeft het NMF hoogwaardige instrumenten in bruikleen aan beroepsmusici en hen die dat willen worden. Dat kunnen klassieke en niet-klassieke musici zijn. Een aanvraag bij het fonds van een musicus wordt beoordeeld door een onafhankelijke commissie, de Commissie Aanvragen en Instrumenten, bestaande uit deskundigen uit de muzikwereld, waaronder conservatoriumdocenten. Zij letten bij het al dan niet ontvankelijk verklaren van een aanvraag op de kwaliteiten van de betreffende musicus en op de rol die de musicus speelt in het Nederlandse muziekleven. Het NMF vindt het belangrijk dat de instrumenten door het Nederlandse publiek gehoord kunnen worden. Een andere voorwaarde om in aanmerking te komen van een NMF-instrument is dat de musicus niet zelf in staat dient te zijn een dergelijk instrument aan te schaffen.

De doelgroep ‘beroepsmusici en zij dit dat willen worden’ houdt meer specifiek in dat ten eerste jonge muzikalenten die de ambitie hebben naar het conservatorium te gaan worden geholpen door het NMF.⁸ Zij volgen op een hoog niveau privéles of volgen deze lessen zelfs in landelijke jongtalentenklassen. Ten tweede zijn het musici die studeren aan één van de Nederlandse conservatoria of tijdelijk aan een hogere muziekschool in het buitenland. Ten derde zijn het afgestudeerde, professionele musici die van muziek maken hun beroep hebben gemaakt, spelend in een beroepsorkest of -ensemble, als solist of muziekdocent, of een combinatie hiervan.

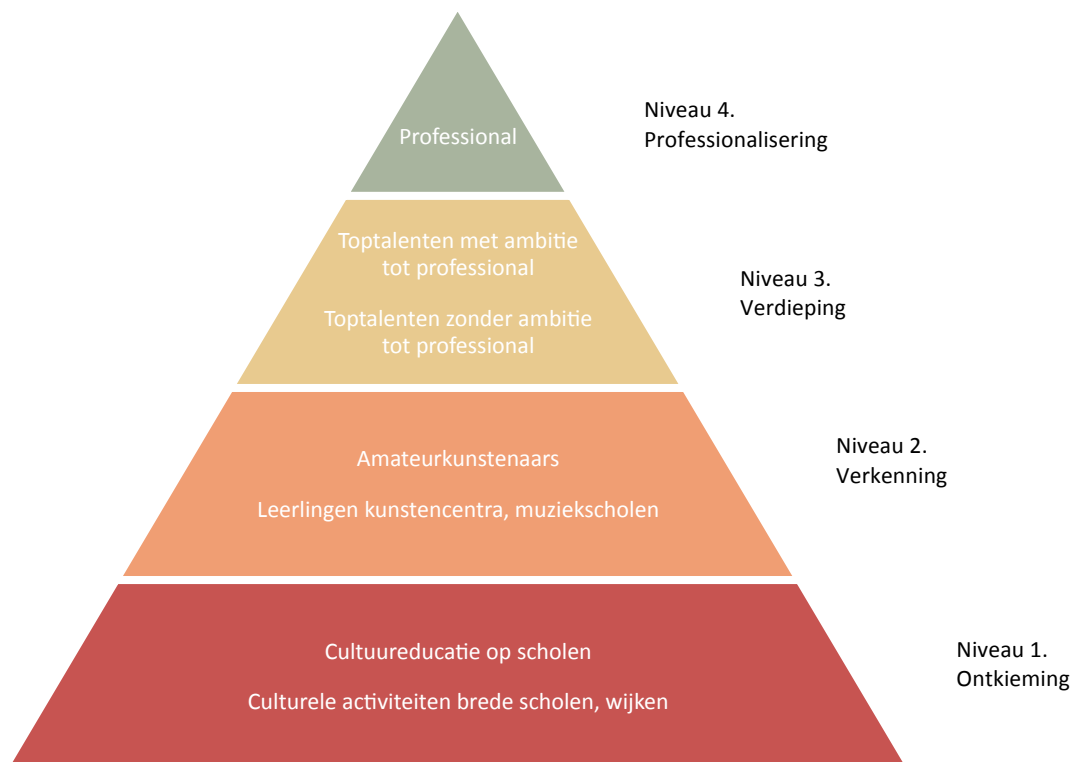
⁶ Jaarverslag 1988: 2.

⁷ Ibidem.

⁸ Het NMF heeft enkele bijzondere gevallen die in dit onderzoek buiten beschouwing vallen. Het gaat om drie vleugels, een contrabas en een fortepiano die niet aan één specifieke musicus in bruikleen zijn gegeven. De vleugels zijn geplaatst op het Koninklijk Conservatorium, Codarts Rotterdam en Splendor Amsterdam; een contrabas is bij Amsterdam Sinfonietta, een fortepiano op het Koninklijk Conservatorium en drie gitaren bij de Stichting Gitaarorkest Nederland (peiling: mei 2014).

Het NMF draagt bij aan de ontwikkeling van talentvolle musici. De term talentontwikkeling is in de cultuursector echter geen eenduidig begrip. Karin Laarakker (Cultuurnetwerk Nederland) merkt in een onderzoek naar talentontwikkeling uit 2007 op dat de diverse definities die in de sector circuleren helder worden als we kijken naar het beoogde doel, de functie, doelgroep en discipline.⁹ Kijkend naar de doelstellingen is het beoogde doel van het NMF de ontwikkeling tot professioneel kunstenaarschap of een vergaande persoonlijke ontwikkeling binnen deze beroepspraktijk. De functie van de talentontwikkeling is het bijdragen aan de kwaliteit van het Nederlandse muziekleven. Als discipline hanteert het NMF hoofdzakelijk, maar niet slechts de klassieke muziek die musici uitvoeren. Steeds meer worden de instrumenten uit de collectie bespeeld door jazzmuzikanten of musici actief in de wereldmuziek en/of veelvuldige ‘fusion’-projecten. Wat de doelgroep betreft is het zinvol te kijken naar de fasering van talentontwikkeling die Van der Geest en Sprengers hebben voorgesteld. Onderzoeksbureau ART heeft deze fasering overgenomen en uitgewerkt. Individuele talentontwikkelingstrajecten worden onderscheiden in vier opeenvolgende fasen, geplaatst in een piramidevormig diagram (zie diagram 1.1.).¹⁰

Diagram 1.1.
De talentontwikkelingspiramide

Het laagste niveau is het basisniveau, de ontkieming, waarop jongeren op school, een brede school of in wijken aan culturele activiteiten deelnemen onder de noemer cultuureducatie. Op het tweede niveau, de verkenning, bevinden zich jonge amateurkunstenaars die kunst actief beoefenen in hun

⁹ Laarakker (2007): 7-8.

¹⁰ Naar voorbeeld van Bureau ART. Zie: Zant & Windhorst (2013): 11.

vrije tijd en daartoe lessen volgen bij bijvoorbeeld kunstcentra of muziekscholen. Het derde niveau, de verdieping, omvat met name jonge amateurkunstenaars die al vele jaren beoefenaar zijn en volgens hun begeleiders over bijzondere talenten beschikken en deze actief ontwikkelen. Enkel in deze fase hebben de ambitie om professional te worden en volgen eventueel zelfs een hbo-kunstvakopleiding, anderen hebben dat (nog) niet. Het hoogste niveau, de professionalisering, betreft de toptalenten die een kunstvakopleiding volgen of al hebben afgerond, die de ambitie hebben om professioneel kunstenaar te worden of dat al zijn, of zelfs een internationale carrière (willen) beginnen.¹¹

Voor de ontwikkeling van talent is de doorstroming tussen de niveaus relevant. Tussen niveau 1 en 2 is het bijvoorbeeld belangrijk de vraag te stellen hoe je leerlingen op school kunt interesseren om zich in te schrijven voor cursussen en actief kunstbeoefenaar te worden. Bij doorstroming naar niveau 3 is het zinvol je af te vragen hoe talenten worden ontdekt, geselecteerd en doorverwezen naar kunstvakopleidingen op hbo-niveau. De stap naar de professionalisering roept vragen op als: hoe worden talenten begeleid naar – in het geval van de muziek – de professionele orkesten en ensembles, de (inter)nationale podia, of in het opzetten van een zelfstandige beroepspraktijk?¹²

De doelgroep van het NMF is de groep musici die volgens de talentontwikkelingspiramide op niveau 3 en 4 zitten. Het zijn enerzijds de musici die de verkenning met de muziek al achter hun rug hebben en zich momenteel verdiepen. Ze volgen daartoe een kunstvakopleiding aan een conservatorium of zitten nog in een voortraject, een jongtalentenklas, dat hen daarop voorbereid. Zij hebben de ambitie om professioneel musicus te worden en zitten vaak middenin de doorstroming naar niveau 4. Anderzijds zijn de NMF-musici professionele musici die hun vakopleiding al hebben afgerond en werkzaam zijn in de beroepsorkesten of -ensembles, op (inter)nationale podia optreden en/of een eigen beroepspraktijk hebben opgezet. Voor het NMF is de doorstroming van niveau 3 naar 4 erg belangrijk en zij draagt dan ook graag bij aan de begeleiding naar het muzikale werkveld.

Nu we het beoogde doel, de functie, discipline en de doelgroep van de talentontwikkeling van het NMF hebben vastgesteld, krijgt de overkoepelende definitie van talentontwikkeling meer betekenis. Volgens Bureau ART komt de term uit de literatuur over personeel en organisatie, waarbij het begrip al sinds de jaren negentig van de vorige eeuw wordt gebruikt op het gebied van personeel- en organisatiebeleid. Er werd toen gesproken over Human Talent Management. Een belangrijk aandachtspunt daarbij was dat mensen niet meer werden aangenomen voor een *functie*, maar eerder voor een *loopbaan*; men moest “potentieel aanboren, motiveren, behouden en ontwikkelen.”¹³ Voor het NMF betekent dat meer specifiek dat potentiëlen, die al zijn aangeboord omdat zij al lange tijd actief zijn als kunstbeoefenaar, door hun docent(en) en omgeving worden aangespoord hun volgende stap in hun ontwikkeling vergezeld te laten gaan met een beter muziekinstrument.

Specifieke cijfers over de musici die aangesloten zijn bij het NMF, waaronder het aantal bruikleners en de verdeling in leeftijdscategorie, nationaliteit en geslacht, in de context van meer algemene cijfers over de muziekwereld, zijn uiteengezet in **BIJLAGE 1**.

---

¹¹ Bureau ART (2013): 10-11.

¹² Bureau ART (2011): 5; Bureau ART (2013): 12.

¹³ Bureau ART (2007): 12.

1.2. De doelstellingen van het NMF

De eerste instrumenten die in de collectie werden opgenomen zijn tekenend voor de samenstelling van de collectie van vandaag de dag. Het eerste instrument betreft een Italiaanse viool uit circa 1750. In 1988 werd vervolgens de eerste vleugel in de collectie opgenomen, een gloednieuwe Yamaha (Japan, 1987), en een nieuwbouwwiool, net voltooid door Willem Bouman in Den Haag. Deze instrumenten laten de invulling van twee specifieke doelstellingen zien die het NMF sinds het oprichtingsjaar in grote lijnen nastreeft. De huidige collectie is divers en dient verschillende doelgroepen (1) en zorgt voor behoud van cultureel erfgoed (2). Daarnaast heeft het NMF een derde doelstelling die voor dit onderzoek het vertrekpunt zal zijn. De doelstellingen zoals opgesomd in de jaarverslagen van het NMF worden hieronder behandeld.

1. *Het ter beschikking stellen van muziekinstrumenten aan musici.*

Het NMF geeft kwalitatief hoogstaande muziekinstrumenten in bruikleen aan professionele musici of hen die dat willen worden. Het fonds helpt jong talent, conservatoriumstudenten en beroepsmusici. Onder hen bevinden zich ook topsolisten die zeer kostbare instrumenten nodig hebben; zij krijgen ook hulp van het NMF. Om dit doel na te kunnen streven, beheert en verwerft het fonds een collectie instrumenten die divers is in soort en kwaliteit. In de eerste jaren van zijn bestaan, vanaf 1988, zag het NMF een dringende vraag vanuit de muzikale praktijk naar instrumenten, waardoor met behulp van experts op zoek is gegaan naar geschikte instrumenten.¹⁴ Instrumenten werden en worden op drie manieren verworven: door aankoop, het in bruikleen krijgen van derden, of door schenkingen of legaten. Na twee jaar, in december 1990, omvatte de collectie al 56 muziekinstrumenten, en drie jaar later zelfs 150. Momenteel zijn er ruim 450 instrumenten en 350 strijkstokken in de collectie. Naast violen, altviolen, celli en contrabassen, beschikt het NMF over vleugels, fortepiano's, harpen, gitaren, een basse de violon, violones, (bas)gamba's, een barokhoorn en een dwarsfluit-piccolo. Een basklarinet en een contrabasklarinet worden projectmatig uitgeleend, evenals een omvangrijke collectie klassieke en barok-strijkstokken. Blaasinstrumenten worden normaliter niet in de collectie opgenomen, omdat de aanschaf ervan vaak – met een lening – door een musicus zelf kan worden bekostigd, en daarnaast omdat blaasinstrumenten in de loop der jaren technisch verbeterd worden; zij dalen na verloop van tijd dan ook sterk in waarde. Leningen voor deze niet-duurzame muziekinstrumenten werden door het NMF tot 2009 verstrekt aan musici.

Naast de verschillende soorten instrumenten is er een verscheidenheid in kwaliteit, te merken aan onder meer de verschillen in de waarden van de instrumenten. Het NMF beschikt al over een 3/4-viool met een waarde van 2.500 euro, terwijl het duurste instrument een viool is met een waarde van enkele miljoenen euro's. Die verscheidenheid in kwaliteit is nodig om verschillende musici te kunnen bedienen. In het jaarverslag 1989 schreef het fonds dat er in dat jaar voor een zeer hoog bedrag aan dringende aanvragen om hulp van musici werd ontvangen. Dat bedrag werd mede bepaald door "de gerechtvaardigde verlangens van jonge solisten naar een concert-

---

¹⁴ Jaarverslag 1990: 3.

instrument.”¹⁵ In 1990 zette deze tendens zich versneld door: “Steeds meer en steeds belangrijkere musici hopen bij de Stichting NMF een uitweg te vinden uit hun benarde situatie. Het zijn niet meer in hoofdzaak jonge talenten die een beroep op ons doen; het zijn vooral ook gevestigde orkestmusici en solisten van naam.”¹⁶ Jong talenten die zich nog weinig actief in het Nederlandse muziekleven begeven, behoeven nog geen hoogwaardig concertinstrument. Topsolisten daarentegen zijn doorgaans op zoek naar instrumenten van absolute wereldklasse. In het jaarverslag van 1988 is reeds geformuleerd hoe het fonds te werk gaat bij het ter beschikking stellen van een instrument: “Voor elke geselecteerde kandidaat wordt gezocht naar een instrument waarvan het karakter harmonieert met dat van de musicus.”¹⁷

Het NMF kende in 2004 een omslag in het bruikleenbeleid. Naast het feit dat een bruikleenovereenkomst vanaf dat jaar niet meer voor onbepaalde tijd gold, maar voor een periode van zes jaar, vond er een verandering in structuur plaats doordat de musici op grond van hun fase van ontwikkeling werden verdeeld in vier categorieën. De collectie ondervond dezelfde verdeling, waardoor de collectie beter kon aansluiten bij de musici. Categorie D waren studenten in vakopleiding, terwijl onder A de solisten, concertmeesters, aanvoerders van toporkesten en kamermuziek van topniveau vielen.¹⁸ Nieuwbouwinstrumenten vormden een aparte categorie, want, zo vertelt collectiebeheerder Frits Schutte, instrumenten van nog levende bouwers kunnen zowel wat betreft geldelijke waarde als kwalitatieve waarde moeilijk worden vergeleken met instrumenten van overleden bouwers.¹⁹ In **BIJLAGE 1** wordt dieper ingegaan op de samenstelling en herkomst van de collectie van het NMF.

De collectie is samengesteld ten behoeve van musici die een instrument van het NMF nodig hebben. Sinds 2004 is er meer nadruk gekomen op een blijvende ondersteuning in de ontwikkeling van de musicus; de musicus heeft meer contact met het NMF (jaarlijkse evaluatieformulier, intakegesprek, promotionele verplichtingen en een bruikleen voor bepaalde tijd) waarbij hij of zij ook kan aangeven uit het instrument te zijn gegroeid. Het NMF heeft zo meer zicht op de wensen van de musici wat betreft hun instrument en kan musici in stappen helpen naar een hogere categorie. De toplaag “elite” omvat de pronkstukken uit de collectie, weggelegd voor musici die daadwerkelijk (inter)nationaal willen doorbreken. Deze doelstelling kan dus worden opgevat als een eerste vorm van talentontwikkeling.

2. *Het behouden en ontwikkelen van cultureel erfgoed.*

De collectie van het NMF bevat vele strijkinstrumenten die zijn gebouwd door Nederlandse bouwers, omdat het fonds het tot zijn taak rekent instrumenten uit de historisch belangrijke Nederlandse vioolbouwschool te behouden voor het nageslacht en deze ook bespeelbaar te laten zijn.²⁰ De collectie Nederlandse instrumenten wordt geconserveerd en tevens uitgebreid, waarbij het gaat om oude en nieuwe instrumenten van Nederlandse bodem.

---

¹⁵ Jaarverslag 1989: 6.

¹⁶ Jaarverslag 1990: 3.

¹⁷ Jaarverslag 1988: 3.

¹⁸ Jaarverslag 2004: 20.

¹⁹ Volgens collectiebeheerder Frits Schutte NMF, gesprek juni 2014.

²⁰ Jaarverslag 2013: 17.

Van 1992 tot en met 1998 bestond er een nieuwbouwprogramma uit het initiatief van de Stichting VSB Fonds die het het NMF mogelijk maakte te investeren in bouwopdrachten bij Nederlandse vioolbouwers. In die jaren zijn er bijna zestig opdrachten geplaatst.²¹ Na 1998 bleef het NMF de Nederlandse vioolbouwschool stimuleren door geregeld opdrachten te plaatsen. In 2003 was het totaal aantal nieuwbouwopdrachten reeds verdubbeld. In 2013/2014 is er slechts één nieuwbouwinstrument aangekocht vanwege een algeheel terughoudend aankoopbeleid.

De collectie bevat tevens oude instrumenten van Nederlandse bodem. Volgens het NMF is het belang van de Hollandse school en de instrumenten die daaruit voortkwamen jarenlang onderschat. In de zestiende en zeventiende eeuw bloeide de Amsterdamse school met bouwers als Pieter Rombouts en Hendrick Jacobs. Een eeuw later floreerde de Haagse school, met de familie Cuypers als belangrijkste bouwers. Ook in de twintigste eeuw bestond er een interessante groep Nederlandse bouwers die deels vanuit het buitenland werkzaam waren: onder meer Max Möller I, Johann Stuber, Wilhelm Paul Kunze en Eberhard Uebel.²² Het NMF heeft een grote belangstelling voor Hollandse instrumenten, omdat de prijs/kwaliteit-verhouding zeer aantrekkelijk is, en het NMF het belangrijk vindt om de aandacht voor eigen erfgoed te stimuleren. Soms slaagt het NMF er zelfs in Nederlandse instrumenten van hoge kwaliteit terug te halen uit het buitenland om ze in Nederland weer bespeel- en beluisterbaar te maken.²³

Daarnaast beschouwt het NMF de verzameling instrumenten die afkomstig is of bespeeld is geweest door belangrijke Nederlandse musici ook als behoud van cultureel erfgoed, zoals de viool van Theo Olof, Prinses Juliana of die van Herman Krebbers.²⁴

3. *Het geven van educatie.*

Sinds 2005 staat een derde doelstelling vermeld in de jaarverslagen van het NMF: het bieden van educatie door enerzijds musici te begeleiden bij het maken van de juiste keuze voor een instrument en/of strijkstok, en anderzijds door musici de mogelijkheid te bieden podiumervaring op te doen en mee te doen aan cd-opnames en masterclasses. Volgens het NMF vervult zij zo een educatieve taak als aanvulling op de reguliere opleiding van muziekstudenten.²⁵

Het organiseren van concerten was al sinds de oprichting in 1988 een van de bezigheden van het bestuur van het NMF. Vooral waren deze zogenoemde benefietconcerten of kleine kamer-muziekconcerten georganiseerd in samenwerking met andere partijen ter vergroting van de naamsbekendheid van het NMF. Daar het aantal evenementen vanaf 2007 doorgaans rond de vijftig concerten per jaar ligt, kan met recht worden gesteld dat het NMF podiumervaring biedt voor zijn musici.²⁶ Het NMF heeft tussen 1997 en 2006 bijna jaarlijks (openbare) masterclasses georganiseerd. Violist Theo Olof heeft enkele malen violisten van het NMF onderwezen. Verder stonden in de masterclasses de cellisten, contrabassisten of pianotrio's een keer centraal. Tevens organiseert het NMF jaarlijks meerdere klanktesten; dat zijn sinds 2004 openbare evenementen waarbij enkele instrumenten getest en met elkaar vergeleken worden. Naar aanleiding van deze

---

²¹ Jaarverslag 1999: 17.

²² Jaarverslag 2010: 18.

²³ Ibidem.

²⁴ Jaarverslag 2013: 29.

²⁵ Jaarverslag 2005: 8.

²⁶ Zie schema in Jaarverslag 2010: 26; in 2011 waren er 49 evenementen, in 2012 48.

testen zijn vele instrumenten aangekocht. Volgens het NMF zijn deze klanktesten voor de musici een mogelijkheid instrumenten te leren luisteren en te (be)oordelen.²⁷

Sinds 1998 streeft het NMF ernaar jaarlijks een cd uit te brengen. Deze zogenoemde promotie-cd had aanvankelijk het doel relaties te wijzen op de talentvolle musici en de hoogstaande instrumentencollectie van het fonds. Een bijkomend doel was uiteraard musici de mogelijkheid te bieden ervaring op te doen in een muziekstudio. In 2006 zijn er bijvoorbeeld van een groot deel van de collectie Hollandse instrumenten van de Amsterdamse en Haagse school geluidsopnames gemaakt, waarbij zestien NMF-musici hun medewerking hebben verleend. In 2013 kwam een jubileum-cd uit waarop twaalf NMF-cellisten te horen waren, spelend op tien bijzondere celli uit de collectie van het fonds.

Het gaat echter verder dan het organiseren van enkele aanvullende educatieve activiteiten voor de musici. De musici die het NMF helpt hebben een gemiddelde leeftijd van 28 jaar en ongeveer 65 procent van de bruikleners is onder de dertig jaar (zie **BIJLAGE 1**). Het fonds beschouwt zichzelf dan ook als een jongtalentorganisatie die de ontwikkeling van jong muzikalent als één van de belangrijke doelstellingen acht. Daardoor voelt het NMF zich nauw verwant aan concoursorganisaties en professionele, educatieve instituten, zoals het Nederlands Impresariaat (tot 2002), Stichting Jong Muzikalent Nederland (tot 2012), Prinses Christina Concours, The International Holland Music Sessions, Young Pianist Foundation, een aantal conservatoria en masterclassinstituten.²⁸ Medio 2000 gingen deze gerelateerde instellingen een samenwerkingsverband aan met de oprichting van de Federatie Jong Muzikalent (FJM), een vereniging van ongeveer twintig aangesloten instellingen. De FJM richtte zich op de intensivering en professionalisering van het opsporen, selecteren, begeleiden, ontwikkelen en presenteren van jong muzikalent, gericht op alle terreinen van muziekbeoefening en met een doelgroep van musici tussen acht en 25 jaar met een bijzondere aanleg en ambitie voor de professionele muziekbeoefening.²⁹ Het NMF was tot 2009 betrokken bij de FJM. Tevens schrijft het NMF in het jaarverslag van 2001 dat zij aangegane samenwerkingsverbanden omtrent talentontwikkeling willen effectueren en dat het NMF daarbij jongtalentontwikkeling en -educatie op de voet wil blijven volgen. Want, voegt zij toe, “niet alleen willen wij jonge musici aan een passend instrument helpen, het NMF ziet ook het grote belang in van een juiste begeleiding en ontwikkeling van jong talent.”³⁰ Sinds 2001 is er onder andere een samenwerkingsverband met de NJO Summer Academy, waarin cursisten – bestaande uit getalenteerde muziekstudenten van conservatoria uit binnen- en buitenland – met behulp van het NMF kennis kunnen maken met de klassieke uitvoeringspraktijk door het lenen van klassieke strijkstokken.

---

²⁷ Jaarverslag 2008: 30.

²⁸ Jaarverslag 1999: 12.

²⁹ Jaarverslag 2000: 11-12.

³⁰ Jaarverslag 2001: 21.

1.3. Zoeken naar een vorm van additionele ondersteuning

De Federatie Jong Muziektalent is in 2009 opgeheven en tevens sloot de Stichting Jong Muziektalent in 2012 haar deuren. Het NMF zocht en zoekt sinds enkele jaren naar de juiste invulling van additionele begeleiding van de musici. Meer en meer legt het NMF zich toe op een intensieve begeleiding bij het kiezen van het juiste muziekinstrument, juist nu een instrument niet meer voor het leven in bruikleen wordt gegeven en roulatie binnen de collectie gewenst is. Het fonds benadrukt dan ook dat in de periode na de eerste keuze tevens begeleiding nodig is, omdat door de ontwikkeling van de bruikleners wellicht op den duur andere eisen worden gesteld aan het te bespelen instrument.³¹ Concertoptredens, cd-opnames en klanktesten blijven onderdeel van de educatieve activiteiten van het NMF; de masterclass is voor het laatst in 2006 is georganiseerd.

Echter, vanaf 2011 is er een omslag zichtbaar in de educatieve doelstelling van het NMF. Het fonds stelt dat het hebben van talent en een uitstekend muziekinstrument niet genoeg is om een carrière te laten slagen. Het ter beschikking stellen van een kostbaar instrument geeft de ontwikkeling van een musicus volgens het NMF een zeer krachtige impuls, maar er zijn talloze andere elementen noodzakelijk om een musicus succesvol te laten zijn.³² Het jaarverslag 2011 bevat onder de kop 'Feiten 2011' de volgende passage: "Het wordt keer op keer duidelijk dat er bij jonge musici behoefte is aan begeleiding op hun weg naar volwassenheid. Talent en het geven van alleen een uitstekend instrument is niet genoeg om een carrière te laten slagen. Begeleiding bij podiumpresentatie, marketing, promotie en communicatie zijn eveneens essentiële onderdelen."³³ Het fonds is voornemens deze elementen meer aandacht te geven, mogelijk in samenwerking met andere organisaties op dit gebied, en onderzoekt hoe dit het beste verwezenlijkt zou kunnen worden.

Uit de jaarverslagen blijkt niet concreet wat maakt dat het NMF deze verdergaande begeleiding op de agenda heeft gezet. In 2011 en 2012 beschrijft het fonds enige ontwikkelingen die mogelijk deze nieuwe gedachtegang mede hebben gevormd. Vanaf die jaren ziet het NMF een daling in het aantal bruikleners, maar belangrijker een laag aantal nieuwe aanvragers. In 2011 was dat met 58 aanvragen het laagste aantal sinds 2005. De jaren erna was het aantal aanvragen iets hoger, maar nog altijd laag in vergelijking met de periode 2006-2010.³⁴ Het NMF kaart aan dat deze ontwikkeling te maken kan hebben met de ontwikkelingen in het culturele veld, en schrijft: "Het lijkt niet onredelijk te veronderstellen dat de bezuinigingen in de kunstwereld en de daarmee gepaard gaande slechte toekomstperspectieven leiden tot een teruggang in het aantal musici in Nederland en dat dit zich vervolgens vertaalt in een lager aantal aanvragers."³⁵

Onderzoeksbureau Berenschot heeft inderdaad berekend dat de rijksoverheid in 2013 ten opzichte van 2010 ongeveer 33 procent minder kunstsubsidies zal verstrekken. Voor gemeenten (de G10) geldt dat er 11 procent zal worden bezuinigd op de kunsten in 2013.³⁶ Uit een later onderzoek van Berenschot en Kunsten'92 blijkt dat ondervraagde gemeenten verwachten ook na 2014 te

---

³¹ Jaarverslag 2009: 34.

³² Jaarverslag 2011: 26.

³³ Jaarverslag 2011: 6. En tevens: Jaarverslag 2012: 7; Jaarverslag 2013: 20.

³⁴ Jaarverslag 2013: 21.

³⁵ Jaarverslag 2012: 9.

³⁶ Berenschot (2012).

bezuinigen op de kunsten, namelijk naar schatting gemiddeld vier procent extra.³⁷ Daarnaast presenteerde Berenschot ook de toekomstperspectieven voor ondernemers in de culturele sector. Het bureau verwacht dat de omzetten in de sector zullen dalen, ondanks meer ondernemerschap en mecenaat. De eigen inkomsten kunnen stijgen door meer ondernemerschap en private bijdragen, maar de inkomsten zijn beperkt door toenemende lasten en afnemend bezoek aan podiumkunsten sinds 2009.³⁸

Het NMF vraagt zich in dit verband af of het met de doelstelling 'het ter beschikking stellen van muziekinstrumenten aan talentvolle musici' en 'het bieden van educatie' momenteel op de goede weg zit. Door eigen ervaringen en gesprekken met musici, of door het bijwonen van concerten waarop de musici te horen zijn, merkt het NMF zelf ook dat er voor een musicus meer nodig is om succesvol te zijn in de beroepspraktijk en er voor velen nog veel valt bij te leren. Doordat het NMF een grote groep musici dient, zijn de verschillen goed zichtbaar tussen bijvoorbeeld gerenommeerde toptalenten die zelfstandig hun eigen boontjes kunnen doppen, en tussen klimmende toptalenten die daar wat meer moeite mee hebben. Het NMF is er bovendien, met een bijzondere collectie met een museale waarde, bij gebaat dat een instrument uit de collectie op een waardige manier wordt gepresenteerd aan het publiek, bestaande uit potentiële donateurs van het NMF die het draaien van het NMF mogelijk maken.

Op dit moment kan het NMF niet met zekerheid zeggen wat de behoeften zijn van de musici die zij helpen. Het fonds heeft te weinig inzicht in de ontwikkelingen in het culturele veld en wat een musicus in deze tijd nodig heeft om de top te bereiken. Tevens beschikt het NMF te weinig kennis over wat musici eigenlijk leren in het kunstvakonderwijs met betrekking tot de aspecten naast de ontwikkeling van de ambacht, het beheersen van je instrument. Bovendien is te weinig bekend wat andere instellingen doen ter verbetering van de kwaliteiten van een musicus tijdens hun loopbaan. Het NMF is benieuwd naar mogelijke hiaten in kennis, capaciteiten of vaardigheden tussen het kunstvakonderwijs en de beroepspraktijk. Het NMF heeft die kennis nodig om te overwegen een rol te vervullen in deze context. Onderhavig onderzoek zal daarom proberen een eerste blik te werpen op de mogelijkheden om de additionele begeleiding van musici in hun loopbaan uit te breiden. Het NMF zou willen bereiken dat de investering in een instrument een optimaal resultaat voor de musicus oplevert.

---

³⁷ Berenschot (2014).

³⁸ Berenschot (2011).

2 Theoretisch kader

De begrippen talentontwikkeling en loopbaan lijken nauw met elkaar te zijn verbonden. Toegepast op de kunsten, heeft Van der Zant, zoals beschreven in hoofdstuk 1, met zijn talentontwikkelingspiramide aangeduid dat de doorstroming tussen de onderscheiden niveaus bij het ontwikkelen van talent relevant is. Ook de groei binnen de professionaliseringproces maakt deel uit van talentontwikkeling.

Een muzikale loopbaan omvat een dergelijke doorstroming en groeiproses. In het boek *Loopbaancompetentie: management van mogelijkheden* van loopbaanconsultants en docenten Spijkerman en Admiraal (2000) wordt met een loopbaan de weg bedoeld die iemand aflegt in de wereld van opleiding en arbeid. Er is hierin sprake van een onafgebroken keten van ontwikkelingen en veranderingen in de omgeving en in de kunstenaar zelf, die leiden tot grote of kleine koerscorrecties.³⁹ De muzikale loopbaan – en de talentontwikkeling – van een professionele musicus (in wording) kan daarom worden gezien als de te lopen weg in en de organisatie van zijn of haar muzikale beroepspraktijk, en de verschillende beslissingen die daarin worden genomen door de musicus. De loopbaan van een musicus begint met de keuze een formele opleiding te volgen aan het conservatorium. Tijdens deze opleiding wordt vaak ook voor het eerst de arbeidsmarkt betreden, waarmee de arbeidsloopbaan van start gaat. Aan de hand van enkele theorieën over de artistieke beroepspraktijk wordt duidelijk hoe de muzikale loopbaan van de musicus in de huidige tijd vorm krijgt.

2.1. De kunstenaar in de creatieve industrie

Met het oog op de volgende subsidieperiode van de overheid, 2017-2020, heeft minister Jet Bussemaker van OC&W de publicatie *Cultuur in Beeld 2014* gepresenteerd. Samen met de *Cultuurverkenning* van de Raad voor Cultuur schetsen deze documenten de maatschappelijke trends en ontwikkelingen, en hoe burgers, culturele instellingen en overheden daarop reageren.⁴⁰ In de begeleidende brief aan de Tweede Kamer uit Bussemaker zich zorgelijk over de situatie van werknemers in de cultuursector vanwege de verhoogde werklast, de werkloosheid of de flexibilisering van het werkverband.⁴¹

Het rapport *Cultuur in Beeld 2014* wijst erop dat de culturele en creatieve sector zich onderscheidt door flexibiliteit. De sector kenmerkt zich doordat werknemers twee keer zo vaak meerdere banen combineren (*multiple job holding*); de sector kent tevens een hoog aantal zelfstandigen: 56 procent van de kunstenaars werkt als zzp'er. Er is een daling zichtbaar in het aantal banen in de creatieve sector, terwijl het aantal zelfstandigen in deze sector stijgt.⁴² Bovendien benadrukt Bussemaker in haar brief dat kunstenaars vaker dan gemiddeld een lager inkomen hebben

---

³⁹ Spijkerman en Admiraal (2000): 11.

⁴⁰ Bussemaker (2015): 2.

⁴¹ Bussemaker (2014): 2.

⁴² Cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek over de periode 2010-2012. Zie: Ministerie van OC&W (2014): 78-79.

en na hun opleiding hun loopbaan met een inkomensachterstand beginnen. Het advies van de Raad voor Cultuur stemt met deze bevindingen in: “Kunstenaars laten zich in een tegenzittend economisch klimaat niet uit het veld slaan, maar gaan als zelfstandige aan de slag.”⁴³

De kunsthistoricus Camiel van Winkel beschrijft in samenwerking met de Vlaamse (kunst)-socioloog Pascal Gielen en onderzoeker Koos Zwaan dat kunstenaars hun artistieke praktijk al lange tijd combineren met andere werkzaamheden om in eigen levensonderhoud te kunnen voorzien. Het zou echter nieuw zijn dat deze werkzaamheden steeds vaker – en niet toevallig – worden gevonden in de creatieve industrie. Deze *hybridisering* van de artistieke beroepspraktijk zou dan in de pas lopen met de opkomst van de cultuur- en creatieve industrie.⁴⁴ Voordat ik dieper inga op de artistieke beroepspraktijk, behandel ik de opkomst van de creatieve industrie.

Een vooraanstaande denker over de creatieve industrie en de opkomst van een creatieve klasse is de Amerikaanse sociaal-geograaf Richard Florida. Creativiteit heeft volgens hem sinds de jaren '50 gewonnen aan belang in de economie en maatschappij. Waar in het industriële tijdperk (fordisme) mensen nog geroutineerd en fysiek werk verrichtten, zetten mensen in het postindustriële tijdperk (postfordisme) hun creativiteit als vanzelf in. Dit omdat waarden als diversiteit, individualiteit en persoonlijke prestatie in belang zijn gestegen.⁴⁵ Nu het gevecht om te overleven minder op de voorgrond is komen te staan, heeft de mens meer ruimte voor zelfexpressie en wil deze op de werkvloer ook optimaal benutten middels flexibiliteit, overlegstructuren in de bedrijfshiërarchie, meer autonomie en respect, en de ‘de-routinisering’ van de arbeid.⁴⁶ Werknemers hebben langzaamaan een creatieve omgeving op werk afgedwongen, en bedrijven zijn inmiddels zo ingericht dat zij creativiteit van hun werknemers zijn gaan verlangen. Creativiteit staat namelijk voor innovatie, utiliteit en verwondering: “It drives the incremental improvements in products and processes that keep them viable just as much as it does their original inventions.”⁴⁷ De creatieve industrie is in Florida’s beleving dan ook een belangrijke motor voor de economie. Een creatieve klasse bestaat overigens niet slechts uit kunstenaars, maar iedereen die wordt betaald om nieuwe ideeën, nieuwe technologie en creatieve inhoud te creëren, kortom, die zijn hoofd gebruikt middels cognitieve en sociale vaardigheden.⁴⁸

De creatieve klasse heeft daartoe een sociale, culturele en economische omgeving nodig die creativiteit stimuleert. Florida beschrijft daarom de veranderingen in de werksfeer, levensstijl, organisaties en de woonomgeving. Voor organisaties is het vrij makkelijk om na verloop van tijd dusdanig geïnstitutionaliseerd te zijn dat het de creativiteit smooit, maar organisaties worden steeds meer flexibel en zoeken naar vormen om creativiteit aan te moedigen.⁴⁹ Zolang de werkomgeving de input van de werknemers maar waardeert, hen uitdaagt, bepaalde middelen voor ideeën kunnen aanreiken, en openstaat voor veranderingen.⁵⁰

---

⁴³ Raad voor Cultuur (2014): 25.

⁴⁴ In de publicatie *De hybride kunstenaar: de organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk* (2012). Gedrieën verbonden aan de Akademie voor Kunst en Vormgeving St.Joost. Zie: Winkel (2012): 7.

⁴⁵ Florida (2012): 5-6.

⁴⁶ Ibidem: 60; Winkel (2012): 21.

⁴⁷ Idem: 6.

⁴⁸ Idem: 8-9.

⁴⁹ Idem: 16-17.

⁵⁰ Idem: 17.

De creatieve industrie – met toegepaste en autonome kunstenaars, architecten, grafische ontwerpers, entertainers, etc. – heeft daarmee de snelt groeiende branche van de economie kunnen worden.⁵¹ De kunstenaar is voor deze nieuwe arbeidsvorm misschien wel het ideale voorbeeld, omdat de kunstenaar bepaalde eigenschappen bezit die goed aansluiten bij deze opkomende industrie, zoals permanente nieuwsgierigheid, projectmatig werken en de wil om grenzen te verleggen: “Kunstenaars worden gezien als specialisten die, op grond van hun competenties en *skills*, een economisch rendabele bijdrage kunnen leveren binnen tal van maatschappelijke domeinen.”⁵² De beeldend kunstenaar kan bijvoorbeeld, naast het werken aan autonome kunstwerken, actief zijn als grafisch ontwerper, kunsttoepassingen in de openbare ruimte ontwikkelen, meubels ontwerpen, een fotostudio runnen en creatieve workshops geven aan het bedrijfsleven. Hij of zij voelt zich dus thuis in de creatieve industrie door de manier waarop de kunstenaar zijn of haar artistieke praktijk organiseert. De dieperliggende verklaring daarvoor ligt volgens enkele onderzoekers in de notie van onzekerheid.

2.2. De kunstenaar in onzekerheid

De Franse socioloog Pierre-Michel Menger heeft enkele belangrijke studies uitgevoerd naar de artistieke arbeidsmarkt. Menger vindt deze markt raadselachtig, omdat enerzijds de artistieke werkgelegenheid al decennialang stijgt, terwijl er anderzijds ook toenemende werkloosheid en tekorten aan arbeidsplaatsen bestaan, en bovendien, als gevolg daarvan, dat de verschillen in salarishoogte en arbeidsuren uitzonderlijk groot zijn.⁵³

Om vat te krijgen op deze markt stelt hij dat de artistieke loopbaan wordt gevormd door de notie onzekerheid: “L’activité de l’artiste chemine selon un cours incertain, et son terme n’est ni défini ni assuré.”⁵⁴ De onzekerheid vloeit voort uit het feit dat de resultaten van een kunstenaar onmogelijk kunnen worden beoordeeld aan de hand van een vooraf opgesteld en efficiënt einddoel.⁵⁵ De kunstenaar is nooit zeker van het bereiken van een eindpunt, en kan dus niets anders dan simpelweg een gok te wagen. De moedige kunstenaar overschat daarom per definitie zijn succeskans en onderschat de felheid van de competitie binnen de kunstwereld.⁵⁶

Het werk van de kunstenaar kenmerkt zich, volgens Menger, door afstand te doen van makkelijk te behappen, herhalende, geroutineerde taken, en de acceptatie dat hij of zij deelneemt in de competitie. Daar schuilt wel het gevaar: hoe meer het werk de routine en de voorspelbaarheid van het resultaat ontvlucht, des te minder zeker is de kunstenaar over zijn kansen op succes.⁵⁷ Toch is het juist deze beproeving die de hoogste menselijke diepgang en voldoening geeft.⁵⁸ Niet alleen wordt onzekerheid bevreesd door de kunstenaar; onzekerheid is juist een voorwaarde voor artistieke

---

⁵¹ Van Winkel et al. halen hierbij aan: United Nations (2008). *Creative Economy. The challenges of assessing the creative economy: towards informed policy-making*. Geneva: UNCTAD. Zie Winkel (2012): 21.

⁵² Winkel (2012): 21-22.

⁵³ Menger (1999): 541-542.

⁵⁴ Menger (2009): 8.

⁵⁵ *Ibidem*: 9.

⁵⁶ *Idem*: 9.

⁵⁷ Menger (2001): 252.

⁵⁸ *Idem*.

vingrijkeid, bevrediging en vernieuwing op lange termijn: “Elle est aussi la condition de la satisfaction prise à créer, en même temps qu’elle est une épreuve à endurer.”⁵⁹

De aantrekkelijkheid van werken als kunstenaar – met name door de veelzijdigheid, het autonome karakter, de zelfontplooiing, het gemeenschapsgevoel, weinig routine en de hoge mate van sociale erkenning (voor de succesvolle kunstenaars)⁶⁰ – is dus even groot als het risico op een nederlaag. Dat gevaar (samen met de onzekerheid en de ongelijkheid tussen de kunstenaars) gaat volgens Menger schuil achter het volgende dilemma. Door de professionalisering en autonomisering van het artistieke talent, in werking gezet door de sterke competitie op de (arbeids)markt in de kunstsector, wint de kunstenaar enerzijds aan artistiek individualisme; de kunstenaar ontplooit zich in vrijheid en ontvangt veel voldoening en erkenning. Anderzijds versterkt deze professionalisering het risico op een onzeker bestaan en mislukking, omdat als alle kunstenaars zich tot professional ontwikkelen, de groep ‘gewone’ enthousiaste creatieve scheppers vele malen groter blijft dan de groep kunstenaars die daadwerkelijk furore maakt.⁶¹ Kortom, onzekerheid drijft de kunstenaar, maar zwengelt vervolgens nog meer onzekerheid aan.

Het weerhoudt kunstenaars er echter niet van in het vak te blijven. De kunstenaar-econoom Hans Abbing vindt hiervoor in zijn boek *Why are artists poor? The exceptional economy of the arts* (2002) een meer economische verklaring. Volgens Abbing beschikt de kunstwereld over een tweeledig waardesysteem, waarvan een bestaat in de marktsfeer en de ander in de geefsfeer. De kunsten begeben zich weldegelijk op de markt – denk aan de verkoop van toegangskaarten, cd’s en advertenties – alwaar de oriëntatie ligt op geld en winst, maar wordt deze markt altijd verbloemd of verhuld. De macht en waarde van de geefsfeer is veel groter, omdat in die sfeer de kunstenaar wordt neergezet als iemand die toegewijd, onbaatzuchtig en autonoom te werk gaat. Die houding is aantrekkelijk voor begunstigers. Het is in de kunstwereld dus vaak commercieel door niet-commercieel te zijn.⁶²

Zijn kunstenaars dan immuun voor beloningen? Nee, hun beloning drukt zich alleen niet slechts uit in geld. Onbaatzuchtig betekent voor Abbing dat kunstenaars uitsluitend – en meer dan andere beroepsbeoefenaren – intrinsiek gemotiveerd zijn. In plaats van externe beloningen (geld, erkenning, roem, etc.), zijn de interne beloningen (zoals innerlijke voldoening) belangrijker voor de kunstenaar.⁶³ Mochten zij al geld (of erkenning) verdienen, dan steken zij dat vaak weer in hun artistieke activiteiten. Een commerciële houding zou absoluut worden afgewezen.⁶⁴

De kunstmarkt is bovendien een ‘winner-takes-all’-markt. Er bestaan extreem hoge inkomens in de kunstwereld, maar deze zijn maar voor enkelen beschikbaar; de verdeling van het inkomen is zeer ongelijk en scheef. Abbing: “It does not pay to become an artist. Nevertheless, the willingness to work for low incomes is high.”⁶⁵ Hij noemt zes redenen waarom een kunstenaar toch het vak in gaat:

---

⁵⁹ Idem.

⁶⁰ Menger (1999): 555.

⁶¹ Ibidem: 570-571.

⁶² Abbing (2002): 46-48.

⁶³ Ibidem: 82.

⁶⁴ Idem: 89.

⁶⁵ Idem: 113.

1. Het 'winner-takes-all'-principe houdt de moed hoog en lokt vele wedijveraars aan;
2. Kunstenaars zijn niet geschikt voor niet-kunstberoepen. Zij denken beter af te zijn in de kunsten met een laag inkomen;
3. De meeste kunstenaars zijn meer geïnteresseerd in niet-geldelijke beloningen, en nemen aan dat deze in de kunsten in overvloed aanwezig zijn;
4. Kunstenaars nemen graag risico's, ook al staat er veel op het spel; zij menen dat er begeerlijke hoofdprijs (zowel in geldelijk als niet-geldelijk beloning) op hen wacht;
5. Kunstenaars zijn overmoedig en zelfbedrieglijk. Zij overschatten hun vaardigheden en kansen en negeren beschikbare informatie over de waarheid;
6. Kunstenaars worden slecht ingelicht. De mythes over het kunstenaarschap worden door iedereen in stand gehouden.⁶⁶

Deze zes redenen verklaren de sterke aantrekkelijkheid van het kunstenaarschap. Een overschot aan kunstenaars zorgt echter, volgens Abbing, voor een gemiddeld lager inkomen.⁶⁷ Indien deze 'armoede' gecompenseerd wordt met niet-geldelijke beloningen (innerlijke voldoening inclusief), giften van derden of inkomsten uit andere banen, zou er geen sprake hoeven te zijn van een kunstenaarsoverschot; dan is de kunstwereld in harmonie en zou iedereen tevreden moeten zijn. Het is de kunst om je beroepspraktijk zo te organiseren, dat je lage inkomen voldoende gecompenseerd wordt met andere inkomsten.⁶⁸

2.3. De plurale artistieke beroepspraktijk als risk management

Abbing beweert dat een tweede baan of *multiple job holding* een veelvoorkomende en steeds groeiende oplossing is in de kunstwereld. Een tweede, vaak vaste baan biedt enige zekerheid. Kunstenaars zijn echter geneigd deze tweede baan gemakkelijk op te zeggen wanneer er genoeg geld is verdiend (of gekregen).⁶⁹ De vaste banen in de kunstwereld zijn helaas de laatste jaren, zoals in paragraaf 2.1. werd gesteld, rap in aantal verminderd. Kunstenaars zijn daarom gedwongen als freelancer te werken. Het flexibele karakter van *multiple job holding* is zelfs voordelig voor de ontwikkeling van vaardigheden en innerlijke voldoening: "Modern artists have grown versatile. Sometimes versatility is more than just some survival strategy. Some artists, in fact, find this kind of diversity rewarding in and of itself."⁷⁰ Daarbij komt dat de moderne kunstenaar zijn portfolio van projecten weloverwogen kiest en zich daarover goed informeert.⁷¹

Menger ging hem in deze denkwijze voor. De artistieke arbeidsmarkt kenmerkt zich, schrijft Menger, door tijdelijke contracten of freelancewerk, waardoor vele werknemers elkaar afwisselen in organisaties, en zij zich zelf ook flexibel op de markt bewegen. Een dergelijke beroepspraktijk lijkt ook noodzakelijk: "If there is more work but an ever more rapidly growing number of individuals, a fiercer

---

⁶⁶ Idem: 113-122.

⁶⁷ Idem: 114.

⁶⁸ Idem: 147-149.

⁶⁹ Idem: 83-84.

⁷⁰ Idem: 145.

⁷¹ Idem: 149.

competition takes place that implies higher inequalities in the access to employment, more variability in the level and schedule of activity, and, on the whole, work rationing for those who share the labor pie and cycle more often from work to unemployment or from arts work to arts-related or non-arts work.”⁷² Deze ‘work rationing’ bestaat dus uit het hebben van een tweede baan of projectmatig werken, binnen of buiten de kunstwereld.⁷³ Op die manier voert de kunstenaar een zogenaamde ‘risk management’: “Risk has to be managed, mainly through flexibility and cost reducing means at the organizational level and through multiple job holding at the individual level.”⁷⁴

Van Winkel et al. heeft aan de hand van de indeling van de sociologen Bureau en Shapiro (2009) een onderscheid gemaakt binnen de plurale kunstpraktijk (*multiple job holding*) tussen *polyvalentie*, *polyactiviteit* en *pluriactiviteit*.

- Kunstenaars die *polyvalent* zijn, vervullen verschillende taken binnen hun eigen beroepspraktijk; ze zijn bijvoorbeeld musicus en regelen daarnaast hun eigen promotie en/of boekhouding;
- Kunstenaars die *polyactief* zijn, hebben naast hun kunstenaarschap andere banen in verschillende maatschappelijke velden; ze zijn bijvoorbeeld musicus en werken daarnaast als postbode, administratief medewerker of in de zorg.
- *Pluriactieve* kunstenaars hebben verschillende activiteiten binnen de kunsten; zij zijn bijvoorbeeld musicus, maar zijn daarbij actief als orkest- en ensemblemusicus, geven les op een muziekschool, zetten interdisciplinaire kunstprojecten op met partners, zijn artistiek leider van een muziekfestival, hebben een beleidsfunctie bij een kunstorganisatie en/of zijn redacteuren voor een cultureel tijdschrift.⁷⁵

De *hybridisering* van de artistieke praktijk gaat echter nog een stap verder. De pluraliteit beperkt zich niet slechts tot de arbeidssfeer, maar overschrijdt de grenzen – of simpelweg overlapt – met de publieke, civiele, markt- of domestieke wereld. Bij (voornamelijk) beeldende kunst is het onderscheid tussen autonome en toegepaste kunstvormen vervaagd en draagt deze vervaging bij aan de identiteit van de kunstenaar.⁷⁶ Echter, naast dat uit het onderzoek van Van Winkel en kompanen blijkt dat deze *hybridisering* bij beeldende kunstenaars slechts mondjesmaat toeneemt, en de grenzen tussen autonome en toegepaste kunst nog wel intact worden gehouden⁷⁷, ben ik van mening dat de meeste musici tevens zonder meer *pluriactief* opereren. Hoofdzakelijk vanwege het feit dat het muziekvak strenge, specifieke normen van competentie en vakmatigheid hanteert, terwijl deze specifieke vaardigheden voor beeldende kunstenaars niet bestaan.⁷⁸ Waar voor beeldende kunstenaars een vastomlijnde expertise dus ontbreekt en dit proces van *deskilling* een *hybridisering* van de kunstpraktijk in de hand werkt, kan worden afgevraagd of musici niet juist blijven vasthouden aan deze vaktechnische *skills*.

---

⁷² Menger (1999): 545.

⁷³ Menger (2009): 213.

⁷⁴ Menger (1999): 541.

⁷⁵ Winkel (2012); 9.

⁷⁶ Ibidem: 10-11.

⁷⁷ 86 procent van de respondenten in het onderzoek van Van Winkel c.s. zegt pluriactief te zijn. Zie: Winkel (2012): 40.

⁷⁸ “Alles kan een beeldend kunstwerk zijn, mits er een kunstenaar is die het als zodanig benoemt en presenteert. Het métier van de kunstenaar biedt geen toetsstenen meer, en dus ook geen aanknopingspunten voor een kritisch oordeel.” In de muziek zijn harde oordelen over de uitvoeringspraktijk (vaktechnisch en muzikaal) wel aan de orde. Zie: Winkel (2012): 22.

Om goed te kunnen functioneren op de postindustriële werkvloer en om de plurale praktijk naar wens te organiseren, beroept de kunstenaar zich op sociale behendigheden. Van Winkel c.s. spreekt dan van een maatschappelijke *reskilling* omdat kunstenaars zich meer en meer talige en representatieve vaardigheden moeten aanleren, waarbij adaptiviteit, ‘performativiteit’, verbale virtuositeit, het vermogen tot netwerken en zelfreflectie als belangrijkste worden beschouwd.⁷⁹ Deze competenties worden op individueel niveau ontwikkeld, en volgens de respondenten legt het onderwijs in wezen een basis in de ontwikkeling van kritische reflectie, communicatief vermogen en omgevingsgerichtheid.⁸⁰ Echter, ‘de kritiek van de kunstenaars op de kunstopleiding is tamelijk eensluidend en betreft vooral het verwaarlozen van zakelijke competenties (zoals ondernemerschap en netwerken)’.⁸¹

Met betrekking tot het ontplooiën van representatieve vaardigheden, schrijft Menger dat een formele opleiding niet voldoende garantie biedt op succes.⁸² Het kunstenaarsvak kan nauwelijks gebaseerd zijn op competenties die in een opleidingssysteem worden bijgebracht en gecertificeerd. Die vaardigheden worden gaandeweg ontplooid door het proces van ‘learning-by-doing’.⁸³ Het kunstenaarsvak is immers een beproeving. Naar zijn inzicht werkt het projectmatig werken van de kunstenaar als een zelfversterkingsproces: “hiring calls for more hiring”.⁸⁴ Kunstenaars zouden vergeleken kunnen worden met ondernemers van kleine bedrijfjes: zij bouwen op vaardigheden en mogelijkheden om steeds meer uitdagende opdrachten aan te nemen, dat hen meer kennis en beloningen oplevert.⁸⁵ De ervaren en netwerkende kunstenaar wint het dan van diegenen die weinig in contact staan met de meest actieve ondernemers.⁸⁶ Netwerken dragen bovendien bij aan de ontwikkeling van stabiele relaties; zij faciliteren de procedure van het zoeken naar personeel of zakenpartners, omdat zij snel en efficiënt betrouwbare informatie over vaardigheden en talenten verschaffen.⁸⁷

De kunstenaar die projectmatig werkt, zijn beroepspraktijk organiseert in een gebalanceerde vorm van *multiple job holding*, en middels netwerken bouwt aan een stevig portfolio, is dan een “self-generating genius”.⁸⁸

De loopbaan van een kunstenaar kenmerkt zich dus, samenvattend, door het ontwikkelen van nieuwe competenties die niet direct te maken hebben met het kunstenaarschap, zoals bij muziek de vaktechniek, muziektheorie en de vorming van een muzikale persoonlijkheid. Het kan in dat verband gaan over bijvoorbeeld representativiteit, verbale virtuositeit en het vermogen tot netwerken en zelfreflectie. Vermoedelijk wenst het kunstvakonderwijs de toekomstige kunstenaar hierop voor te bereiden (zie hoofdstuk 3), maar uit het veldonderzoek van deze thesis zal moeten blijken of de musicus zich deze vaardigheden voldoende eigen maakt gedurende zijn muzikale loopbaan.

---

⁷⁹ Ibidem: 24, 77.

⁸⁰ Idem: 51, 57.

⁸¹ Idem: 74.

⁸² Menger (2009): 207.

⁸³ Menger (1999): 559.

⁸⁴ Idem: 550.

⁸⁵ Idem: 551.

⁸⁶ Idem: 550.

⁸⁷ Idem: 549.

⁸⁸ Idem: 551.

3 Talent- en competentieontwikkeling bij musici

De musici die een instrument van het NMF in bruikleen hebben, zijn studenten aan een conservatorium – sommigen in een vooropleiding – of beroepsmusici die een dergelijke opleiding achter de rug hebben. Voor het onderzoek is het zinvol om te weten wat musici in deze opleiding leren en aan welke verschillende aspecten aandacht wordt gegeven.

3.1. Competentiegericht kunstvakonderwijs

In het studiejaar 2013-2014 stonden 4.840 muziekstudenten ingeschreven aan de negen conservatoria in Nederland, waarvan 3.861 de bachelorstudenten en 979 masterstudenten. De bacheloropleiding ‘muziek’ wordt aangeboden op negen hogescholen:

- Amsterdamse hogeschool voor de kunsten (Conservatorium van Amsterdam);
- ArtEZ hogeschool voor de kunsten (klassiek met name Zwolle);
- Codarts hogeschool voor de kunsten (Rotterdam);
- Fontys hogeschool voor de kunsten (Tilburg);
- Hanzehogeschool Groningen (Prins Claus Conservatorium);
- Hogeschool der kunsten Den Haag (Koninklijk Conservatorium Den Haag);
- Hogeschool Inholland (Haarlem, geen klassieke opleiding);
- Hogeschool voor de kunsten Utrecht (Utrechts Conservatorium);
- Zuyd Hogeschool (Conservatorium Maastricht).

Van bovenstaande hogescholen biedt alleen Hogeschool Inholland geen masteropleiding ‘muziek’ aan. Muziekstudenten die een dergelijke studie volgen, worden opgeleid om later als beroepsbeoefenaar een succesvolle loopbaan te genieten. In het rapport *Beroep Kunstenaar* van een projectorganisatie ter vernieuwing van het kunstvakonderwijs in Nederland uit 1999 staat het doel beschreven van het kunstvakonderwijs, dat nog altijd stand lijkt te houden: “Het kunstvakonderwijs stelt zich ten doel studenten op te leiden die voldoende gekwalificeerd en geëquipeerd zijn om een begin te maken met de uitoefening van het beroep van kunstenaar in de professionele beroepspraktijk.”⁸⁹ Het sectorplan 2012-2016 van de Sector Hoger Kunstvakonderwijs (KUU), onderdeel van de Vereniging Hogescholen, legt meer nadruk op het veranderende karakter van die beroepspraktijk, namelijk: “Het Nederlandse kunstonderwijs leidt getalenteerde jonge mensen op voor een sector en voor beroepen die wereldwijd in omwenteling zijn.”⁹⁰ Een groep onderwijskundigen bevestigt deze definitie in een artikel uit 2013. Het artikel gaat over het competentiegericht onderwijs binnen het hogere beroepsonderwijs in Nederland. De onderzoekers stellen dat afgestudeerden van het hbo moeten kunnen inspelen op de uitdagende eisen van de snel veranderende beroepspraktijk. Het streven naar een betere aansluiting van de opleiding op het werkveld, wegens het belang studenten voor te bereiden op de eisen van hun

---

⁸⁹ Projectorganisatie Kunstvakonderwijs (1999): 15.

⁹⁰ HBO-Raad, Focus op toptalent (2011): 9.

toekomstige werkplek, leidde tot de implementatie van competentiegerichte curricula op hbo-instellingen.⁹¹

Vanaf de eeuwwisseling zijn deze op competenties gerichte curricula ontwikkeld in het hoger beroepsonderwijs. Een groep onderzoekers beschrijft deze ontwikkeling in een artikel uit 2004 als een accentverschuiving waarbij de nadruk is komen te liggen op het bijbrengen van professionele vaardigheden en niet meer op het behalen van een diploma: “the emphasis has to be on capabilities and not on qualifications.”⁹² In een kritische reflectie op competentietoetsen in het hbo stelt Van Berkel (2012) dat het aan het hbo is om adequaat te toetsen en te beoordelen of de aankomende professional voldoende bagage heeft om zich staande te houden in een snel veranderende beroepspraktijk. Het oordelen over het adequate professioneel handelen van een afgestudeerde is volgens Van Berkel een complexe aangelegenheid, omdat het oordeel holistisch is: het gaat uit van een beschouwing van het geheel, waarbij de losse onderdelen vaak niet meer terug te vinden zijn. Het gaat maar om één vraag: ‘zien we het deze man of vrouw doen in de beroepspraktijk?’⁹³ Van Berkel spreekt zelfs al van een verschuiving van competenties naar kennis door negatieve geluiden over de waarde van het hbo-diploma en het eindniveau van de afgestudeerden. Niettemin acht zij de ontwikkeling van competenties zeer belangrijk, want een brede kennisbasis en een onderzoekende houding kunnen niet zonder elkaar. Zij oppert namelijk voor *competentie* de volgende definitie: “een integraal geheel van kennis, vaardigheden en attitude die een persoon binnen een beroepscontext adequaat weet in te zetten.”⁹⁴ De juiste manier van toetsing en beoordeling is dan noodzakelijk.

Overigens geeft Fastré met haar onderzoeksteam aan dat competentiegericht onderwijs niet impliceert dat studenten ook voorbereid zullen worden op een leven lang leren. Eenmaal een professional, zal bijvoorbeeld een musicus niet alleen de aangeleerde vaardigheden ten uitvoer moeten brengen, maar ook moeten kunnen inzien wanneer een verdergaande ontwikkeling of het aanleren van nieuwe vaardigheden nodig is om zichzelf staande te kunnen houden in het veld.⁹⁵

De totstandkoming van specifiek het competentiegericht kunstvakonderwijs en de invulling van de afzonderlijke competenties zal hieronder uiteen worden gezet, zodat helder wordt hoe het overheidsbeleid samen met de sector kunstvakonderwijs ervoor willen zorgen dat musici zo goed mogelijk worden voorbereid op hun toekomst. Het is dan ook interessant de opgestelde eindtermen van de opleidingen (opleidingskwalificaties), gebaseerd op de startkwalificaties voor een beroepsbeoefenaar, volgens de sector kunstvakonderwijs te bestuderen. Voor muziek heeft het Netwerk Muziek in 2002 het beroepsprofiel en de bijbehorende kwalificaties beschreven, gebaseerd op de beschrijvingen die reeds in 1999 gepresenteerd werden in een rapport van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs.⁹⁶

Dit rapport, *Beroep kunstenaar: rapport van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs - Voorstellen voor inhoud en organisatie van het kunstvakonderwijs in Nederland*, was een integraal

---

⁹¹ Fastré (2013): 611.

⁹² Ibidem; Biemans e.a. (2004): 524.

⁹³ Van Berkel (2012):18.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Fastré (2013): 611-612.

⁹⁶ Het rapport bevat zes bijlagen die elk de beroepsprofielen en kwalificaties van een sector beschrijven (bijlage 1b t/m g). Zie Beroep kunstenaar (1999): 87.

advies ten behoeve van de vernieuwing en ontwikkeling van het kunstvakonderwijs in de culturele infrastructuur. Hierin werd met name als uitgangspunt genomen dat het hoger kunstvakonderwijs zijn onderwijsprogramma's zou moeten baseren op de ontwikkelingen in de beroepspraktijk, de markt, het vak en op maatschappelijke, technologische, kunst- en onderwijsinhoudelijke ontwikkelingen. Daarnaast zou de beroepspraktijk zelf een bijdrage moeten leveren aan de kwaliteit van het onderwijs door beroepsinformatie en startkwalificaties te formuleren en te onderhouden.⁹⁷ In overleg met vertegenwoordigers uit die beroepspraktijk zijn er per discipline opleidingsprofielen geformuleerd met bijbehorende opleidingskwalificaties. Een opleidingsprofiel kan worden gezien als de vertaling van een beroepsprofiel, maar ook de grondslag voor opleidingscurricula.⁹⁸

Het zogenoemde *Opleidingsprofiel Muziek* (2002) biedt opleidingen, studenten, de beroepspraktijk en bestuurders uitspraken over de kwalificaties waaraan een afgestudeerde musicus zou moeten voldoen. Het document is de uitkomst van veelvuldig overleg tussen het onderwijs en experts uit het culturele veld. Het kunstvakonderwijs heeft daarbij gekozen voor een competentiegerichte benadering, een onderwijsvisie die al breed werd toegepast in het hoger beroepsonderwijs en ook goed aansluit bij tradities in het muziekonderwijs.⁹⁹ Studenten hebben zo de ruimte om hun eigen ontwikkeling actief te sturen door al aanwezige competenties naar een hoger niveau te tillen of nieuwe aan te leren. De traditie van het muziekonderwijs, het principe van meester-gezel, zorgt voor de juiste inspiratie en legt de nadruk op de kwaliteiten van iedere student persoonlijk.¹⁰⁰ Een competentie geeft de aard van het te ontwikkelen vermogen aan, maar zegt nog niets over het gewenste niveau. Een opleidingsprofiel geeft een kwaliteitskader dat conservatoria veel ruimte biedt een eigen weg te kiezen.

In het *Opleidingsprofiel Muziek* worden negen competenties onderscheiden: Visie en creativiteit, Communicatie, Vermogen tot samenwerken, het Ambacht, Analytisch vermogen, Omgevingsgerichtheid, Ondernemerschap, Innovatie, Methodisch en reflectief handelen.¹⁰¹ Als addendum heeft *Netwerk Muziek* een tiende competentie toegevoegd, omdat zij ondervond dat muziekonderwijs een belangrijk deel van de beroepspraktijk vormt: de pedagogisch-didactische competentie.¹⁰² De competenties zullen in paragraaf 4.2. nader worden bekeken. Een beoordelingscommissie van de afzonderlijke opleidingsinstituten zal volgens de Onderwijs- en Examenregeling naar aanleiding van de (muzikale) prestaties van de student vaststellen of de competenties daadwerkelijk verworven zijn.¹⁰³ Visitaties en accreditaties controleren vervolgens of de curricula dat voldoende mogelijk maken.

Hoewel het document uit 2002 nog altijd als basis dient voor het landelijk opleidingsprofiel¹⁰⁴, benadrukten de schrijvers van het profiel muziek destijds al dat de beroepsuitoefening voor een musicus voortdurend aan verandering onderhevig is. Herstructurering van het kunstvakonderwijs in 1999 was mede noodzakelijk omdat het oude bestel kwaliteitsverbeteringen in het onderwijs op

---

⁹⁷ Beroep kunstenaar (1999): 11.

⁹⁸ Netwerk Muziek, *Opleidingsprofiel Muziek* (2002): 4.

⁹⁹ Ibidem: 12.

¹⁰⁰ Idem: 13.

¹⁰¹ Idem: 13-14.

¹⁰² Idem: 27.

¹⁰³ Idem: 14.

¹⁰⁴ Zie de website: www.vereniginghogescholen.nl/onderwijs/opleidingsprofielen-zoeken.

essentiële punten onmogelijk maakte. De Staatssecretaris van OCW, Aad Nuis, wees op een ondoorzichtig en versnipperd onderwijsaanbod dat in kwalitatief en kwantitatief opzicht onvoldoende aansloot op de beroepspraktijk. Het werd noodzakelijk dat het kunstvakonderwijs sneller en effectiever op de nieuwe ontwikkelingen in het veld zouden kunnen inspelen.¹⁰⁵ Reeds toen waarschuwde de Projectorganisatie voor een veranderde en veranderende positie van de kunstenaar door de komst van een netwerksamenleving; die samenleving kenmerkt zich door tijdelijke dienstverbanden en een gemengde beroepspraktijk, waardoor de praktijk de musicus dwingt flexibel om te gaan met zijn vaardigheden.¹⁰⁶ De herstructurering creëert hiervoor de ruimte.

Voor een actualisatie van het kunstvakonderwijs kunnen twee adviescommissies als startpunt worden gezien: de Commissie-Veerman¹⁰⁷ en de Commissie-Dijkgraaf¹⁰⁸. Voor eerstgenoemde is een belangrijke conclusie dat er in een turbulent tijdsgewricht van economische crisis en op stapel staande bezuinigingen een integrale kwaliteitsverbetering noodzakelijk is in het hoger onderwijs: “Hoewel de basiskwaliteit van het hoger onderwijs op orde is, moet dus ook worden geconcludeerd dat er nog veel verbeterd kan worden; Nederlandse studenten halen niet het beste uit zichzelf en het beschikbare talent wordt niet ten volle benut.”¹⁰⁹ Het ministerie van OCW heeft de HBO-raad in 2010 gevraagd voor de toekomst van het kunstvakonderwijs een sectorplan op te stellen. De HBO-raad vroeg hierbij advies van de Commissie-Dijkgraaf over de aard en inhoud van dit plan. Deze commissie spreekt over een uitgelezen moment voor de ontwikkeling van een sectorplan, omdat op dat moment het besef overheerst dat “ruimte voor verscheidenheid en durf tot nieuwe combinaties en kennisvernieuwing meer accent verdienen”, mede door de grote dynamiek in kunst en cultuur, technologische vernieuwing, educatieve en sociale veranderingen en de opkomst van heel nieuwe vormen en taal van kunstproductie, creatieve industrie en performance.¹¹⁰ Om die reden adviseert de commissie meer aandacht voor competenties rondom samenwerking, performance en ondernemerschap.¹¹¹

Overigens concludeerde de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) op basis van 52 visitatierapporten dat de kwaliteit van het kunstvakonderwijs overwegend goed is. De invulling van de eindkwalificaties in de competentiegerichte opleidingscurricula kennen volgens de NVAO een sterk beroepsgericht karakter. De organisatie merkt op dat er enkele aandachtspunten zijn: “de voorbereiding op het ondernemerschap, het theorieonderwijs en in mindere mate de onderzoekscomponent.”¹¹²

In juli 2011 presenteerde de HBO-raad vervolgens het plan *Focus op toptalent, sectorplan hbo kunstonderwijs 2012-2016*. Hierin stelt de HBO-raad dat de aanbevelingen van de Commissie-Dijkgraaf met kracht én met grote urgentie moeten worden doorgevoerd om jonge kunstenaars klaar te stomen voor een veranderende beroepspraktijk.¹¹³ In de snelle, dynamische praktijken in de creatieve industrie is het volgens hen voor jonge kunstenaars noodzakelijk een creatieve, inventieve en

---

¹⁰⁵ Beroep Kunstenaar (1999): 23.

¹⁰⁶ Ibidem: 52-53.

¹⁰⁷ „Differentiëren in drievoud”, advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel, april 2010.

¹⁰⁸ „Onderscheiden, verbinden, vernieuwen”, advies van de Commissie-Dijkgraaf voor een sectorplan kunstonderwijs, mei 2010.

¹⁰⁹ Commissie-Veerman (2010): 17.

¹¹⁰ Commissie-Dijkgraaf (2010): 13.

¹¹¹ Ibidem: 28.

¹¹² Idem: 85-86 (verslag van NVAO als bijlage bij het rapport van de Commissie-Dijkgraaf).

¹¹³ Focus op toptalent (2011): 9.

ondernemende houding te verwerven.¹¹⁴ De HBO-raad heeft in het sectorplan drie generieke maatregelen opgesteld, namelijk internationalisering, kwalitatieve en kwantitatieve monitoring, en aansluiting met het werkveld. Met name de laatstgenoemde maatregel is van invloed op de opleidingskwalificaties, omdat “het overleg met het werkveld leidt tot de actualisering van de landelijke opleidingsprofielen in het kunstvakonderwijs.” Deze profielen worden, naar men toen zei, in het studiejaar 2012-2013 geactualiseerd.¹¹⁵ Dat liet echter op zich wachten.¹¹⁶

In juli 2013, presenteerde de Vereniging Hogescholen de *Voortgangsreportage Sectorplan kunstvakonderwijs 2012-2016*. Daarin werd het ministerie OC&W geïnformeerd over de stand van zaken in de uitvoering van het Sectorplan. Hoofdzak was ten eerste de reductie van het aantal bachelorstudenten, en ten tweede de investering in kwaliteitsverbeteringen. Met betrekking tot het actualiseren van de opleidingsprofielen noemt de Vereniging dat er veelvuldig overleg is met vertegenwoordigers uit het werkveld. Een goede afstemming met het werkveld en de beroepsorganisaties heeft de volle aandacht om tot geactualiseerde beroeps- en opleidingsprofielen te komen.¹¹⁷ Bovendien is de Vereniging uiterst positief over het huidige karakter van het kunstonderwijs. In het kunstonderwijs worden studenten zorgvuldig voorbereid op de praktijk door de aandacht voor beroepshouding, beroepsvaardigheden, en administratieve kennis en vaardigheden. En: “Het kunstonderwijs constateert dat de jongere generatie goed omgaat met de flexibilisering die op de gehele arbeidsmarkt optreedt. [...] Afgestudeerden weten zich goed te voegen in deze ‘nieuwe’ arbeidsmarkt.”¹¹⁸ Er is een groeiend besef dat studenten op het terrein van ondernemerschap vaardigheden en kennis moeten verwerven, omdat een groot deel van de afgestudeerden als zelfstandige aan de slag gaat (bijna 60 procent ten opzichte van acht procent van het totaal aantal afgestudeerden op hbo-niveau).¹¹⁹ Het lijkt er echter op dat de actualisering van het opleidingsprofiel Muziek nog geen doorgang heeft gevonden en dat ook een vervolgbijeenkomst van het Sectoraal Adviescollege Kunstvakonderwijs nog moet plaatsvinden. Niettemin biedt het huidige opleidingsprofiel voldoende houvast en doen zich eerder accentverschuivingen in de afgeleide opleidingsprogramma’s voor. Die verschuiving moet men dan vooral zoeken in een betere aansluiting met de beroepspraktijk waarbij voornamelijk de aandacht voor ondernemerschap wordt genoemd.¹²⁰

3.2. De competenties van een musicus

Hieronder volgt een beknopt overzicht van de competenties die muziekstudenten ontwikkelen of aanleren op een conservatorium in Nederland. Deze competenties zijn de richtinggevers voor

---

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Idem: 27-30.

¹¹⁶ In april 2013 was daartoe een bijeenkomst georganiseerd door het Sectoraal Adviescollege kunstonderwijs, de *Dag van de Dialoog met de beroepspraktijk*, waarin die periodieke actualisering aangekaart werd. Van der Wijk, directrice van het Conservatorium van Amsterdam, spreekt als voorzitter van het Netwerk Muziek dat de actualisering sinds 2002 door het wegvallen van het sectorinstituut Muziekcentrum Nederland nog niet heeft kunnen plaatsvinden. Er is een werkgroep ingesteld, maar Van der Wijk verwacht dat de competenties in hoofdlijnen niet sterk zullen veranderen: “Het gaat om de invulling en de veranderingen in de context. Met name het belang van de veranderingen in de benodigde *skills* zal een doorwerking in de curricula moeten krijgen.” Zie: Verslag Dag van de Dialoog (2013): 6.

¹¹⁷ Voortgangsrapport sectorplan (2013): 18.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Idem.

¹²⁰ Jaarverslag Vereniging Hogescholen 2013: 9.

opleidingskwalificaties die zijn geformuleerd in termen van waarneembaar gedrag: gedrags-indicatoren. Die zijn weer de vertaling van de startkwalificaties van een beginnend musicus. De indicatoren zijn dus voor de beoordelaar een hulpmiddel om vast te stellen in hoeverre de competentie is ontwikkeld door een student.¹²¹

De competenties zijn onder te brengen in drie competentiedomeinen, namelijk het artistiek, het vaktechnisch en het professioneel-maatschappelijk domein. Deze domeinen benaderen de musicus respectievelijk als artiest, vakman en professional in zijn omgeving.¹²²

Tabel 3.1.

De tien competenties van de musicus

Artistiek competentiedomein		<i>kernwoorden</i>
a Visie en creativiteit	De musicus is artistiek gedreven en kan opvattingen en overtuigingen op het eigen vakgebied verwerven en deze communiceren in de muzikale beroepspraktijk.	<i>Muzikaal-artistieke persoonlijkheid Musicerend vormgeven Expressieve taal</i>
b Communicatie	De musicus kan zijn handelen in verschillende beroepssituaties effectief en efficiënt overbrengen en de artistieke betekenis van muziek naar anderen uitdragen.	<i>Podiumpresentatie Interactie doelgroepen</i>
c Vermogen tot samenwerken	De musicus kan samen met andere betrokkenen een actieve bijdrage aan een gezamenlijk product of proces leveren.	<i>Sociale en communicatieve vaardigheden</i>
Vaktechnisch competentiedomein		
d Ambacht	De musicus onderhoudt een breed scala aan vaktechnische kennis en vaardigheden die hem in staat stellen zowel binnen de nationale als de internationale beroepspraktijk te functioneren.	<i>Beheerst voldoende repertoire Onderscheidend muzikaal voorstellingsvermogen</i>
e Analytisch vermogen	De musicus kan muziek (cognitief) ontleden op basis van inzicht in ritmische, melodische en harmonische structuren en vormen, met het oog op interpretatie en uitvoering.	<i>Kennis relevante literatuur, historische en stilistische context</i>

¹²¹ Opleidingsprofiel Muziek (2002): 13-14. De competenties zijn terug te vinden in het opleidingsprofiel: 24-27.

¹²² Ibidem: 13.

Professioneel-maatschappelijk competentiedomein

f Omgevingsgerichtheid

De musicus is alert op ontwikkelingen in de samenleving en integreert deze in zijn muziekpraktijk.

*Maatschappelijke context
In contact treden omgeving*

g Ondernemerschap

De musicus kan zelfstandig vormgeven aan een professioneel bestaan binnen de muziekwereld.

*Cultureel ondernemer
Muzikaal product presenteren*

h Innovatie

De musicus is in staat het eigen vakgebied te verkennen en ermee te experimenteren, wat tot uitdrukking komt in innovatieve muzikale processen en producties.

Onderzoekende houding

i Methodisch en reflectief handelen

De musicus kan methodisch en professioneel handelen, hierop reflecteren en is zelfstandig, en met en voor anderen, in staat tot terugkoppeling.

*Evalueren en ontwikkelen
Plannen, planmatig werken*

j Didactiek

De musicus kan onderwijsleersituaties zo inrichten dat leerlingen optimaal worden gestimuleerd om te leren.

*Coachen
Lesmateriaal ontwerpen*

De precieze doorvoering van deze competenties in de afzonderlijke opleidingsprogramma's in Nederland is niet relevant voor dit inventariserend onderzoek. Voor het NMF is het belangrijk inzichtelijk te maken wat er in grote lijnen gebeurt in het kunstvakonderwijs, en waar het de musici zelf aan ontbreekt ten aanzien van deze competenties.

Volgens het voortgangsrapport van de HBO-raad is "cultureel ondernemerschap een vanzelfsprekend basisonderdeel van ieder curriculum in het kunstonderwijs".¹²³ Er wordt momenteel al in het bijzonder aandacht besteed aan vaardigheden en kennis op het terrein van ondernemerschap. Een bondig overzicht van enkele voorbeelden uit de praktijk per instituut wordt gegeven in het rapport. Zo is er op het Conservatorium van Amsterdam het zogenoemde DOK-programma ("De Ondernemende Kunstenaar") voor derdejaars muziekstudenten. Op de ArteZ Hogeschool voor de Kunsten wordt er een verplichte ondernemerschapscursus aangeboden, op de Fontys Hogeschool de (keuze)minor 'Cultureel ondernemerschap'. In de masteropleiding 'Muziek' op de Hanzehogeschool Groningen staat er een Professional Integration Project op het programma. Vele hogescholen werken als bemiddelaar tussen opdrachtgevers en hun studenten of hebben bureaus opgericht die musici coachen op het gebied van ondernemerschap.¹²⁴

Saskia Stekelenburg heeft een bachelorwerkstuk geschreven over het aanbod van cursussen over cultureel ondernemerschap in het hoger muziekonderwijs. Zij stelt inderdaad dat er binnen de

¹²³ Voortgangsrapport (2013): 18.

¹²⁴ Ibidem: 19-23.

curricula van de conservatoria in Nederland aandacht wordt besteed aan ondernemerschap, maar dat ze moeite had inzicht te krijgen in het enigszins beperkte aanbod. In navolging van Annelotte Kolstee (2011) en Maria van Deutekom (2009) roept ze op modules op dit terrein extra-curriculair aan te bieden, hetgeen al met de bestaande activiteiten in grote mate gebeurt. Enkele conservatoria zijn of hebben een netwerkorganisatie die contacten onderhoudt met opdrachtgevers en podia die studenten de ruimte geven om de beroepspraktijk te leren kennen. Stekelenburg concludeert: “Deze extra-curriculaire activiteiten vormen een platform voor de psychologische leergang die een ondernemer nodig heeft.”¹²⁵

3.3. De juiste voorbereiding op de beroepspraktijk?

Naast bovengenoemde beleidsontwikkelingen van het kunstvakonderwijs, zijn er ook geluiden van onderzoekers over dat de opleiding ofwel in deze vorm geen juiste voorbereiding biedt op de artistieke beroepspraktijk, dan wel met meer aandacht voor competenties als ondernemerschap een kwaliteitsvermindering van het onderwijs uitlokt.

In een recent inventariserend onderzoek naar talentontwikkeling in de kunsten¹²⁶ hebben meerdere beoefenaars van de podiumkunsten aangegeven dat zij meer aandacht voor de fase na de opleiding belangrijk vinden tijdens de opleiding; het gaat daarbij om ‘praktische zaken en de ontwikkeling van een eigen product en profiel’. Daartegenover stellen andere kunstenaars dat de focus op ondernemerschap niet thuishoort in de kunstvakopleiding: ‘die aandacht leidt af van de artistieke focus die nodig is voor het ontwikkelen van talent, en daarnaast hebben kunstenaars nog geen notie van de praktijk en zijn zij nog weinig reflectief’.¹²⁷

Onderzoekers die menen dat de opleiding een gebrekkige voorbereiding voorschotelt, schrijven dat een ondernemerschapsontwikkeling zou moeten groeien binnen het kunstonderwijs. Kunstenaars zijn, zegt Heinsius (Kunstenaars&CO) in het tijdschrift Boekman, in de praktijk ruim de helft bezig met netwerken, opdrachten verwerven en communiceren, terwijl de opleiding voor negentig procent aandacht geeft aan het artistieke deel. De opleiding schiet daarom tekort op de voorbereiding op de zakelijke kant van het vak, de interdisciplinaire samenwerking en het beeld van de breedte van het beroep.¹²⁸ Een onderzoek uitgevoerd door Kwink Groep (2014) onder afgestudeerden van het Nederlands kunstvakonderwijs wees uit dat de kwaliteit van scholing op gebied van de competenties *ondernemerschap* en *omgevingsgerichtheid* onvoldoende was. De opleiding biedt volgens slechts een derde van de respondenten een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt.¹²⁹

Andere onderzoekers plaatsen hier kanttekeningen bij. Zo zegt kunsthistorica Herzog dat het kunstonderwijs de vorm krijgt – ‘academiseert’ – naar analogie van het universitaire systeem: “*Kunst* wordt gelijkgesteld met *kennis* en *kunst maken* wordt *artistiek onderzoek doen*”. De opleiding voorziet

---

¹²⁵ Stekelenburg (2013): 22-23.

¹²⁶ In opdracht van het Ministerie van OC&W uitgevoerd door Kwink Groep in 2014.

¹²⁷ Kwink Groep (2014): 33.

¹²⁸ Gubbels (2007): 76-77; Huiskens (2007): 81-83.

¹²⁹ Coenen (2008): 22.

de kunstenaar dan wel van allerlei kennis, maar hun artistieke aanleg heeft er weinig kans om zich in vrijheid te ontwikkelen; volgzzaamheid wordt dan dus meer beloond dan creativiteit.¹³⁰ De kunstfilosoof Vuyk gaat nog een stap verder. Volgens hem raakt het bijleren van die kennis van ondernemerschap en zakelijkheid niet de kern van het cultureel ondernemerschap waar hij voor pleit. De kunstenaar-ondernemer is in zijn oogpunt in staat zaken te creëren die voor de samenleving dusdanig van waarde zijn, zodat mensen zich inspinnen om die zaken voor de toekomst te bewaren of in herinnering levend te houden. Wat tijdens de opleiding daarvoor ontbreekt, is de oriëntatie op de wijdere wereld en het ontwikkelen van een visie die verder gaat dan het eigen leven.¹³¹ De focus op de ontwikkeling van zakelijke vaardigheden en kennis tijdens de kunstopleiding zou de artistieke groei dus in de weg kunnen zitten.

Uit het bovengenoemde onderzoek van Kwink Groep blijkt toch dat podiumkunstenaars voor de ontwikkeling van talent de (kunstvak)opleiding en de overdracht tussen peers en meesters-gezel als belangrijke elementen zien. Echter, het meest belangrijk vinden zij de ondersteuning door instellingen (gezelschappen of productiehuisen).¹³² Instellingen zouden bijdragen aan de ontwikkeling van professioneel-maatschappelijke competenties – waarvan zij zeggen het belang groot te vinden – omdat zij begeleiding bieden in praktische zaken en helpen een netwerk op te (leren) bouwen.¹³³ Zou een kunstenaar dus meer behoefte hebben aan additionele begeleiding naast of na de kunstvakopleiding? En op welke manier is dat in Nederland mogelijk?

3.4. Initiatieven voor talentontwikkeling in Nederland

Naast het kunstonderwijs kent Nederland vele instellingen die actief zijn op het gebied van talentontwikkeling. Het ministerie van OC&W heeft de laatste jaren talentontwikkeling hoog op de agenda gezet. Dat geldt ook voor gemeenten en provincies. Overheidssubsidie voor culturele instellingen of projecten worden verstrekt met de nadrukkelijke voorwaarde dat de instellingen aandacht schenken aan de ontwikkeling van talent. De overheid onderscheidt echter twee soorten talent: talent in brede zin en de toptalenten.¹³⁴ Het ontwikkelen van talenten in brede zin houdt vooral in zoveel mogelijk jongeren een eerste kennismaking te laten genieten met een of meerdere kunstdisciplines. Vervolgens dienen ze zo goed mogelijk begeleid te worden in de doorstroming naar de verkennende en/of verdiepende fase. Veel culturele instellingen, zoals orkesten, doen aan deze talentontwikkeling in brede zin onder de noemer cultuureducatie.

In dit onderzoek gaat het over de ontwikkeling van toptalent. Hierbij gaat het ook om de periode na een gevolgde hbo-muziekopleiding. Niet alleen willen organisaties die muzikaal talent ontwikkelen dat zij van de basis tot de top komen, ook betekent het dat zij van lokaal naar provinciaal, nationaal en internationaal niveau doorgroeien. Het Kenniscentrum Kunst en Cultuur van de provincie Noord-Brabant (BKCC) heeft een piramide ontwikkeld om dit proces te verduidelijken, zie diagram

---

¹³⁰ Herzog (2007): 94-95.

¹³¹ Vuyk (2011): 55-57.

¹³² De enquête kent een hoge respons binnen de categorie theater, terwijl er in werkelijkheid meer dan twee keer zoveel musici werkzaam zijn in de podiumkunsten. Zie: Kwink Groep (2014): 13 en 21.

¹³³ Ibidem: 23-24.

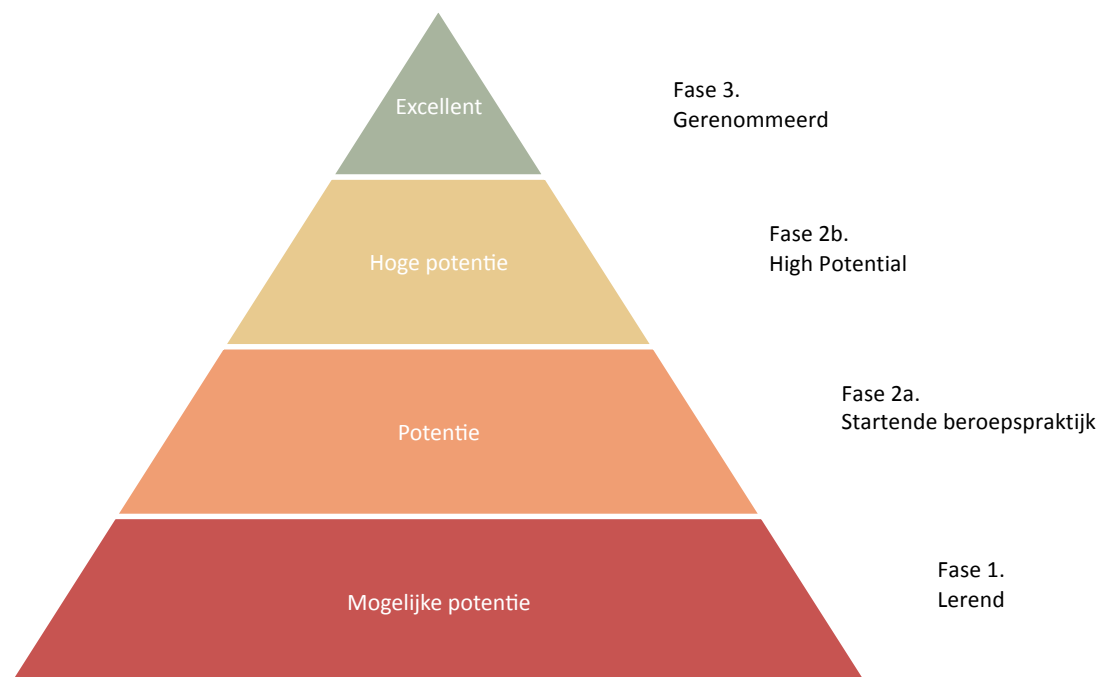
¹³⁴ Cultuurnetwerk Nederland (2007): 11.

3.2.¹³⁵ Feitelijk worden er extra gradaties toegevoegd tussen niveau 3 en 4 van de piramide van Bureau ART. De onderste laag is de 'lerende fase'. Deze fase omvat studenten aan het kunstvakonderwijs of gevorderde amateurs die nog zoekende en ontdekkende zijn. Fase 2 is verdeeld in twee groepen: kunstenaars met een startende beroepspraktijk (2a) die zich oriënteren, verdiepen en een netwerk opbouwen, en daarboven (2b) de 'high potentials', die een visie uitdragen, een stevige positie hebben, ervaren zijn en erkenning hebben. Aan de top staan de 'gerenommeerden': zij zijn gearriveerd, gevierd, onderscheidend en zijn een belangrijke inspirator voor anderen.

Het Brabants Kenniscentrum Kunst en Cultuur is een voorbeeld van een provinciale organisatie die de ketenbenadering van talentontwikkeling als middel ziet een brede en integrale steun te bieden aan talentvolle kunstenaars in hun weg naar de top. Zij stellen dat de ontwikkeling van talenten veelal versnipperd plaatsvindt. Met een goede infrastructuur op het gebied van podia, festivals, werkplaatsen en organisaties is er met enige sturing een integrale aanpak in de provincie Brabant mogelijk. Het piramidemodel dat het Kenniscentrum presenteert, onderscheidt zo de verschillende lagen waarin organisaties actief kunnen zijn. Een integrale aanpak doet zich voor wanneer er een samenhangende keten van organisaties bestaat die voorziet in scouting, doorgroei, begeleiding en opleiding.¹³⁶

Diagram 3.2.

Talentontwikkelingspiramide voor de top

¹³⁵ BKKC (2013), Notitie Talentontwikkeling.

¹³⁶ Ibidem.

Met betrekking tot het piramidemodel (diagram 3.2.) ziet het Kenniscentrum kansen om talenten vanuit 'onzichtbaar' (mogelijke potentie) 'zichtbaar' (high potential) te maken, om de verworven regionale bekendheid (startende beroepspraktijk) uit te laten groeien tot nationale en internationale bekendheid (gerenommeerd); van menings- en beeldvormend tot voorbeeldfunctie en onderscheidend. Het Kenniscentrum heeft daarvoor een 'toptalentontwikkelingstraject' gevormd, waarin zij talenten uit verschillende disciplines begeleiden in hun professionalisering in de volle breedte, namelijk in de domeinen artistiek inhoudelijk vakmanschap, ondernemerschap en productiviteit/werkhouding.

Het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds helpt musici uit elk van de vier fasen van bovenstaand piramidemodel met als doel dat deze musici zich ontwikkelen tot excellentie, hoofdzakelijk door middel van het in handen te geven van het juiste gereedschap.

In **BIJLAGE 2** presenteer ik een compact overzicht van de instellingen waar de musici van het NMF terecht zouden kunnen, indien nodig, voor een diepere ontwikkeling, advies en/of begeleiding in hun muzikale carrière. Daarin worden uitgesplitst: a) (post)academische initiatieven; b) cultuurfondsen en -stichtingen; c) concoursen en prijzen; d) educatieve podia en festivals; en e) initiatieven voor loopbaanbegeleiding.

4 Methodologie enquêteonderzoek

Mijn onderzoek naar de mogelijke behoeften aan begeleiding van de NMF-musici in hun muzikale loopbaan is als volgt opgebouwd.

4.1. Respondenten

Het NMF geeft aan 377 musici een muziekinstrument in bruikleen (peiling 31 mei 2014). Het onderzoek richt zich alleen op conservatoriumstudenten en beroepsmusici. Jonge talenten die nog scholier op het voortgezet onderwijs zijn vallen daarmee af, want zij krijgen nog niet de begeleiding zoals musici op het hbo-kunstonderwijs en staan nog ver af van de beroepspraktijk.

De populatie voor dit onderzoek omvat daarmee 328 NMF-musici. Het aantal respondenten is 162 (49.4 %). Het betrouwbaarheidsinterval ligt op 92.5 procent, wat zegt dat als de enquête opnieuw onder dezelfde populatie wordt gehouden, er 92.5 procent kans is dat dezelfde resultaten verkregen zouden worden. Een betrouwbaarheidsinterval tussen de 90 en 99 procent is gangbaar, waarbij 95 procent het vaakst wordt gehanteerd. Mijn aantal respondenten geven dus een redelijk goede afspiegeling van de gehele populatie. De foutmarge ligt op 5.49 procent, wat zegt dat wanneer bijvoorbeeld 90 procent van mijn respondenten het eens is met een stelling, er in werkelijkheid 84.51 tot 95.49 procent van de populatie het met die stelling eens is. Een foutmarge van 5 procent is gangbaar, maar kan desgewenst tussen de 1 tot 10 procent liggen. De opvattingen van mijn respondenten komen dus redelijk goed overeen met de opvattingen van de gehele populatie.¹³⁷

Van de 162 respondenten is tweederde vrouw. De gemiddelde leeftijd ligt op 30,7 jaar en het overgrote deel heeft de Nederlandse nationaliteit. Een analyse van de respondenten is terug te vinden in **BIJLAGE 3**.

De respondenten zijn verdeeld in twee condities, namelijk de conservatoriumstudenten en de professionele musici. Buiten hen waren er twee personen die een andere opleiding aan het volgen zijn, en één die een tussenjaar heeft genomen. Onder de respondenten waren er 55 conservatoriumstudenten (34 procent) en 104 professionele musici (64.2 procent). Ik ben van mening dat dat verhoudingsgewijs redelijk representatief is voor de gehele populatie, kijkend naar de leeftijden van alle musici van het NMF. Een vergelijking in behoeften tussen de condities is dus mogelijk.

4.2. Meetinstrument

Voor dit onderzoek is gekozen voor een *cross-section study* met een enquête. Met een *cross-section study* kan men representatieve resultaten verkrijgen voor een bepaald moment in de tijd. Het is een

---

¹³⁷ Op basis van de steekproefcalculator via: journalinks.be/steekproef. Specificatie gebaseerd op informatie van Survey Monkey (geraadpleegd juni 2014): surveymonkey.com/mp/sample-size.

goede manier om de behoeften te achterhalen van de respondenten op dit ogenblik.¹³⁸ Er is gekozen voor een enquête, omdat er dan zoveel mogelijk NMF-musici worden bereikt en een zo representatief mogelijk beeld van de behoeften van alle NMF-musici kan worden gegeven. Daarbij is het NMF het meest gebaat.

De enquête (zie **BIJLAGE 4A**) bevat voor professionele musici 20 en voor conservatoriumstudenten 18 vragen. Beide groepen krijgen ten eerste vijf demografische vragen (geslacht, leeftijd, nationaliteit, het instrument in bruikleen en beroep). Het antwoord op de vraag over het beroep bepaalt de conditie waartoe de respondent behoort. Een professioneel musicus krijgt vervolgens vijf verdiepende vragen over de beroepspraktijk (arbeidsrelatie, inkomen, tijdsbesteding aan betaalde werkzaamheden en genoten opleiding). Studenten krijgen drie vragen over waar zij studeren en op welk niveau dat is. Beiden worden vervolgens gevraagd of zij een relevante vervolgopleiding hebben gevolgd.

Het tweede gedeelte omvat acht vragen over de behoefte aan begeleiding, dat als volgt is opgebouwd.

- ▶ Op acht 'eigenschappen' (competenties) van een professioneel musicus geeft de musicus eerst aan op een 7-punts Likertschaal (-3, -2, -1, 0, +1, +2, +3) in welke mate zij deze eigenschappen (in de toekomst) belangrijk achten voor zichzelf als professioneel musicus. Daarbij maken ze ook een Top 3 om meer specifiek te weten welke eigenschappen zij het meest belangrijk vinden.
- ▶ Vervolgens wordt gevraagd bij diezelfde acht punten aan te geven in welke mate zij (7-punts Likertschaal) vinden dat zij voldoende begeleiding hebben gekregen tijdens hun (vervolg)studie.
- ▶ Daarna geven zij aan op welke punten (meerdere antwoorden mogelijk, inclusief 'geen van bovenstaande') zij op dit moment méér begeleiding zouden willen, met als bijvraag of zij al bij externe instellingen om begeleiding of advies hebben gevraagd (nee, dat heb ik niet nodig; nee, maar dat zou ik misschien wel overwegen; ja, namelijk bij...).
- ▶ Vervolgens kunnen de musici aangeven op welke punten (meerdere antwoorden mogelijk) zij vinden dat het NMF begeleiding zou moeten aanbieden (inclusief 'geen van bovenstaande' en 'anders, namelijk...').
- ▶ Het NMF wil vervolgens ook enkele activiteiten of diensten voorstellen en de behoefte daaraan inventariseren. Eerst wordt een open vraag gesteld: 'kun je activiteiten of diensten noemen die het NMF in jouw ideale wereld zou moeten organiseren of aanbieden om jou te helpen in je muzikale loopbaan?' Pas daarna worden concrete voorbeelden voorgesteld, zodat de musicus vrij na kan denken en niet in een bepaalde gedachtegang is gestuurd. Er worden negen activiteiten of diensten voorgesteld waarop wederom op een 7-punts Likertschaal wordt aangegeven in welke mate ze hierin geïnteresseerd zouden zijn.

Ten slotte worden er vier stellingen gegeven die gaan over het toekomstbeeld van de musicus. Het NMF is namelijk benieuwd in welke mate (7-punts Likertschaal) zijn musici hun eigen muzikale carrière positief tegemoet ziet.

In de gegevensanalyse worden alleen de meest relevante vragen ten aanzien van de begeleiding van musici behandeld. De resultaten van de overige vragen zijn in de bijlagen in te zien.

---

¹³⁸ Van Peer e.a. (2012): 94-95.

De acht 'eigenschappen' of 'competenties' die in de enquête worden gebruikt, vinden hun herkomst in de competenties uit het *Opleidingsprofiel Muziek* (2002). Niet alle tien competenties zijn voor het NMF relevant. Sommige zijn zo breed dat ze voor de enquête in tweeën zijn gesplitst. In onderstaande tabel wordt de herkomst duidelijk van de acht 'eigenschappen' die in de enquête zijn gebruikt.

Tabel 4.1.
Herkomst competenties t.b.v. de enquête

Competenties Kunstvakonderwijs	Eigenschappen professioneel musicus in enquête
a Visie en creativiteit	1 Een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie hebben;
b Communicatie	2 Een goede podiumpresentatie hebben; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
c Samenwerking	3 Sociaal en communicatief vaardig zijn om muzikaal samen te werken;
d Ambacht	4 Brede vaktechnische kennis en vaardigheden hebben; beheersen van de techniek en een breed repertoire;
e Analytisch vermogen	5 Kennis hebben van muziektheorie en muziekgeschiedenis;
f Omgevingsgerichtheid	6 In kunnen spelen op veranderingen in de muziekwereld en de samenleving; een beeld hebben van "de markt"; 7 Een netwerk kunnen opbouwen en onderhouden;
g Ondernemerschap	8 Professioneel en zakelijk kunnen werken, met ruime kennis van ondernemerschap;
h Innovatie	n.v.t.
i Methodisch/reflectief handelen	n.v.t.
j Didactiek	n.v.t.

De mate van relevantie is ten eerste gebaseerd op de doelstelling van het NMF en ten tweede of het NMF de competenties op een uit de doelstelling voortvloeiende, geschikte wijze zou kunnen bijbrengen bij de musici. De competenties 'Innovatie' en 'Methodisch/reflectief handelen' zijn minder geschikt voor het NMF, omdat er hierbij houdingen of gedrag wordt aangeleerd. Deze beide competenties zijn verweven met alle vakken van de gehele opleiding en kunnen niet in enkele losstaande cursussen worden gegoten. Voor de competenties a t/m d (en f en g in mindere mate) zou het NMF kunnen bijspringen door de musici meer ervaring te laten opdoen in de beroepspraktijk of door masterclasses aan te bieden om hun vaktechnische kennis en artistieke visie te ontwikkelen. De competenties e t/m g zouden door middel van workshops kunnen worden verbeterd. Voor f en g (en c) zou het NMF kunnen fungeren als persoonlijke loopbaancoach, adviseur of bemiddelaar. De competentie 'Didactiek' valt buiten de doelstelling van het NMF; de instrumenten uit de collectie van het NMF wil het NMF laten horen aan publiek. Het geven van (goed) les is belangrijk en vaak onvermijdelijk, maar het NMF investeert liever in de ontwikkeling van de professionele musicus op weg naar de (inter)nationale podia.

In de enquête wordt ook de interesse geïnventariseerd voor enkele van zojuist genoemde functies, activiteiten of diensten vanuit het NMF. Er is gekozen voor onderstaande negen activiteiten/diensten. In het schema staat daarachter de beredenering.

Tabel 4.2.
Beredenering gekozen activiteiten voor vraag 23 in de enquête

Activiteiten of diensten vanuit het NMF in enquête	Beredenering keuze
Deelname aan een masterclass	Masterclasses van een gerenommeerde musicus zijn jarenlang georganiseerd door het NMF. In een masterclass ontwikkelt een musicus competentie a, b en d.
Workshop over (cultureel) ondernemerschap	In de vorm van een workshop kan het NMF zijn musici bij elkaar brengen voor tips en advies over cultureel ondernemerschap, geleid door een expert en/of topmusicus. De musicus ontwikkelt zo competentie f en g.
Persoonlijke loopbaancoaching	Het NMF opperde zelf enkele musici die dat nodig blijken te hebben persoonlijk te begeleiden in hun loopbaan. Dat kan intern of worden uitbesteed. De musicus ontwikkelt daarmee voornamelijk competentie a, b, c, f en g.
Klanktest tussen verschillende muziekinstrumenten	Klanktesten (of sinds 2013 Luisterconcoursen) zijn jarenlang door het NMF georganiseerd. Voor musici een kans om kritisch te luisteren naar de verschillende karakters van instrumenten. Zij ontwikkelen daarmee competentie d (en e).
Podiumervaring bieden door concerten te faciliteren	Sinds 1988 biedt het NMF podiumervaring door de musici in te zetten bij concerten. Zij krijgen de kans zich te presenteren en ervaring op te doen in de beroepspraktijk. Ze ontwikkelen daarbij competentie b, c, d, f en g.
Ontmoetingen met andere NMF-musici	Als vele handen licht werk maken, kan het NMF helpen door zijn musici nader tot elkaar te brengen voor (muzikale) samenwerkingen of de uitwisseling van tips en adviezen. Ze ontwikkelen dan competentie c, f en g.
CD-opname organiseren	Het NMF legt de klank van de instrumenten vaak vast op een cd. De musicus is een ervaring rijker door het spelen in een studio en de promotionele context. Hij of zij ontwikkelt dan competentie b, f en g.
Fotoshoot organiseren	Het NMF legt graag zijn musici (met of zonder instrument) vast voor eigen promotionele doeleinden. De musicus is een ervaring rijker en kan de foto's inzetten om zichzelf als musicus te verkopen. Hij of zij ontwikkelt de competentie f en g.

Van de activiteiten uit het schema zijn er slechts drie nieuw: workshops over bijvoorbeeld cultureel ondernemerschap, persoonlijke loopbaancoaching en georganiseerde ontmoetingen met andere NMF-musici. Het kan zijn dat er uit de resultaten van de gehele enquête – of de vooraf aan deze vraag gestelde open vraag – nog andere activiteiten worden genoemd. Deze vragen geven het NMF een beeld over wat de musici verwachten van het NMF.

4.3. Procedure

De enquête is gestuurd naar 343 musici van het NMF, geselecteerd op basis van het feit dat zij op 31 mei 2014 een instrument van het NMF in bruikleen hadden. Instituten zoals orkesten en conservatoria, geldleners en proefbruikleners zijn uitgesloten. Daarnaast is geselecteerd op een leeftijd vanaf zeventien jaar. Scholieren van het voortgezet onderwijs worden niet meegenomen in dit onderzoek. Er bleken tussen de zeventien- en achttienjarigen nog 15 scholieren te zitten. Om die reden is de populatie 328 en niet 343. Wanneer een scholier op vraag 5 van de enquête antwoordde dat hij of zij scholier was, werd de enquête automatisch beëindigd.

De enquête is digitaal aangemaakt via www.surveymonkey.com en per e-mail verstuurd naar de respondenten. De enquête is tevens naar het Engels vertaald door een professionele vertaalster, zodat de musici die beperkt in hun Nederlandse taal zijn ervoor konden kiezen de Engelse versie in te vullen (zie **BIJLAGE 4B**). Het tijdsverloop van de procedure was als volgt.

- ▶ 31 mei 2014: vooraankondiging door de directeur van het NMF;
- ▶ 5 juni 2014: eerste oproep invullen enquête;
- ▶ 16 juni 2014: herinnering invullen enquête;
- ▶ 22 juni 2014: sluiting enquête.

De inhoud van de drie e-mails is te zien in **BIJLAGE 4C**. Er is gekozen voor een vooraankondiging uit naam van de directeur om enerzijds de musici te laten weten dat zij een enquête kunnen verwachten die het fonds mogelijk belangrijke informatie kan verschaffen, en anderzijds om mij, naast parttime-medewerker, als onderzoeksstagiair van de Universiteit Utrecht te introduceren zodat het belang van de enquête wordt benadrukt.

In de drie e-mails en in de inleiding van de digitale enquête is duidelijk vermeld dat het invullen van de enquête niet langer zal duren dan zeven minuten, en dat de resultaten volstrekt anoniem zullen worden verwerkt. Ook is duidelijk onderstreept dat er prijzen worden verloot onder de deelnemers. Het NMF heeft tien PODIUM-cadeaukaarten beschikbaar gesteld ter waarde van 25 euro. Prijswinnaars worden hierover eind juli ingelicht. De tien prijswinnaars worden geselecteerd uit de e-mailadressen die deelnemers hebben achtergelaten aan het einde van de enquête. Deze adressen worden direct losgekoppeld van de antwoorden, zodat de anonimiteit gewaarborgd wordt.

De looptijd van de enquête was achttien dagen. Een tabel op www.surveymonkey.com liet zien dat het merendeel van mijn respondenten direct of kort na de eerste oproep of de herinnering de enquête invulden. De reden dat de enquête is gesloten op 22 juni is dat er zo voldoende tijd is voor de verwerking van de resultaten van het onderzoek (september 2014), maar bovendien was het aantal respondenten voldoende om met deze respondenten aan de slag te gaan.

5 Resultaten enquêteonderzoek

In dit hoofdstuk worden de centrale vragen uit de enquête geanalyseerd. Deze hebben betrekking op de beroepspraktijk en de behoeften aan begeleiding van de musici voor deze beroepspraktijk. Voor de analyse van de overige vragen wordt naar **BIJLAGE 5** verwezen.¹³⁹

5.1. De beroepspraktijk

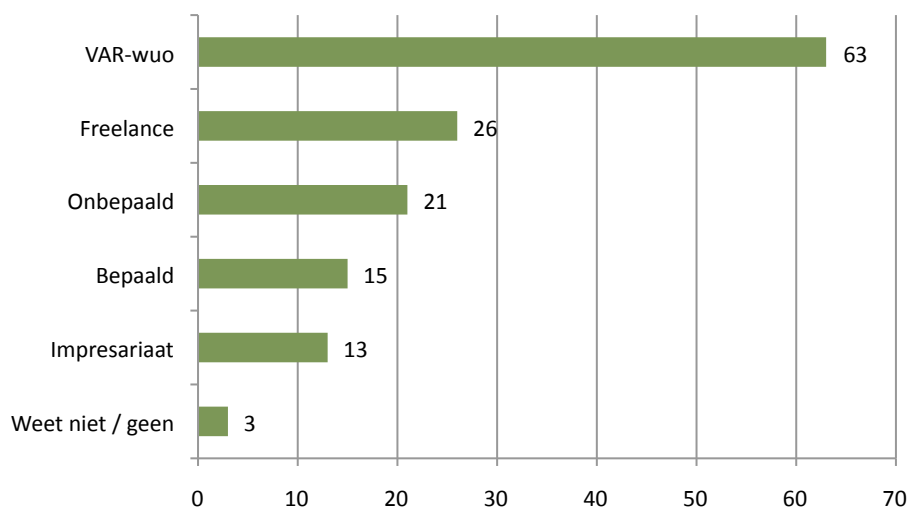
De resultaten van het onderzoek bieden inzicht in de beroepspraktijk van de musici van het fonds. De professionele musici hebben informatie gegeven over:

- hun arbeidsrelatie(s);
- de tijdsbesteding aan betaalde werkzaamheden;
- en hun inkomen.

ad a. Uit diagram 5.1. blijkt dat een groot deel van de professionele musici een zelfstandige beroepspraktijk onderhoudt. Ongeveer 60 procent van de musici van het NMF werkt als zzp'er met een VAR-wuo (Verklaring arbeidsrelatie winst uit onderneming). Ruim 25 procent van de musici werkt (mogelijk daarnaast) als freelancer waarbij geen inschrijving bij de Kamer van Koophandel is gedaan. Een kleinere groep heeft (mogelijk daarbij) een contract voor onbepaalde of bepaalde tijd en/of is aangesloten bij een impresariaat.

Diagram 5.1.

Aantal keer genoemde arbeidsrelaties bij professionele musici (N=101)

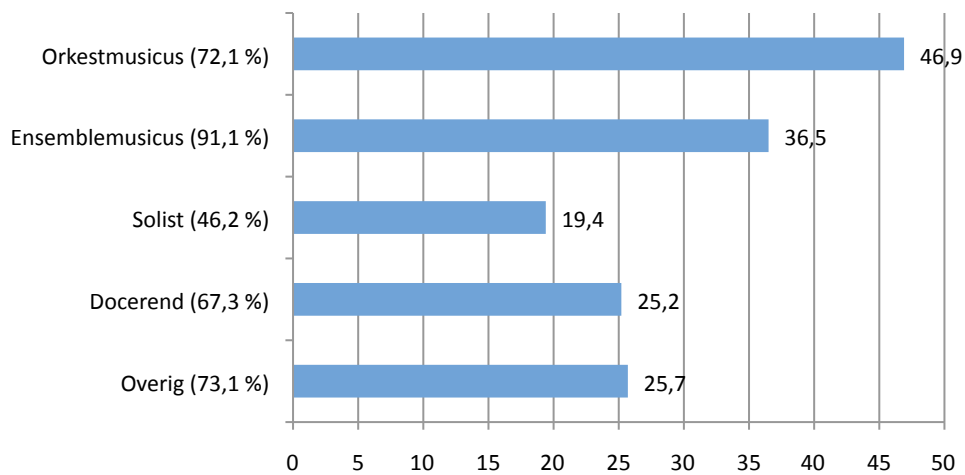

¹³⁹ De volledige gegevensanalyse is tevens te vinden in het stageonderzoek *Tools voor talent?*, zie: Sman (2014).

ad b. Uit diagram 5.2. blijkt dat bijna alle professionele musici op meerdere terreinen werkzaam zijn in de muziekwereld. De meeste musici van het NMF zijn actief als ensemblemusicus (91,1%), maar besteden daar slechts 36,5% van hun tijd aan. Bijna driekwart is orkestmusicus, en werken in een orkest voor bijna de helft van hun tijd. Een groot deel is (mogelijk daarnaast) docerend musicus, maar daaraan wordt maar een kwart van hun tijd aan besteed. Overige werkzaamheden scoren relatief hoog: bijna driekwart zegt overige betaalde activiteiten te verrichten voor een kwart van hun tijdsbesteding.

Diagram 5.2.

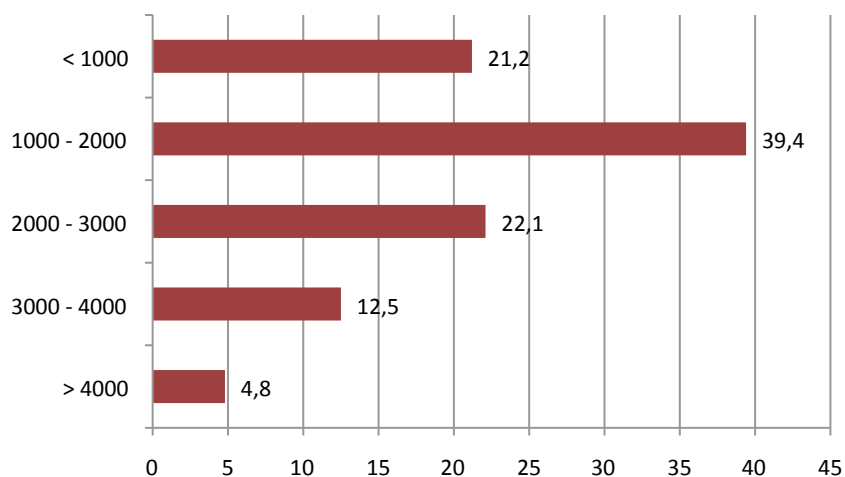
Procentuele tijdsbesteding aan betaalde werkzaamheden van de professionele musici (N=101)

ad c. Wat betreft het inkomen van de professionele musici blijkt uit diagram 5.3. dat ruim 60 procent van de ondervraagde musici minder dan tweeduizend euro bruto per maand verdient, waarvan zelfs ruim 20 procent onder de duizend euro zit. Slechts voor enkelen is een riant inkomen beschikbaar: zo'n 5 procent verdient boven de vierduizend euro bruto per maand.

Diagram 5.3.

Aantal musici (N=101) in procenten per inkomenscategorie in euro bruto per maand

5.2. De behoeften aan begeleiding van de musici voor de beroepspraktijk

Hieronder volgen de samengevatte gegevens met betrekking tot de behoefte aan begeleiding in de muzikale loopbaan van de NMF-musici. Er is gekeken naar:

- de belangrijkheid van de acht competenties voor de musici;
- de kwaliteit van de genoten opleiding ten aanzien van deze competenties volgens de musici;
- de behoefte aan eventuele verbetering van competenties;
- en de vraag of het NMF hierbij een rol kan spelen.

Uit de gegevensanalyse ten aanzien van de belangrijkheid van de acht competenties blijkt dat zowel de professionele musici als de studenten de muzikale (met een gemiddelde score van + 2,41) en niet-muzikale competenties (+ 1,93) belangrijk vinden, zij het de niet-muzikale in mindere mate (zie tabel 5.4.).

Tabel 5.4.

V16: Hoe belangrijk vind jij het dat JIJ (later) als professioneel musicus de volgende eigenschap bezit?
Score: -3 (helemaal niet belangrijk) tot +3 (heel erg belangrijk)

	Alle	Studenten	Professionals
<i>Muzikale competenties</i>			
Artistieke persoonlijkheid	+ 2,66	+ 2,71	+ 2,65
Podiumpresentatie	+ 2,71	+ 2,73	+ 2,69
Communicatief	+ 2,54	+ 2,38	+ 2,60
Vaktechniek	+ 2,41	+ 2,40	+ 2,39
Theorie	+ 1,71	+ 1,60	+ 1,76
Gemiddelde:	+ 2,41	+ 2,36	+ 2,42
<i>Niet-muzikale competenties</i>			
Omgevingsgerichtheid	+ 1,82	+ 1,92	+ 1,76
Netwerk	+ 2,17	+ 2,13	+ 2,18
Ondernemerschap	+ 1,79	+ 1,77	+ 1,77
Gemiddelde:	+ 1,93	+ 1,94	+ 1,90

Wat betreft de kwaliteit van de genoten opleiding met betrekking tot de competenties, blijkt dat de niet-muzikale competenties onvoldoende begeleid zijn tijdens de (vervolg)studie, met dit verschil dat de professionele musici (score: -1,21) zich negatiever uitdrukken over de gekregen begeleiding dan de huidige conservatoriumstudenten (-0,42) (zie tabel 5.5.).

Tabel 5.5.

V18: "Ik vind dat IK op het volgende punt voldoende begeleiding heb gekregen tijdens mijn (vervolg)studie." Score: -3 (helemaal niet mee eens) tot +3 (helemaal wel mee eens)

	Alle	Studenten	Professionals
<i>Muzikale competenties</i>			
Artistieke persoonlijkheid	+ 1,35	+ 1,45	+ 1,30
Podiumpresentatie	+ 1,41	+ 1,51	+ 1,35
Communicatief	+ 0,97	+ 1,22	+ 0,80
Vaktechniek	+ 1,84	+ 2,00	+ 1,75
Theorie	+ 1,13	+ 1,20	+ 1,10
Gemiddelde:	+ 1,34	+ 1,48	+ 1,26
<i>Niet-muzikale competenties</i>			
Omgevingsgerichtheid	- 0,77	- 0,24	- 1,08
Netwerk	- 0,95	- 0,43	- 1,26
Ondernemerschap	- 1,03	- 0,59	- 1,29
Gemiddelde:	- 0,92	- 0,42	- 1,21

Ten aanzien van de behoefte aan de verbetering van de competenties en de vraag of het NMF hierin een rol kan spelen, komt naar voren dat gemiddeld meer dan 48 procent van de respondenten behoefte heeft aan verbetering van de niet-muzikale competenties, en dat ruim 35 procent een rol in de begeleiding voor het NMF ziet weggelegd (voor de muzikale competenties zijn deze cijfers slechts een kleine 21 en 5 procent) (Zie tabel 5.6. en 5.7.). Specifieker uitgewerkt:

- 88 respondenten (57 professionele musici en 31 conservatoriumstudenten) hebben behoefte aan verbetering van de competentie 'ondernemerschap'; van hen zijn er 29 respondenten die hierin een rol voor het NMF weggelegd zien. 19 musici zien die rol ook, maar hebben zelf geen behoefte aan verbetering.
- 72 respondenten (46 professionele musici en 26 conservatoriumstudenten) hebben behoefte aan verbetering van de competentie 'netwerk'; van hen zijn er 42 respondenten die hierin een rol voor het NMF weggelegd zien. 29 musici zien die rol ook, maar hebben zelf geen behoefte aan verbetering.
- 75 respondenten (48 professionele musici en 27 conservatoriumstudenten) hebben behoefte aan verbetering van de competentie 'omgevingsgerichtheid'; van hen zijn er 37 respondenten die hierin een rol voor het NMF weggelegd zien. 16 musici zien die rol ook, maar hebben zelf geen behoefte aan verbetering.

Overigens zegt 33,3 procent van de musici helemaal geen rol in begeleiding te zien voor het NMF.

Tabel 5.6.

V19: Op welke van onderstaande punten zou jij méér begeleiding willen op dit moment; wat zou je willen verbeteren aan jezelf? (Aantal keer genoemd)

	% v. 162 resp.	Totaal	Studenten	Professionals
<i>Muzikale competenties</i>				
Artistieke persoonlijkheid	24,7	40	18	22
Podiumpresentatie	19,8	32	19	13
Communicatief	11,1	18	7	11
Vaktechniek	27,1	44	18	26
Theorie	21,6	35	14	21
Gemiddelde:	20,9			
<i>Niet-muzikale competenties</i>				
Omgevingsgerichtheid	46,3	75	27	48
Netwerk	44,4	72	26	46
Ondernemerschap	54,4	88	31	57
Gemiddelde:	48,4			
<i>Geen</i>	8,6	14	2	12

Tabel 5.7.

V21: Op welke punten zou het NMF volgens jou begeleiding kunnen aanbieden? (Aantal keer genoemd)

	Studenten	Professionals	Totaal	% v. 162 resp.	Wel *	Geen **
<i>Muzikale competenties</i>						
Artistieke persoonlijkheid	2	6	8	4,9		
Podiumpresentatie	5	8	13	8,0		
Communicatief	3	5	8	4,9		
Vaktechniek	4	3	7	4,3		
Theorie	1	1	2	1,2		
Gemiddelde:				4,7		
<i>Niet-muzikale competenties</i>						
Omgevingsgerichtheid	23	30	53	32,7	37	16
Netwerk	34	37	71	43,8	42	29
Ondernemerschap	21	27	48	29,6	29	19
Gemiddelde:				35,4		
<i>Geen</i>	12	42	54	33,3		
<i>Anders</i>	2	13	15	9,3		

* Geeft aan een rol te zien voor het NMF en heeft zelf ook behoefte aan verbetering

** Geeft aan een rol te zien voor het NMF, maar heeft zelf geen behoefte aan verbetering

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1. Conclusies

Uit de voorgaande resultaten kan worden geconcludeerd dat de professionele musici die aangesloten zijn bij het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds (NMF) een plurale beroepspraktijk onderhouden. Bijna alle ondervraagde musici combineren meerdere aspecten van het muziekvak, zoals het spelen als solist of in een orkest of ensemble, het lesgeven en overige betaalde werkzaamheden. De musici lijken daarmee als *pluriactieve* kunstenaars werkzaam te zijn, omdat zij verschillende activiteiten binnen de kunsten vervullen. Veelal werken de musici zelfstandig, als zzp'er of freelancer. Een kleinere groep van de respondenten heeft (mogelijk daarnaast) een vast of tijdelijk contract, of is aangesloten bij een impresariaat. De professionele musici hebben bovendien een laag inkomen. Ongeveer 60 procent verdient onder de tweeduizend euro bruto per maand. Een hoog inkomen (boven de vierduizend euro) is slechts voor enkelen weggelegd.

De uitkomsten van dit onderzoek schetsen een beeld dat de besproken zienswijze van Van Winkel et al., Menger en Abbing ten aanzien van de organisatie van de beroepspraktijk van de kunstenaar bevestigt. Van Winkel et al. stelt in zijn onderzoek *De hybride kunstenaar: de organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk* (2012) dat het beeld van de romantische kunstenaar die een autonoom kunstenaarschap onderhoudt verleden tijd is, omdat met de opkomst van de creatieve industrie (vanaf eind twintigste eeuw) de organisatie van de artistieke beroepspraktijk zich steeds meer kenmerkt door flexibiliteit, projectmatig werken, zelfstandigheid en het *pluriactieve* karakter van de kunstenaar. Abbing en Menger wijzen op de lage inkomsten die onder de kunstenaars bestaan. Extreem hoge inkomsten komen voor, maar die zijn alleen voor enkele succesvolle kunstenaars beschikbaar. Zowel Abbing als Menger zien een beperkte geldelijke beloning niet slechts als gevaar: voor Menger zorgt het onzekere bestaan van de kunstenaar ook voor de vindingrijkheid en innovatie van de kunsten, en Abbing verklaart dat deze inkomsten voldoende gecompenseerd kunnen worden met niet-geldelijke beloningen. Een plurale beroepspraktijk is in die zin een *risk management* van de onzekerheid en de manier om voor de meeste kunstenaars hun kunstenaarschap in de huidige tijd te kunnen behouden.

Voor een dergelijke organisatie van de artistieke praktijk zijn naast muzikale ook niet-muzikale vaardigheden vereist. Van Winkel c.s. spreekt van *reskilling* bij de kunstenaars door het aanleren van meer talige en representatieve competenties. Netwerken is volgens Van Winkel c.s. en Menger een belangrijke verrichting voor de kunstenaar bij het invullen van de beroepspraktijk waarin projectmatig werken de boventoon voert. Competenties als omgevingsgerichtheid (het kennen van de ontwikkelingen in je omgeving), netwerken en ondernemerschap mogen niet onderschat worden.

Onder de musici van het NMF blijkt in deze context dat het belang van de niet-muzikale competenties wordt ingezien, zij deze competenties onvoldoende hebben ontwikkeld tijdens hun gevolgde opleiding, en zij deze competenties daarom graag zouden willen verbeteren bij zichzelf (meer dan 48 procent van de ondervraagde musici). Dit verwijt aan de opleiding bevestigt tevens de ideeën van de overheid en de Vereniging Hogescholen rond de herstructurering van het kunstvak-

onderwijs. Met het oog op een betere aansluiting van de opleidingen op de beroepspraktijk blijven niet-muzikale competenties prioriteit houden binnen het onderwijs.

Met betrekking tot de competenties omgevingsgerichtheid, netwerk en ondernemerschap blijkt uit het onderzoek dat gemiddeld 35 procent van de musici een rol voor het NMF ziet in de begeleiding van deze competenties. Gemiddeld 22 procent (36 musici) zien deze rol en hebben daarbij aangegeven behoefte te hebben aan verbetering van deze niet-muzikale vaardigheden. Precies een derde van de musici vindt echter dat het NMF ten aanzien van alle competenties geen rol in de begeleiding moet spelen.

6.2. Aanbevelingen voor het NMF

Het lijkt aannemelijk te zeggen dat het zinvol is de groep musici die niet-muzikale competenties zou willen verbeteren, en daarin een rol voor het NMF weggelegd zien, additionele hulp aan te bieden. Uit de vragen die betrekking hebben op de interesse voor specifieke activiteiten die het NMF zou kunnen organiseren (zie **BIJLAGE 5** voor de resultaten) komt naar voren dat de musici zouden willen dat het NMF meer concerten organiseert. Het verzorgen van een concert in opdracht van het NMF hoeft niet te betekenen dat de musici daarmee hun artistieke of vaktechnische vaardigheden willen verbeteren; mijns inziens zijn de optredens tevens een kans om, in samenwerking met het NMF, in contact te komen met diverse podia, opdrachtgevers en collega-musici. De musici vinden in dit verband dan ook dat het NMF meer als een netwerk kan functioneren. Het NMF kan zijn rol als bemiddelaar tussen musici en muziekwereld uitbreiden. Daarbij kan het NMF musici leren een (nieuw) publiek te bereiken en vast te houden.

Aan de andere kant staan musici die dit geen taak voor het NMF vinden; als zij hulp nodig zouden hebben, zoeken én vinden zij dat elders. Het NMF moet daarom inventariseren voor welke musici zij haar educatieve doelstelling wil uitvoeren – en uitbreiden – en moet rekening houden met musici die daar geen interesse voor hebben.

Met meer inzicht in de verschillende musici die het NMF ondersteunt, zouden bovendien verschillende soorten concerten kunnen worden georganiseerd. Een festival, open podium of een concert voor nieuw publiek is voor veel NMF-musici wellicht aantrekkelijk en zijn voordelig voor de musici op het gebied van educatie en netwerken. Als zij betrokken kunnen worden bij de organisatie van zulke concerten (eventueel tegen een vergoeding) leren zij professioneel hun artistieke ideeën in te zetten tot een goed eindresultaat. Ook de expertise van het NMF ten opzichte van de concertorganisatie kan het NMF overbrengen op de musici door hen erbij te betrekken.

Daarbij is het belangrijk voor het NMF de uiteenlopende musici beter in kaart te brengen. In dit onderzoek is gekeken naar de gehele groep musici met een onderscheid tussen studenten en professionals. Op individueel niveau is er allicht een variatie merkbaar in de behoeften aan meer begeleiding. Op dit niveau zou het NMF kunnen overwegen persoonlijke en gepaste begeleiding aan te bieden. Een meer individuele benadering kan ervoor zorgen dat er bepaalde subgroepen kunnen worden gevormd, bijvoorbeeld een groep musici die zich meer dan voldoende redt of een groep musici die enig loopbaanadvies kan gebruiken, omdat deze musici twijfelen over zichzelf als (aankomende)

professional. Om dat te laten slagen moet het NMF zijn musici nog beter leren kennen, zodat de musici kunnen rekenen op de ondersteuning die zij van het NMF verwachten of nodig hebben.

De educatieve doelstelling van het NMF, die door het fonds zelf wordt gezien als een aanvulling op de reguliere kunstopleiding, lijkt door het geschetste beeld uit de theorie en het veldonderzoek te worden aangemoedigd. Uit de gegevens van dit onderzoek blijkt dat de respondenten zich negatief uitspreken over de begeleiding op het gebied van niet-muzikale vaardigheden tijdens de opleiding. Waar het de kunstopleidingen wellicht aan ontbreekt, is de bijdrage aan de bewustwording van de musici rond de veranderende wereld om zich heen. Het NMF zou daarom met de verworven nieuwe inzichten zijn musici kunnen informeren over de risico's, knelpunten en onzekerheden van het kunstvak. Dit tevens in navolging van de door Hans Abbing zesde genoemde reden waarom kunstenaars het vak ingaan: "kunstenaars worden slecht ingelicht; de mythes over het kunstenaarschap worden door iedereen in stand gehouden."¹³⁹ Het NMF zou de taak op zich kunnen nemen enkele van deze mythes te ontkrachten en musici te behoeden voor te ambitieuze doelstellingen.

6.3. Discussie

Het uitgevoerde onderzoek onder de musici van het NMF kent enkele zwakke punten. Het is jammer dat de gehanteerde vorm het niet toeliet om daadwerkelijke en diepgaande correlaties te ontdekken. Vooraf is slechts rekening gehouden met de NMF-musici als één groep. Het was weliswaar mogelijk om verschillen te zoeken tussen de conservatoriumstudenten en studenten. Echter, de vragenlijst was er niet op bedacht om gegronde verbanden te leggen tussen bijvoorbeeld de invulling van het leven als muzikant en zijn behoeften, het studeren in het buitenland en zijn behoeften, de instelling waar de muziekopleiding is gevolgd en de behoeften, etc. Uitgangspunt van dit onderzoek was dan ook een eerste inventarisatie en het globaal geven van inzicht.

Daarnaast is gebleken dat vele NMF-musici een deel van hun opleiding in het buitenland volgen of hebben gevolgd. Het vragen naar behoeften is gebaseerd op competentiecriteria die op de Nederlandse conservatoria worden gehandhaafd, waardoor niet met zekerheid te zeggen is of bepaalde competenties worden aangeleerd en of de musici bij die omschrijvingen een voorstelling kunnen maken. Een beperkt deel heeft relevante vervolgopleidingen genoten, maar er is niet onderzocht of zij daarom minder behoeften aan begeleiding zouden hebben; wat precies is geleerd bovenop de reguliere vakopleiding komt in dit onderzoek niet tot uiting.

Het 'meten' van de behoeften is telkens een gemiddelde van een diverse groep muzikanten. Dat geeft het NMF een goed beeld van de musici die zij ondersteunen, ook omdat er uiteindelijk ook één beleid zal worden gevoerd voor al die verschillende muzikanten, maar de uitschieters — en wat voor soort musici dat dan zijn — zinken daarmee in het niet. In de aanbevelingen voor het NMF stel ik daarom voor de groep musici op een andere manier te analyseren en de diversiteit aan muzikanten grondig te bestuderen om van daaruit te overwegen bepaalde groepen extra begeleiding aan te bieden.

---

¹³⁹ Zie paragraaf 2.2.

Een heikel punt was daarnaast dat in onderzoeken en literatuur over het kunstvakonderwijs, talentontwikkeling en de artistieke beroepspraktijk doorgaans gesproken wordt over de kunstenaar in ruime zin, terwijl het in mijn ogen belangrijk is onderscheid te maken tussen de verschillende disciplines. Studies waarin musici apart zijn onderzocht waren beperkt vindbaar.

Tot besluit bied ik enkele suggesties voor vervolgonderzoek. Het zou interessant zijn goed onderscheid te maken tussen de verschillende kunstdisciplines in onderzoek naar onder meer talentontwikkeling en de beroepspraktijk. Het recente onderzoek van Kwink Groep (2014) onderscheidt beeldend kunstenaars van podiumkunstenaars, maar onder laatstgenoemden schuilen zowel makers of spelers in het theater als allerlei musici: allen hebben wellicht een andere beroepspraktijk en artistieke ontplooiing.

Daarnaast is het mogelijk interessant een volledige inventarisatie te geven van de opleidingscurricula van de Nederlandse conservatoria: zijn er grote verschillen tussen de negen conservatoria en op welke manier vertalen zij de opleidingskwalificaties in opleidingsprogramma's? Aansluitend kan worden afgevraagd of die programma's een stevige basis bieden voor de beroepspraktijk. Tot op heden wordt het antwoord gezocht in de mening van de kunstenaar zelf. Wellicht dat het antwoord ook gevonden kan worden in literatuur over het welslagen van een artistieke loopbaan en wat daarvoor nodig is.

Dat brengt mij op de talentontwikkeling in de culturele sector. Nog altijd is literatuur over artistieke talentontwikkeling beperkt beschikbaar. Om musici optimaal te kunnen begeleiden in hun muzikale loopbaan, is meer kennis nodig over wat talentontwikkeling voor musici inhoudt, welke aanpak daarbij het meest bijdraagt en hoe de infrastructuur of keten van muzikale talentontwikkeling in Nederland is gevormd.

Samenvatting

In het kader van mijn masterstudie Kunstbeleid en -management heb ik in opdracht van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds (NMF), de landelijke stichting die professionele musici (in opleiding) hoogwaardige instrumenten in bruikleen geeft, een onderzoek uitgevoerd onder haar musici naar hun behoeften aan begeleiding in hun muzikale carrière. De (onderzoeks)doelgroep betrof conservatoriumstudenten en afgestudeerde musici die een instrument in bruikleen hebben van het NMF.

De stichting heeft drie doelstellingen, te weten: - het ter beschikking stellen van muziekinstrumenten aan musici; - het behouden en ontwikkelen van cultureel erfgoed; - en het geven van educatie. Hoewel het NMF sinds de oprichting (1988) jaarlijks enkele evenementen organiseert die beschouwd kunnen worden als educatieve activiteiten (masterclasses, klanktesten, cd-producties en concerten), worden deze educatieve activiteiten pas in 2005 in een doelstelling geformuleerd.

Vervolgens vermeldt het NMF in zijn jaarverslag in 2011 dat de doelstelling 'het geven van educatie' meer aandacht en mogelijk uitbreiding verdient. Het NMF werkt er sindsdien aan om zijn educatieve doelstelling meer invulling te geven door het verhogen van het jaarlijks aantal te organiseren concerten (ca. 60 in 2014) en daarnaast door inzicht te krijgen of er behoefte bij is de musici aan additionele hulp met betrekking tot podiumpresentatie, marketing, ondernemerschap en communicatie. En zo ja, hoe deze additionele hulp dan vorm te geven. De vraagstelling van dit onderzoek luidt hierbij: *welke behoeften aan begeleiding hebben musici van het NMF in hun muzikale loopbaan?*

De musicus in Nederland krijgt zijn opleiding aan de conservatoria (HBO bachelor/master). De negen Nederlandse conservatoria hanteren sinds 2002 bepaalde opleidingskwalificaties in de vorm van competenties die tijdens de studie moeten worden ontwikkeld. De muzikale (artistieke en vaktechnische) en niet-muzikale (professioneel-maatschappelijke) competenties worden voor het muziekvakonderwijs in Nederland beschreven in het Opleidingsprofiel Muziek. De HBO-raad (2011) meldt dat de niet-muzikale competenties binnen de opleidingscurricula prioriteit blijven houden, aangezien de aansluiting van de musici op de beroepspraktijk nog steeds verdere aandacht behoeft.

Dit in het licht van theorieën over de organisatie van de artistieke beroepspraktijk, die met de opkomst van de creatieve industrie een sociale en artistieke *hybridisering* kende (Gielen), waarbij *multiple job holding* en vaardigheden als netwerken en ondernemerschap aan belang hebben gewonnen. Een dergelijke plurale beroepspraktijk wordt ingezet als *risk management* om de lage inkomens – vanwege een felle competitie in de kunstwereld – en de continue onzekerheid te beperken (Abbing en Menger).

In mijn onderzoek zijn 328 NMF-musici aangeschreven/ondervraagd middels een enquête. 162 musici (49.4%), waarvan 55 conservatoriumstudenten (en 3 overige studenten) en 104 professionele musici, hebben de enquête daadwerkelijk ingevuld teruggestuurd. Er is daarin gekeken naar:

- De arbeidsrelaties, tijdsindeling van betaalde werkzaamheden en inkomsten van de professionele musici;
- de belangrijkheid van competenties voor de musici;
- de kwaliteit/begeleiding van de genoten opleiding t.a.v. deze competenties;

- de behoefte aan eventuele verbetering van competentie(s);
- en de vraag of het NMF hierbij een rol kan spelen.

Uit de gegevensanalyse blijkt dat de professionele musici van het NMF een plurale beroepspraktijk onderhouden en een laag inkomen hebben. Een grote groep (gemiddeld 78 musici) van de respondenten heeft de behoefte om ondersteund te worden in het verder ontwikkelen van hun niet-muzikale competenties. Ongeveer de helft hiervan ziet in die ondersteuning een rol voor het NMF. De musici lijken het tekort aan niet-muzikale vaardigheden te wijten aan hun opleiding. Daartegenover staat een derde van de respondenten die vindt dat het NMF ten aanzien van alle competenties geen rol in de begeleiding moet spelen.

Bibliografie

Bronnen

- Abbing, H. (2002). *Why are artists poor?: The exceptional economy of the arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Berenschot (2011). Presentatie voor het Paradiso-debat. Via: www.berenschot.nl/actueel/nieuws/nieuws/nieuws-2011/paradisodebat-2011 (geraadpleegd: mei 2014).
- Berenschot (2012). *Herpositionering en herstructurering cultuursector, VNG-meeting*. Via: www.berenschot.nl/actueel/nieuws/nieuws/nieuws-2012/herpositionering (geraadpleegd: mei 2014).
- Berenschot (2014). *Cultuur & Collegeakkoorden, onderzoek onder gemeenten*. Via: www.berenschot.nl/actueel/persberichten/persberichten/persberichten-2014/kunsten-'92 (geraadpleegd: mei 2014).
- Berkel, A. van (2012). "Kritische reflectie op competentietoetsen in het hbo." In: *Onderwijsinnovatie*, juni, 17-26.
- Biemans, H. e.a. (2004). "Competence-based VET in the Netherlands: background and pitfalls." In: *Journal of Vocational Education and Training* 56:4, 523-538.
- Brabants Kenniscentrum Kunst en Cultuur (2012). *Notitie Talentontwikkeling*. Via: www.bkkc.nl/...1c85.../notitie-talentontwikkeling-maart-2013.pdf.aspx (geraadpleegd: augustus 2014).
- Bussemaker J. (2014). *Cultuur in Beeld 2014: brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*. Via: www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/12/01/kamerbrief-over-rapport-cultuur-in-beeld-2014.html (geraadpleegd: januari 2015).
- Bussemaker J. (2015). *Toekomst cultuurbeleid en basisinfrastructuur 2017-2020: brief aan de Raad voor Cultuur*. Via: www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brieven/2015/01/06/concept-adviesaanvraag-toekomst-cultuurbeleid-en-basisinfrastructuur-2017-2020.html (geraadpleegd: januari 2015).
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). *Kunstenaars in breder perspectief: kunstenaars, kunstopleiding en arbeidsmarkt*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Commissie-Dijkgraaf (2010). *Onderscheiden, verbinden, vernieuwen: de toekomst van het kunstonderwijs*. Via: www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/05/28/rapport-onderscheiden-verbinden-vernieuwen-de-toekomst-van-het-kunstonderwijs.html (geraadpleegd: mei 2014).
- Coenen, J. (2008). *De arbeidsmarktsituatie en competenties van afgestudeerden van het Nederlandse kunstvakonderwijs in internationaal perspectief*. Maastricht: ROA.
- Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (2010). *Differentiëren in drievoud omwillen van kwaliteit en verscheidenheid in het hoger onderwijs*. Via: www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2010/04/13/advies-van-de-commissie-toekomstbestendig-hoger-onderwijs.html (geraadpleegd: mei 2014).

- Cultuur-Ondernemen (2011). *(10) Competenties van de kunstenaar*. Via: www.cultuur-ondernemen.nl/kunstenaars/kennis/loopbaan (geraadpleegd: mei 2014).
- Cultuur-Ondernemen (2012). *Compagnon: brochure Cultuur-Ondernemen*. Via: www.cultuur-ondernemen.nl (geraadpleegd: augustus 2014).
- Fastré, G.M.J. e.a. (2013). "Towards an integrated model for developing sustainable assessment skills." In: *Assessment & Evaluation in Higher Education* 38:5, 611-630.
- Florida, R. (2012). *The rise of the creative class: revisited*. New York: Basic Books.
- Gubbels, T. (2007). "Leren focussen." In: *Boekman* 73, 76-80.
- HBO-raad (2011). *Focus op toptalent: sectorplan hbo kunstonderwijs 2012-2016*. Utrecht, HBO-raad.
- Herzog, K. (2007). "Bijzondere kunstenaars." In: *Boekman* 73, 91-95.
- Huiskens, L. (2007). "De kunstenaar als ondernemer." In: *Boekman* 73, 81-83.
- Kwink Groep (2014). *Inventarisatie talentontwikkeling in de podiumkunsten en beeldende kunst: definitieve rapportage 7 juli 2014*. Via: www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2014/08/29/inventarisatie-talentontwikkeling-kwink-groep.html (geraadpleegd: januari 2015).
- Laarakker, K. (2007). *Zicht op... Talentontwikkeling en cultuureducatie*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Menger, P. (1999). "Artistic labor markets and careers." In: *Annual Review of Sociology*, 25 (1999): 541-574.
- Menger, P. (2001). "Artists as workers: theoretical and methodological challenges." In: *Poetics*, 28 (2001): 241-254.
- Menger, P. (2002). *Portrait de l'artiste en travailleur: métamorphoses du capitalisme*. Parijs: Seuil.
- Menger, P. (2009). *Le travail créateur. S'accomplir dans l'incertain*. Paris: Gallimard-Seuil, «hautes études».
- Ministerie van OC&W (2014). *Cultuur in Beeld 2014*. Via: www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2014/12/01/cultuur-in-beeld-2014.html (geraadpleegd: januari 2015).
- Netwerk Muziek (2002). *Opleidingsprofiel Muziek*. Via: www.vereniginghogescholen.nl/opleidingsprofielen?task=opleiding.details&id=59 (geraadpleegd: april 2014).
- Peer, W. van e.a. (2012). *Scientific Methods for the Humanities*. Amsterdam, John Benjamins B.V.
- Projectorganisatie Kunstvakonderwijs (1999). *Beroep Kunstenaar: voorstellen voor inhoud en organisatie van het kunstvakonderwijs in Nederland*. Utrecht.
- Raad voor Cultuur (2007). *Innoveren, participeren! Advies agenda cultuurbeleid & culturele basisinfrastructuur*. Via: www.binoq.nl/lib/Documenten/bestuur%20en%20innovatie/innoveren_participeren.pdf (geraadpleegd: mei 2014).
- Raad voor Cultuur (2014). *De Cultuurverkenning: Ontwikkelingen en trends in het culturele leven in Nederland*. Via: www.cultuur.nl/upload/documents/tinyMCE/De-Cultuurverkenning.pdf (geraadpleegd: januari 2015).
- Sectoraal Adviescollege Kunstonderwijs. *Verslag bijeenkomst Dag van de Dialoog met de beroepspraktijk (8 april 2013 te Utrecht)*. Via: www.vereniginghogescholen.nl/publicaties-en-verenigingsafspraken (geraadpleegd: mei 2014).

- Sman, L. van der (2014). *Tools voor talent? Onderzoek naar de behoeften aan begeleiding van musici van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds*. Universiteit Utrecht.
- Stekelenburg, S. (2013). *Cultureel Ondernemerschap in het Hoger Muziekonderwijs*. Utrecht.
- Stichting Donateurs van het Koninklijk Concertgebouworkest (2014). *Jaarverslag 2013*. Via: www.concertgebouworkest.nl/Documents/donateurs/bestedingen/SDK_jv2013_internetversie.pdf (geraadpleegd: augustus 2014).
- Vereniging Hogescholen (2013). *Voortgangsrapportage Sectorplan hbo kunstonderwijs 2012-2016*. Utrecht.
- Vereniging Hogescholen (2014). *Verkorte versie van het Jaarverslag & Jaarrekening Vereniging Hogescholen 2013*. Via: www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-ogescholen/publicaties/2060-jaarverslag-verkorte-jaarrekening-vereniging-hogescholen-2013-1?path= (geraadpleegd: mei 2014).
- Vuyk, K. (2011). "De cultuur van het cultureel ondernemen en wat dit ondernemerschap betekent voor het kunstonderwijs." In: Brabander & Hagoort (eds.), *Passie of Professie*. Utrecht: 48-57.
- Winkel, C. van, P. Gielen & K. Zwaan (2012). *De hybride kunstenaar: de organisatie van de artistieke praktijk in het postindustriële tijdperk*. Breda: Expertisecentrum Kunst en Vormgeving, AKV|St.Joost.
- Zant, P. van der & M. Drenth (2007). *Niet onder de korenmaat: eindrapportage van een onderzoek naar talentontwikkeling op het gebied van kunst en cultuur in de provincie Drenthe*. Gouda: Bureau ART.
- Zant, P. van der (2010). *Regelingen voor talenten gescout: eindrapportage over een quick scan van regelingen talentontwikkeling en diversiteit in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie*. Gouda: Bureau ART.
- Zant, P. van der & M. Windhorst (2010). *Woekeren met talenten of woekeren met projecten?: rapportage over de eerste fase van een evaluatieonderzoek naar talentontwikkelingsprojecten in de kunst- en cultuursector*. Gouda: Bureau ART.
- Zant, P. van der (2011). *Woekeren met talenten? Bijdrage Bureau ART aan het Jaarboek Actieve Cultuurparticipatie 2011*. Gouda: Bureau ART.
- Zant, P. van der & M. Windhorst (2012). *The voice of talent: rapportage over de eerste peiling van het onderzoek Culturele talentontwikkeling*. Gouda: Bureau ART.
- Zant, P. van der & M. Windhorst (2013). *Talenten in beeld: eindrapportage over een onderzoek naar talentontwikkeling bij een groep jonge talenten in kunst en cultuur*. Gouda: Bureau ART.

Jaarverslagen van het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds

- 1988 t/m 2006 in gedrukte versie ter inzage op het NMF-kantoor,
- 2007 t/m 2013 in digitale versie, gepubliceerd op www.muzeinstrumentenfonds.nl/85/organisatie/jaarverslag (geraadpleegd: april 2014).

Gesprekken

- Mw. Veenendaal (NMF), 6 mei 2014.
- Dhr. Schopman (NMF), 28 mei 2014.
- Dhr. Schutte (NMF), 5 juni 2014.

Websites

- Amstel Impresariaat: www.amstelimpresariaat.nl/nl/organisatie/amstel-impresariaat (augustus 2014).
- ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten: www.artez.nl/Ondernemen (augustus 2014).
- Beroepkunstenaar: www.beroepkunstenaar.nl (juni 2014).
- Brabants Kennisinstituut Kunst en Cultuur: www.bkkc.nl/makers (augustus 2014).
- Cello Biënnale Amsterdam: www.cellobiennale.nl/concours (augustus 2014).
- Classic Young Masters: www.classicyoungmasters.nl/het-traject/begeleidingstraject (augustus 2014).
- Codarts Rotterdam: www.codarts.nl/EN/codarts/content/actueel/2012/04/COD-120417-Samenwerking_Codarts_en_RPhO_Eng.php (augustus 2014).
- Conservatorium Amsterdam: www.ahk.nl/fileadmin/download/conservatorium/Klassiek/Nedpho-CvA.pdf (augustus 2014).
- Dutch Classical Talent Tour & Award: www.dutchclassicaltalent.nl/tourandaward/Van_concours_naar... (augustus 2014).
- Festival Classique: www.festivalclassique.nl/nl/content/de-week-van-het-coachingstraject-een-impressie (augustus 2014).
- Festival Oude Muziek Utrecht: www.oudemuziek.nl/concours (augustus 2014).
- Fonds Podiumkunsten: www.fondspodiumkunsten.nl/nl/fondsinitiatieven/nederlandse_muziekprijs en www.fondspodiumkunsten.nl/nl/toekenningen/meerjarige_activiteitsubsidie_festivals_en_concoursen_2013_2016/internationaal_kamermuziek_festival_utrecht en www.fondspodiumkunsten.nl/nl/toekenningen/meerjarige_activiteitsubsidie_festivals_en_concoursen_2013_2016/amsterdamse_cello_biennale (augustus 2014).
- Fonds voor Cultuurparticipatie: www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/Talentontwikkeling/gehonoreerde-instellingen-talentontwikkeling (augustus 2014).
- Grachtenfestival Amsterdam: www.grachtenfestival.nl/detail.vm?pag=281 en www.grachtenfestival.nl/newsitem.vm?id=317 (augustus 2014).
- HBO-Raad: www.cijfers.hbo-raad.nl (juni 2014).
- Het Coachpunt: www.hetcoachpunt.nl/het-coachpunt-biedt.html (augustus 2014).
- Het Nederlandse Vioolconcours: www.vioolconcoursen.nl/doe-mee/oskarback en www.vioolconcoursen.nl/blog/prins-constantijn-reikt-prijzen-uit-bij-finale-oskar-back (augustus 2014).
- Internationaal Kamermuziekconcours Almere: www.whos-next.nl/?page_id=88 (augustus 2014).
- Internationaal Kamermuziekfestival Schiermonnikoog: www.schiermonnikoogfestival.nl/ons en www.schiermonnikoogfestival.nl/masterclasses-maart (augustus 2014).
- International Holland Music Sessions: www.hollandmusicsessions.com/summer-academy/index.php (augustus 2014).
- Journalinks: journalinks.be/steekproef (juni 2014).
- Kamermuziek Ateliers Nederland: www.kamermuziekateliers.nl/Kamermuziek-Ateliers-Nederland/nl-NL/kamermuziek+atelier+delft+2014.aspx (augustus 2014).

- Kersjes Fonds: www.hetkersjesfonds.nl (augustus 2014).
- Koninklijk Concertgebouworkest: www.concertgebouworkest.nl/Educatie/Academie (augustus 2014).
- Koninklijk Conservatorium: www.koncon.nl/nl/Studierichtingen/Masterspecialisaties/Orkest%20Master (augustus 2014).
- Metropole Orkest: www.mo.nl/educatie (augustus 2014).
- Nederlandse Strijkkwartet Academie: www.nska.nl/NSKA/nl-NL/opleiding.aspx (augustus 2014).
- NJO | Nederlandse Orkest- en Ensembleacademie: www.njo.nl/njo/njo/index.vm?pid=28 (augustus 2014).
- Orlando Festival: www.orlandocompetition.com/deelnemen/algemeen (augustus 2014).
- Prins Bernard Cultuurfonds: www.cultuurfonds.nl/aanvragen/projecten-en-personen (augustus 2014).
- Prins Claus Conservatorium: www.hanze.nl/nl/schools/prins-claus-conservatorium/talentroutes/paginas/default.aspx?wbc_purpose=3DBa (augustus 2014).
- Prinses Christina Concours: www.christinaconcours.nl/concoursen/klassiek (augustus 2014).
- Ricciotti Ensemble: www.ricciotti.nl (augustus 2014).
- Stichting Eigen Muziekinstrument: www.stichtingeigenmuziekinstrument.nl/doelstelling (augustus 2014).
- Stichting Kamermuziek Nederland: www.kamermuzieknederland.nl (augustus 2014).
- SurveyMonkey: www.surveymonkey.com/mp/sample-size (juni 2014).
- VandenEnde Foundation: www.vandenendefoundation.nl/92/aanvragen/studiebeurzen-muziek (augustus 2014).
- Vereniging Hogescholen: www.vereniginghogescholen.nl (mei 2014).
- VSBfonds: www.vsbfonds.nl/beurzen (augustus 2014).
- Young Pianist Foundation: www.ypf.nl/foundation/young-pianist-foundation en www.ypf.nl/concours (augustus 2014).

Bijlagen

- ▶ Bijlage 1: De musici en de collectie van het NMF in cijfers
- ▶ Bijlage 2: Overzicht initiatieven muzikale talentontwikkeling in Nederland
- ▶ Bijlage 3: Demografische gegevens van de respondenten
- ▶ Bijlage 4a: Enquête Nederlandse versie
- ▶ Bijlage 4b: Enquête Engelse versie
- ▶ Bijlage 4c: Verzonden e-mails ter verspreiding enquête (3)
- ▶ Bijlage 5: Resultaten overige enquêtevragen

Bijlage 1. De musici en de collectie van het NMF in cijfers

De Vereniging Hogescholen (voorheen de HBO-raad) publiceert online actuele cijfers over de studenten verbonden aan de hogescholen in Nederland. In het studiejaar 2013-2014 hebben zich 963 studenten zich ingeschreven voor de bacheloropleiding 'muziek' aan één van de negen conservatoria in Nederland. Sinds 2009 (1076 inschrijvingen) vindt er jaarlijks een lichte daling plaats.¹ Bij de masteropleiding 'muziek' waren 512 studenten ingeschreven. Dat is een flinke stijging ten opzichte van de jaren ervoor.² In totaal volgden in het studiejaar 2013-2014 4.840 studenten een muziekoopleiding in Nederland, waarvan 3.861 de bacheloropleiding en 979 de masteropleiding 'muziek'.³ Het totaal aantal studenten (bachelor en master) kent volgens de cijfers van de Vereniging Hogescholen duidelijk een daling: van 5.109 in 2009 naar het dieptepunt van 4.738 in 2012. Opvallend is dat van de bachelorstudenten 'muziek' slechts 53 procent autochtoon is (sinds 2010), terwijl dat aandeel bij de masterstudenten sinds 2009 van 31 procent is gedaald naar 28 procent.⁴ Jaarlijks studeren er gemiddeld ongeveer 800 bachelorstudenten 'muziek' af, en van de masterstudenten 350.⁵

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) werkten er gemiddeld tussen 2007-2009 ongeveer 25 duizend uitvoerende kunstenaars in Nederland, waaronder musici, acteurs en dansers.⁶ De website beroepkunstenaar.nl vermeldt dat er in 2009 dertien duizend beroepsmusici werkzaam waren.⁷

Het NMF helpt momenteel 377 individuele musici (peiling 31 mei 2014). Van de 4.840 studenten en 13 duizend professionele musici is dat een beperkt aandeel; tevens is een deel van de NMF-musici nog scholier en vallen zij buiten deze populatie. De jongste bruiklener bij het NMF is tien jaar, de oudste zesenzestig. Een verdeling van de leeftijden is weergegeven in diagram B1.1. De gemiddelde leeftijd van de bruiklener van het NMF op dit moment is 28,2. De meeste bruikleners zijn tussen de 21 en 30 jaar, namelijk 158 bruikleners (42 procent). Ongeveer 65 procent van de bruikleners is onder de dertig jaar en 44 procent is zelfs onder de 25 jaar, die men ook wel als de groep 'jong talent' kan bestempelen.

Kijkend naar de verdeling in geslacht is te zien in diagram B1.2. dat bijna tweederde van de NMF-musici een vrouw is.⁸

Wat betreft nationaliteit bezit 81 procent van de musici bij het NMF een Nederlands paspoort, inclusief de musici die een dubbele nationaliteit dragen. 19 procent heeft geen Nederlands paspoort. Het NMF geeft momenteel aan dertig verschillende nationaliteiten een instrument in bruikleen. Het NMF zou kunnen verwachten dat er onder de studenten van de kunstvakopleiding steeds meer buitenlandse musici gaan aankloppen bij het NMF, gezien de stijging in het aantal niet-Nederlandse studenten op de Nederlandse conservatoria.

---

¹ Via cijfers.hbo-raad.nl: instroom, aantallen per hs.

² Ibidem.

³ Via cijfers.hbo-raad.nl: inschrijvingen, aantallen per hs.

⁴ Via cijfers.hbo-raad.nl: inschrijvingen, persoonskenmerken. De Vereniging Hogescholen gaat er vanuit dat van een allochtone student tenminste één van beide ouders in het buitenland is geboren.

⁵ Via cijfers.hbo-raad.nl: diploma's, aantallen per hs.

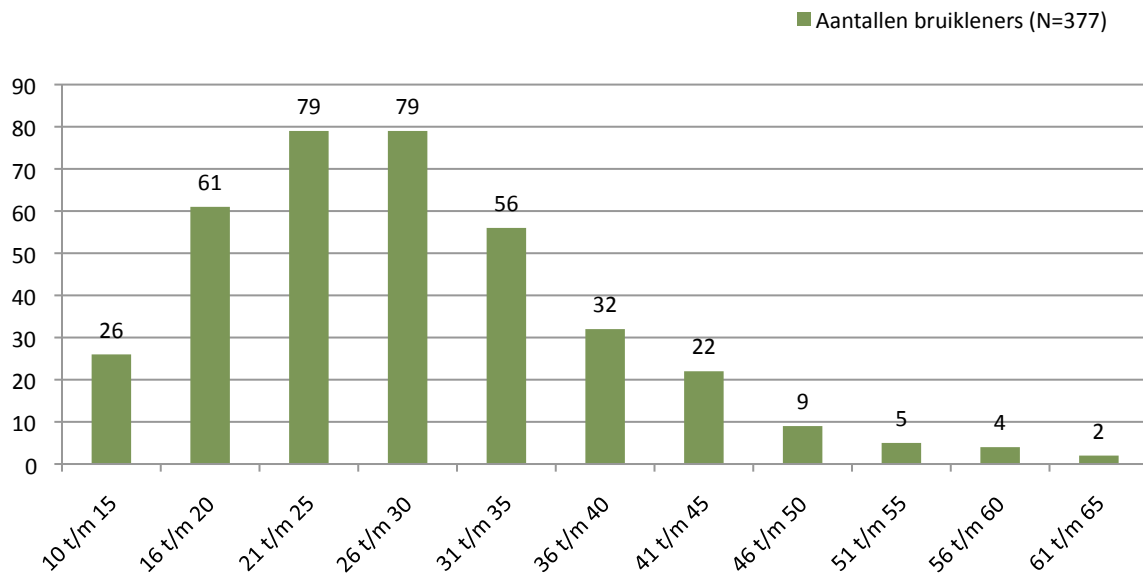
⁶ CBS (2011): 14.

⁷ Via www.beroepkunstenaar.nl/muziek/muziekwereld.

⁸ Gegevens uit de database van het NMF, vastgesteld op 31 mei 2014.

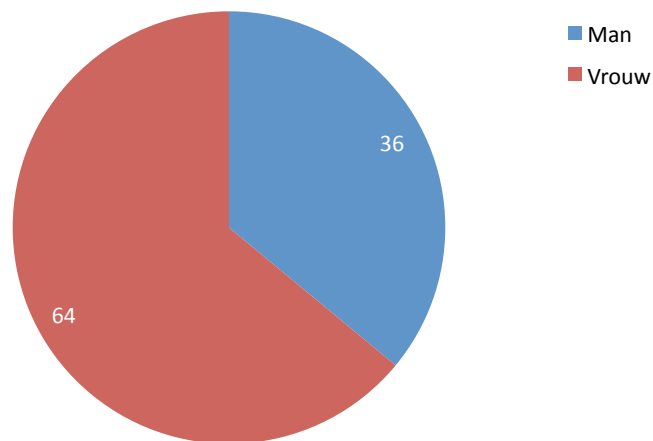
Diagram B1.1.

Bruikleners NMF naar leeftijdscategorieën in aantallen

Diagram B1.2.

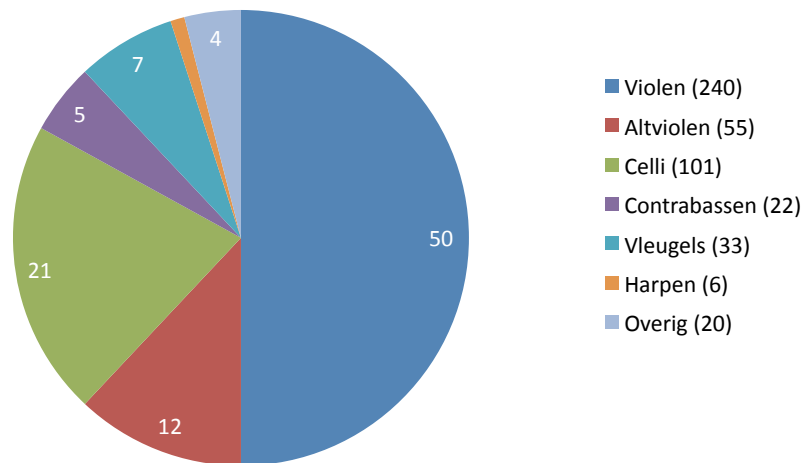
Bruikleners NMF naar geslacht in procenten

De collectie van het NMF bevat op 2 juni 2014: 240 violen, 55 altviolen, 101 celli, 22 contrabassen, 33 vleugels en 6 harpen. Het aantal strijkstokken (modern, klassiek en barok) is 350. De overige instrumenten, zoals in hoofdstuk 2 genoemd, tellen samen 20 instrumenten, waarvan 7 strijkinstrumenten, 5 gitaren, 4 toetsinstrumenten en 4 blaasinstrumenten (zie diagram B1.3.). Van alle instrumenten en strijkstokken zijn er 427 aangekocht (52 procent), 291 geschonken of gelegateerd (35 procent) en 108 door particulieren in bruikleen gegeven (13 procent) (zie diagram B1.4.).

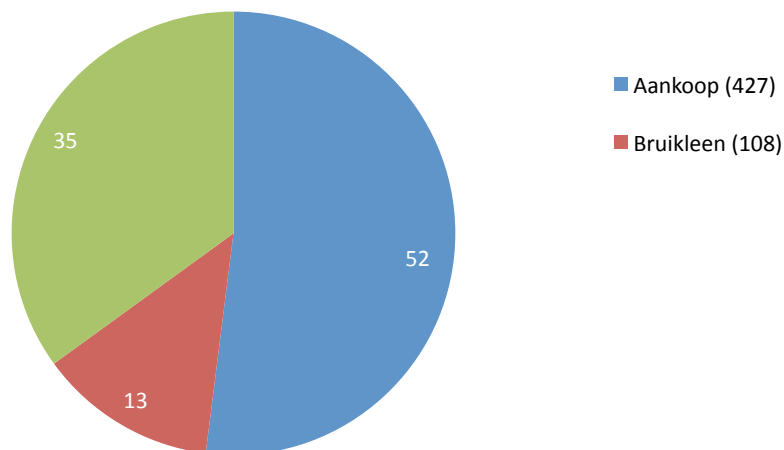
Diagram B1.3.

Aandeel collectie per instrument in procenten (excl. strijkstokken)

Diagram B1.4.

Herkomst collectie in procenten (incl. strijkstokken)

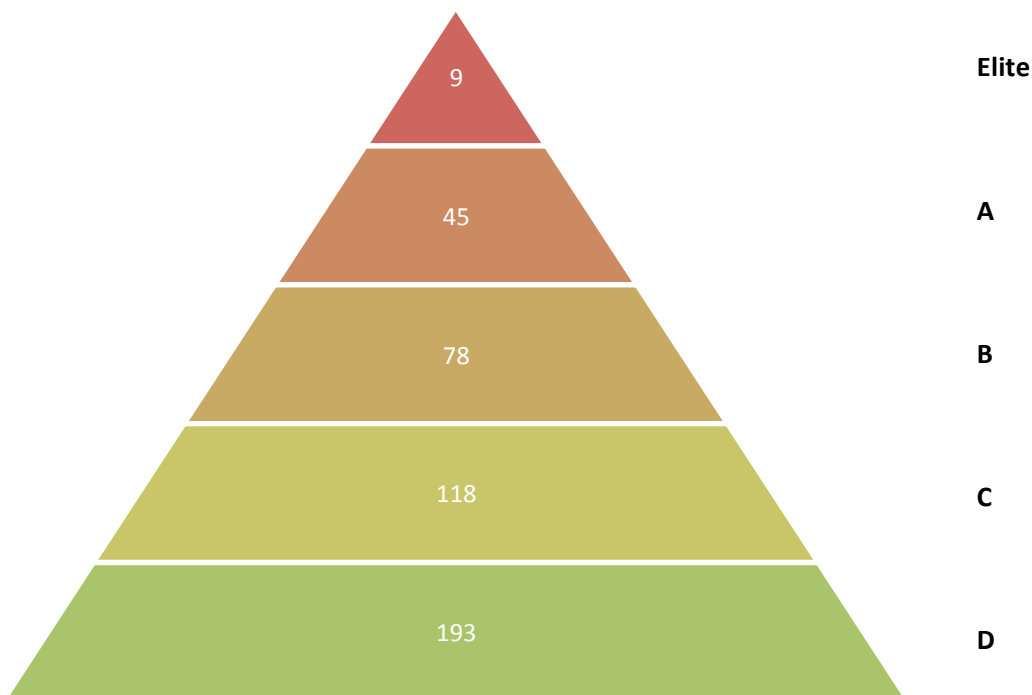

De collectie is sinds 2004 verdeeld in categorieën om op grond van de fase van ontwikkeling van de musicus een betere aansluiting tussen de musicus en de collectie tot stand te brengen. Kijkend naar het aantal instrumenten per categorie, is er een piramidevormige tabel te ontdekken (zie diagram B1.5.). In de onderlaag zijn veel meer instrumenten te vinden dan in de toplagen. Hoe hoger de categorie, des te kleiner is het aantal instrumenten dat de categorie omvat.

256 nieuwbouwinstrumenten zijn niet opgenomen in deze verdeling in categorieën, maar vormen een eigen categorie. 126 instrumenten (met name instrumenten en strijkstokken die op projectbasis worden uitgeleend) vallen ook buiten deze indeling.

Diagram B1.5.

Aantal instrumenten per collectie categorie (incl. strijkstokken)

Bijlage 2. Overzicht initiatieven muzikale talentontwikkeling in Nederland

Onderzoeksbureau ART noemt het bestaan van verschillende initiatieven, met name van landelijke cultuurfondsen, gericht op de top van zijn talentontwikkelingspiramide (zie hoofdstuk 1), dat wil zeggen de jonge professionals of topamateurs op het grensvlak van professionele kunstbeoefening. Het bureau stelt dat het hierbij gaat om prijzen, wedstrijden, beurzen, opleidingen, coaching/begeleiding en het bieden van podium- en presentatiemogelijkheden.¹ Initiatieven op het gebied van talentontwikkeling voor mogelijk potentiële musici of startende professionals vinden uiteraard ook plaats buiten de cultuurfondsen. Een beknopte inventarisatie wordt hieronder gegeven, gegroepeerd naar soort en in alfabetische volgorde, waarbij ik mij beperk tot de klassieke muziek en professionele musici en hen die daarvoor in opleiding zijn.

a. (Post)academische initiatieven

Academie van het Koninklijk Concertgebouworkest

De academieleergang van de orkestacademie van het Koninklijk Concertgebouworkest beslaat één seizoen. De academist speelt maximaal twaalf orkestprogramma's mee en verzorgt tevens kamermuziekconcerten met leden van het orkest. Verder volgt de academist individuele lessen bij leden van het orkest, een masterclass van een solist, auditietraining, mentale training en de alexandertechniek. Positieve afronding geeft de academist drie jaar recht op een voorrangspositie bij het proefspelen voor het Koninklijk Concertgebouworkest.²

Toelating <26 jaar; bachelor afgerond; afkomstig uit de Europese Unie; tijdens stage woonachtig in Amsterdam.

Classic Young Masters

Het initiatief Classic Young Masters heeft als doel jong muzikaal talent te coachen door met maatwerkbegeleiding de musici te ontwikkelen naar meesterschap van het vak en professioneel, ondernemend topmusicus. Het traject besteedt aandacht aan persoonlijke ontwikkeling, mediatraining, financieel advies, podiumtraining en acquisitie van concerten. Voor de 'Meesterproef' worden zes uit dertig musici geselecteerd. Alle dertig deelnemers krijgen een jurygesprek en adviezen. Tijdens de 'Meesterproef' maken drie musici kans op het coachingstraject. Daarnaast worden er twee Awards uitgereikt om te soleren bij een gerenommeerd gezelschap.³

Toelating 12 t/m 20 jaar; voor instrumentalisten en zangers.

Honours Talent Programma Prins Claus Conservatorium

Het Prins Claus Conservatorium selecteert ambitieuze, leergierige en ondernemende muzikalenten voor een Honours Talent Programma. Bovenop het reguliere onderwijsprogramma biedt dit extra verdieping in de studie door middel van een (lange) stage bij een orkest of gezelschap, studentassistenten, excellente

---

¹ Bureau ART (2011): 13-14.

² Zie website: www.concertgebouworkest.nl/Educatie/Academie.

³ Zie website: www.classicyoungmasters.nl/het-traject/begeleidingstraject.

meester-gezel-constructie, het organiseren van een masterclass, zelfstandig concerten organiseren, projecten opbouwen voor scholen, het uitvoeren van onderzoeksopdrachten, en extra lessen.⁴

Toelating bachelorstudenten met uitstekende studieresultaten.

Nederlandse StrijkKwartet Akademie

Naast de Bachelor en Master 'Strijkkwartet' in samenwerking met het Conservatorium van Amsterdam biedt de NSKA tevens een tweejarige, postacademische voltijdopleiding en "coaching à la carte". Alle trajecten bestaan uit kwartetlessen, internationale masterclassprojecten en aanvullende workshops waarin aandacht is voor marketing, cultureel ondernemerschap, programmering, podiumpresentatie, strijkkwartetanalyses en -geschiedenis, en de alexandertechniek.⁵

Toelating reeds bestaande kwartetten; niet-Nederlandse kwartetten ook welkom.

NedPho/CvA-Orkestacademie

Deze postacademische orkestacademie is een gezamenlijk initiatief van het Nederlands Philharmonisch Orkest, het Nederlands Kamerorkest en het Conservatorium van Amsterdam om masterstudenten Klassieke Muziek van het Amsterdamse conservatorium ervaring op te laten doen in een professioneel symfonie- en kamerorkest met ruime leer- en stagemogelijkheden. Daarmee biedt de academie optimale aansluiting op de beroepspraktijk en betere loopbaankansen. Het lesprogramma bevat tevens proefspelvoorbereiding en auditietraining. Het orkest reikt de academist persoonlijke begeleiding en coaching aan door de toewijzing van een mentor.⁶

Toelating 4e jaar bachelor of masterstudent CvA.

NJO Summer Academy

De Nederlandse orkest- en ensemble-academie stelt getalenteerde toekomstige beroepsmusici in de gelegenheid zich onder leiding van hooggekwalificeerde coaches en dirigenten te bekwamen in samenspel in één of meerdere ensembles. Essentieel voor de activiteiten is dat coaching en masterclasses altijd worden gevolgd door presentatie aan publiek tijdens de NJO Muziekszomer. De projecten vormen een onmisbare aanvulling op het muziekonderwijs en begeleiden de jonge, professionele musici bij de eerste schreden in de beroepspraktijk.⁷

Toelating internationale werving (25-40% is buitenlands); 18 tot 30 jaar.

Orkestacademie Metropole Orkest

Het Metropole Orkest start volgend seizoen een eigen orkestacademie om conservatoriumstudenten in te werken in het orkest.⁸

Orkest Master Koninklijk Conservatorium/Residentie Orkest

De tweejarige studierichting Orkest Master van het Koninklijk Conservatorium komt voort uit de wens de aansluiting van de opleiding op de beroepspraktijk van het symfonieorkest te verbeteren en toptalent

---

⁴ Zie website: www.hanze.nl/nl/schools/prins-claus-conservatorium/talentroutes/paginas/default.aspx?wbc_purpose=3DBa.

⁵ Zie website: www.nska.nl/NSKA/nl-NL/opleiding.aspx.

⁶ Zie brochure: www.ahk.nl/fileadmin/download/conservatorium/Klassiek/Nedpho-CvA.pdf.

⁷ Zie website: www.njo.nl/njo/njo/index.vm?pid=28.

⁸ Zie website: www.mo.nl/educatie.

voor de toekomst aan het orkest te verbinden. De werving van studenten is internationaal. De masterstudenten versterken het orkest in een aantal specifiek geselecteerde producties.

Toelating masterstudenten Koninklijk Conservatorium: internationale werving.⁹

Ricciotti Ensemble

Het Ricciotti Ensemble is een symfonieorkest dat grotendeels bestaat uit conservatoriumstudenten. Zij komen veertig dagen per jaar bijeen, altijd tijdens de vakantieperiodes. Het orkest brengt symfonische muziek op plekken waar deze normaal gesproken niet klinkt. Zo combineert Ricciotti talentontwikkeling met een sociale functie en wordt er tevens ingespeeld op de veranderende loopbaanperspectieven van musici.¹⁰

Rotterdams Philharmonic Codarts Academy

Deze samenwerking tussen Codarts Rotterdam en het Rotterdams Philharmonisch Orkest, een 'Centre for Orchestral Training', biedt getalenteerde muziekstudenten de kans de dynamiek van een internationaal gerenommeerd orkest te ervaren met een intensief trainingsprogramma. Studenten worden gecoacht door leden van het orkest. De module beslaat alle facetten van het spelen in een orkest: auditietraining, lessen in orkestspel en masterclasses van topsolisten. De academisten nemen ook deel aan educatieve projecten van het orkest en een stage bij de orkestorganisatie.¹¹

Young Pianist Foundation

"The YPF stimulates young piano talent, is a platform for piano lovers and a catalyst of piano careers on an international level," staat groots op de website van de Young Pianist Foundation. De stichting realiseert dat door demonstratie-concerten te organiseren en cd's daarvan uit te brengen. Daarnaast wil de organisatie op meer structurele wijze gestalte geven aan het toponderwijs voor de jonge pianisten (t/m 27 jaar).¹² Het YPF heeft inmiddels vijf keer het YPF Piano Competition georganiseerd, tijdens het Young Pianist Festival Amsterdam (zie onder *c. Concoursen en prijzen*).

b. Cultuurfondsen en -stichtingen

Kersjes Fonds

Het Kersjes Fonds is één van de grootste particuliere stimuleringsfondsen in Nederlands. Het fonds steunt het Nederlandse muziekleven jaarlijks door toekenning van prijzen en beurzen aan talentvolle musici en subsidies voor bijzondere projecten. De Kersjesprijs (€ 50.000,-) en de Kersjes-vioolbeurs (€ 15.000,-) stimuleren muzikalent in hun ontwikkeling. Het geld dient in drie jaar te worden besteed aan alles wat bijdraagt aan de carrière van de jonge musicus. Het Kersjes Fonds biedt daarnaast wel degelijk begeleidingstrajecten aan de laureaten: individuele coaching op het gebied van podiumpresentatie, programmering, cd-projecten, marketing, benaderen van impresario's en mediatraining.¹³

⁹ Zie website: www.koncon.nl/nl/Studierichtingen/Masterspecialisaties/Orkest%20Master.

¹⁰ Zie website: www.ricciotti.nl en www.cultuurparticipatie.nl/subsidies/Talentontwikkeling/gehonoreerde-instellingen-talentontwikkeling.

¹¹ Zie nieuwsbericht: www.codarts.nl/EN/codarts/content/actueel/2012/04/COD-120417-Samenwerking_Codarts_en_RPhO_Eng.php.

¹² Zie website: www.ypf.nl/foundation/young-pianist-foundation.

¹³ Zie website: www.hetkersjesfonds.nl.

Prins Bernhard Cultuurfonds

Het Prins Bernhard Cultuurfonds kent een aantal bijzondere ondersteuningsmogelijkheden voor de ontwikkeling van muziktalent. De cultuurfondsbeurzen zijn bedoeld voor vervolgoopleidingen in het buitenland met een minimale duur van een jaar. Naast reguliere cultuurfondsbeurzen is er financiële ondersteuning mogelijk voor recent afgestudeerde musici voor het volgen van een summerschool of masterclass (bijvoorbeeld in het buitenland), of het aanschaffen van een muziekinstrument.¹⁴

Stichting Eigen Muziekinstrument

De Stichting Eigen Muziekinstrument helpt professionele musici en conservatoriumstudenten een eigen instrument te verwerven. Dit doet zij door fondsen te werven bij vermogensfondsen, particulieren en bedrijven. Doelgroep zijn musici tot 30 jaar. De stichting bemiddelt bij de aanschaf en de matching van het instrument.¹⁵

VandenEnde Foundation

De VandenEnde Foundation geeft bijdragen aan jonge, veelbelovende musici in de vorm van studiebeurzen Muziek voor voltijdopleidingen aan een gerenommeerde muziekopleiding in het buitenland, kortdurende cursussen of masterclasses in binnen- of buitenland, en/of privé lessen bij een andere docent dan de vaste eigen muziekdocent. De aanvragers voor de studiebeurs Muziek mogen niet ouder dan 18 jaar zijn en moeten de Nederlandse identiteit hebben.¹⁶

VSBfonds Beurs

Het VSBfonds stelt elk jaar een groot aantal beurzen beschikbaar voor studenten die zich graag verder willen ontwikkelen in het buitenland na afronding van een opleiding aan een Nederlandse hogeschool of universiteit. De kandidaat is niet ouder dan 29 jaar bij aanvang van de buitenlandse studie.¹⁷

Willem Mengelberg Fonds

Het Willem Mengelberg Fonds, een Fonds op Naam die door de Stichting Donateurs van het Koninklijk Concertgebouworkest wordt beheerd, reikt jaarlijks studiebeurzen uit. Conservatoriumstudenten komen jaarlijks in aanmerking voor royale bijdragen in de kosten voor een aanvullende opleiding of cursus in binnen- of buitenland.¹⁸

c. Concoursen en prijzen

Dutch Classical Talent - Tour & Award

De Dutch Classical Talent - Tour & Award is meer dan alleen een prijs voor het jong klassiek talent van Nederland. Middels audities kiest een vakjury vier laureaten die het Tour & Award-traject zullen doorlopen. Zij ontwikkelen zich in een coachingsprogramma en geven een tour langs elf concertzalen van

---

¹⁴ Meer informatie: www.cultuurfonds.nl/aanvragen/projecten-en-personen.

¹⁵ Zie website: www.stichtingeigenmuziekinstrument.nl/doelstelling.

¹⁶ Zie website: www.vandenendefoundation.nl/92/aanvragen/studiebeurzen-muziek.

¹⁷ Zie website: www.vsbfonds.nl/beurzen.

¹⁸ Jaarverslag 2013 Stichting Donateurs van het Koninklijk Concertgebouworkest (2014), via: www.concertgebouworkest.nl/Documents/donateurs/bestedingen/SDK_jv2013_internetversie.pdf.

Nederland. Eén van de laureaten ontvangt tijdens de finale de Dutch Classical Talent Award. De selectie als laureaat is echter al een prijs op zich: de laureaten worden intensief begeleid en krijgen de kans hun carrière een flinke impuls te geven en nieuw publiek te bereiken. Zij ontvangen daartoe een studiebeurs van € 2.500,-, een uitgebreid coachingsprogramma, media-aandacht en een concerttour.¹⁹

Prijzen Dutch Classical Talent Award: € 10.000,-

Grachtenfestival Conservatorium Concours

Het Grachtenfestival Amsterdam biedt jong muzikaal toptalent van Nederlandse conservatoria een podium in de vorm van het Conservatorium Concours. Alle Nederlandse conservatoria vaardigen jaarlijks de beste studenten af voor de landelijke voorronde. In de finale strijden zes finalisten om de Vakjury- en Publieksprijs.²⁰

Prijzen Geldprijs van € 2.000,- te besteden aan educatie;

- ▶ Concert tijdens het Grachtenfestival Amsterdam
- ▶ Optreden op de Uitmarkt Amsterdam
- ▶ Opname in de Clips Factory die wordt uitgezonden door Brava

GrachtenfestivalPrijs

De GrachtenfestivalPrijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een jonge musicus of ensemble aan het begin van een veelbelovende internationale carrière. De winnaar wordt 'Artist-in-residence' van het Grachtenfestival Amsterdam. Daarnaast krijgt de winnaar een optreden in het State Hermitage Museum in Sint-Petersburg. De top van de Nederlandse klassiekemuziekjournalisten en -recensenten nomineren musici die volgens hen het afgelopen jaar opvielen door hun uitzonderlijke talent en moderne visie op klassieke muziek.²¹

Het Nederlandse Violconcour: Oskar Back

Het Nederlandse Violconcour heeft voor talentvolle violisten tot 27 jaar de categorie 'Oskar Back'. Deelnemers worden gemotiveerd topprestaties te leveren en door te stromen naar een vervolgstudie in het buitenland en mee te doen aan internationale concoursen. Daarnaast krijgen violisten de kans deel te nemen aan het programma Talentsupport. In dat programma krijgen violisten voor, tijdens en na het concours begeleiding en optredens, en kunnen zij gebruik maken van het netwerk van Het Nederlandse Violconcour.²²

Prijzen Geldbedragen tot € 16.000,-

- ▶ Optreden als solist met het Rotterdams Philharmonisch Orkest

Internationaal Kamermuziek Concours Almere

Dit concours in handen van de Stichting Kamermuziekfestival Almere is een internationaal concours voor alle instrumentale kamermuziekensembles bestaande uit muziekstudenten en/of jong professionele

---

¹⁹ Zie website: www.dutchclassicaltalent.nl/tourandaward/Van_concours_naar...

²⁰ Zie website: www.grachtenfestival.nl/detail.vm?pag=281.

²¹ Zie website: www.grachtenfestival.nl/newsitem.vm?id=317.

²² Zie website: www.violconcoursen.nl/doe-mee/oskarback en www.violconcoursen.nl/blog/prins-constantijn-reikt-prijzen-uit-bij-finale-oskar-back.

musici. De deelnemers mogen niet ouder zijn dan 35 jaar. Er is een jury-, vrienden- en publieksprijs. Tijdens het Kamermuziekfestival zijn overigens openbare workshops en masterclasses te volgen.²³

Prijzen Geldbedragen van € 500,- tot € 7.500,-

- ▶ Winnende ensemble krijgt een tournee langs Nederlandse podia aangeboden.

Internationale Van Wassenaer Concours

Tijdens het Festival Oude Muziek vindt het Internationale Van Wassenaer Concours plaats voor beginnende oudemuziekensembles. Er is geen maximale leeftijd. Een internationale jury beoordeelt twaalf ensembles. Deelnemers die de finale niet halen krijgen wel een masterclass aangeboden. Voor de winnaars is er prijzengeld te verdelen.²⁴

Prijzen Geldbedragen van € 500,- tot € 5.000,-

- ▶ Concert in serie Musica Antica da Camera
- ▶ Concerttournee tijdens het Seizoen van de Organisatie Oude Muziek

Nationaal Cello Concours

Het Nationaal Cello Concours, onderdeel van de Cello Biënnale Amsterdam, is een concours voor Nederlandse of in Nederland studerende cellotalenten die zich in drie rondes presenteren aan een internationale jury. In de finale treden de kandidaten als solist op, begeleid door het orkest van het Conservatorium van Amsterdam.²⁵

Prijzen Geldbedragen tussen € 1.000,- en € 8.000,-

- ▶ Kronberg Academy Master Class Prize: masterclass op de Kronberg Academy voor drie finalisten.

Nederlandse Muziekprijs

De Nederlandse Muziekprijs is de hoogste onderscheiding die door het Ministerie van OCW, ondergebracht bij het Fonds Podiumkunsten, aan een musicus kan worden uitgereikt. Prijswinnaars volgen een succesvol studietraject met mentor van twee jaar. In dit traject staat persoonlijke muzikale ontwikkeling centraal door te werken met de beste musici in binnen- en buitenland. De Adviescommissie Nederlandse Muziekprijs adviseert het Fonds Podiumkunsten na een afsluitend tentamen of de prijs daadwerkelijk kan worden toegekend.²⁶

Orlando Concours (Charles Hennen Concours)

Het Orlando Concours is onderdeel van het internationale Orlando Festival. Jaarlijks kunnen kamermuziekensembles uit de hele wereld, bestaande uit muzikvakstudenten en/of jonge beroepsmusici, zich aanmelden (maximale leeftijd: 35 jaar). Voor de ensembles is er een Orlando Academy opgericht voor een intensieve kamermuziekcursus en de mogelijkheid om podiumervaring op te doen.²⁷

Prijzen Geldbedragen van € 2.000,- tot € 6.000,-

- ▶ Concerttour

---

²³ Zie website: www.whos-next.nl/?page_id=88.

²⁴ Zie website: www.oudemuziek.nl/concours.

²⁵ Zie website: www.cellobiennale.nl/concours.

²⁶ Zie website: www.fondspodiumkunsten.nl/nl/fondsinitiatieven/nederlandse_muziekprijs.

²⁷ Zie website: www.orlandocompetition.com/deelnemen/algemeen.

- ▶ Deelname aan Internationale Masterclass tijdens het Orlando Festival
- ▶ Deelname aan de Orlando Academy

Prinses Christina Concours

Het Prinses Christina Concours organiseert jaarlijks concoursen voor jongeren die zich bezighouden met klassieke muziek. Iedere deelnemer krijgt na afloop in een jurygesprek tips en adviezen om zich verder te ontwikkelen. Het concours voor klassieke muziek is bedoeld voor jongeren van 12 t/m 19 jaar. In zes steden vinden regionale finales plaats en er is één nationale finale. Deelnemers krijgen tevens de mogelijkheid om een workshop podiumpresentatie te volgen.²⁸

Prijzen *Regionale finale:*

- ▶ Optreden met een symfonieorkest uit de regio;
- ▶ Masterclasses van een musicus naar keuze in Nederland.

Nationale finale:

- ▶ Lessen bij vooraanstaande musicus naar keuze in Nederland;
- ▶ Masterclasses van musicus naar keuze in Europa;
- ▶ Bezoek aan buitenlandse zomercursus;
- ▶ Solistisch optreden met het Residentie Orkest of het Rubens Kwartet;
- ▶ Studiebeurzen;
- ▶ Live-optredens voor de radio.

YPF Piano Competition

Tijdens het Young Pianist Festival Amsterdam organiseert de Young Pianist Foundation een hoogstaand nationaal pianoconcours, gekoppeld aan masterclasses, lezingen en vele concerten, met als adagium: selecteren, investeren en lanceren. Met de hoofdprijswinnaars wordt een officiële cd opgenomen. Er zijn verschillende categorieën, met 12 jaar als jongste en 29 jaar als hoogste leeftijd. Deelnemers hebben de Nederlandse identiteit of studeren op dat moment aan een conservatorium in Nederland.²⁹

Prijzen Geldbedragen van € 3.000,- tot € 10.000,-

- ▶ Grand Prix Youri Egorov: soloconcert met het Mariinsky Orchestra o.l.v. Valery Gergiev in St. Petersburg, Rusland.
- ▶ Deelname aan het International Keyboard Institute in New York
- ▶ Vele verzorgde optredens door heel Nederland
- ▶ Vele masterclasses en een bezoek aan de Guildhall School of Music in Londen

d. Educatieve podia en festivals

Cello Biënnale Amsterdam

Naast het Nationaal Cello Concours biedt de Cello Biënnale Amsterdam tevens openbare masterclasses aan in totaal 42 Nederlandse en buitenlandse cellostudenten. De masterclasses worden gegeven door

²⁸ Zie website: www.christinaconcours.nl/concoursen/klassiek.

²⁹ Zie website: www.ypf.nl/concours.

veertien grote internationale solisten en pedagogen. Bovendien geldt de Biënnale als ontmoetingsplaats en bron van inspiratie voor cellisten en muzikliefhebbers. De randprogrammering omvat workshops, lezingen, debatten, muzikale experimenten en een informatiemarkt.³⁰

Festival Classique | Grachtenfestival Amsterdam

Tijdens het Festival Classique en het Grachtenfestival Amsterdam vindt er het Coachingstraject plaats voor jonge, talentvolle ensembles. In korte tijd werken ze aan voorstellingen voor deze twee festivals, maar bovendien wordt hen zaken aangeleerd die op het conservatorium niet aan bod komen. Tijdens het Coachingstraject krijgen zij diverse workshops om zich te verdiepen in ondernemerschap, persberichten, visagie en fotoshoots. Ook wordt er aandacht besteed aan nieuwe artistieke inzichten, yoga en het veranderende concertpubliek.³¹

Festival Jong Talent Schiermonnikoog

Het Internationaal Kamermuziekfestival Schiermonnikoog organiseert speciaal voor jonge musici het Festival Jong Talent. Muziekstudenten van over de hele wereld krijgen de mogelijkheid om concerten te geven en masterclasses te volgen bij vermaarde musici. Elke deelnemer ontvangt vier lessen, een concert, een workshop juridische zaken, een workshop mental fitness, een workshop yoga, een consult met een medisch adviseur, fysiotherapeut en stylist, een fotoshoot en een opname van het concert.³²

Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht

Het IKFU is een evenement waar een groot, breed en jong publiek zich thuis voelt en waar internationale topmusici graag komen spelen. Het festival wil tevens de ontwikkeling van jong muziktalent bevorderen door hen een gelijkwaardig podium te bieden naast gearriveerde internationale musici, en door projecten te ontwikkelen waar professionals hun expertise en ervaring delen met jonge musici. Daarnaast vinden er masterclasses plaats.³³

KamermuziekAtelier Delft

In de unieke ambiance van het Delft Chamber Music Festival organiseert de Stichting Kamermuziek Ateliers Nederland een zesdaagse kamermuziek cursus voor ensembles van alle niveaus, van amateurs tot conservatoriumstudenten, van jong tot oud. Deelnemers volgen dagelijks lessen van gerenommeerde muziekpedagogen, volgen lezingen en workshops, hebben de beschikking over een eigen repetitieruimte, en kunnen middag- en avondconcerten bezoeken van het Delft Chamber Music Festival.³⁴

The International Holland Music Sessions

Gedurende deze Summer Academy worden jonge getalenteerde musici intensief gecoacht door musici die internationaal grote reputatie hebben. De lessen en masterclasses samen met de concerten zijn een

---

³⁰ Zie website Fonds Podiumkunsten:

www.fondspodiumkunsten.nl/nl/toekenningen/meerjarige_activiteitsubsidie_festivals_en_concoursen_2013_2016/amsterdamse_cello_biennale.

³¹ Zie website: www.festivalclassique.nl/nl/content/de-week-van-het-coachingstraject-een-impressie.

³² Zie website: www.schiermonnikoogfestival.nl/ons en www.schiermonnikoogfestival.nl/masterclasses-maart.

³³ Zie website Fonds Podiumkunsten:

www.fondspodiumkunsten.nl/nl/toekenningen/meerjarige_activiteitsubsidie_festivals_en_concoursen_2013_2016/internationaal_kamermuziek_festival_utrecht.

³⁴ Zie website: www.kamermuziekateliers.nl/Kamermuziek-Ateliers-Nederland/nl-NL/kamermuziek+atelier+delft+2014.aspx.

beslissende stap voorwaarts in het opbouwen van een (internationale) carrière. Deelnemers komen uit de hele wereld en hebben een leeftijd van 16 tot 27 jaar. Sinds 2014 is er ook plek voor pianotrio's. De beste musici worden uitgekozen voor deelname aan de New Masters on Tour-concertserie.³⁵

e. Initiatieven voor loopbaanbegeleiding

ArtEZ Art Business Centre

Het ArtEZ Art Business Centre is het centrum voor ondernemerschap binnen de ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten en maakt de verbinding naar de arbeidsmarkt en het bedrijfsleven voor haar studenten. Ook verzorgt het centrum een alumniprogramma en adviseert zij startende kunstenaars met het opzetten van hun eigen onderneming. Er zijn al verschillende broedplaatsen ontwikkeld waarbij alumni gebruik kunnen maken van coaching binnen hun ambacht om succesvol te kunnen starten. De zogeheten startersdesk van het centrum coacht studenten en alumni tot drie jaar na hun afstuderen. Studenten en alumni kunnen er terecht met vragen over onder andere belastingen, contracten, rechtsvorm, ondernemerschap, arbeidsovereenkomsten en auteursrechten. ArtEZ werkt daarbij samen met coaches van het programma IkStartSmart (ISS) van de Gemeente Arnhem. Het centrum maakt deel uit van het provinciale plan 'Gelderland Valoriseert' en diens voorloper 'GO!' (Gelderland Onderneemt).³⁶

Beroepkunstenaar.nl

De website beroepkunstenaar.nl is in het leven geroepen als initiatief van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. De website is er voor uitvoerende, scheppende en docerende kunstenaars van verschillende disciplines, voor ondersteunende beroepen in de podiumkunsten en voor erfgoed-specialisten. Studenten worden met behulp van de website al tijdens hun studie wegwijs gemaakt in de zakelijke kant van hun toekomstige werkveld. Voor alumni biedt deze site praktische informatie over het starten van de eigen beroepspraktijk als zelfstandige of in loondienst.

Op het gebied van muziek wordt er informatie gegeven over de muzikwereld (met name over de verschillende orkesten, podia en festivals, concoursen, masterclasses en prijzen, en impresario's), ondernemen (ondernemingsplan, projectmanagement, financiële administratie, etc.), inkomen & belasting, financiering, recht & contracten, en studie & stage.³⁷

Brabants Kenniscentrum Kunst en Cultuur

Het bkcc is een onafhankelijk platform waar zakelijke creativiteit en creative zakelijkheid bij elkaar komen. Iedereen die werk maakt van kunst en cultuur heeft aan dit kenniscentrum een krachtige en inspirerende partner. Zij fungeert als levend netwerk dat kennis, middelen en werk laat stromen. Zij is een centrum voor informatie en debat, brengt vraag en aanbod bij elkaar, is voor makers, podia en het kunstvakonderwijs een katalysator voor talent en ondernemerschap, en ten slotte adviseert bkcc in financieringsvraagstukken.

---

³⁵ Zie website: www.hollandmusicsessions.com/summer-academy/index.php.

³⁶ Zie website: www.artez.nl/Ondernemen.

³⁷ Zie website: www.beroepkunstenaar.nl/muziek/home.

Voor individuele makers (ook uit andere provincies) is er advies op maat en loopbaancoaching, bestaande uit loopbaanadvies van meerdere gesprekken en een aantal tests. Daarnaast worden er cursussen, lezingen en conferenties georganiseerd.³⁸

Kosten - Loopbaancoaching: € 605,- (4 gesprekken)

- Cursus: € 0,- tot € 150,-

- Adviesgesprek: € 15,-

Cultuur-Ondernemen

Cultuur-Ondernemen zet zich in voor culturele organisaties en voor zelfstandig werkende kunstenaars en creatieven die meer rendement willen halen uit hun ondernemerschap ten bate van een sterkere en onafhankelijke culturele sector. Zij bieden daartoe trainingen, begeleiding en advies, netwerk-bijeenkomsten, digitale vindplaatsen en projectontwikkeling. Ten tweede verstrekt de organisatie (laagrentende) leningen en borgstellingen. De professionele ontwikkeling kent verschillende vormen. Trainingen en workshops over bijvoorbeeld het schrijven van een ondernemingsplan of financieel management worden in verschillende plaatsen (ook in-company) aangeboden. Een coachingstraject is vaak op individueel niveau en draait om persoonlijk leiderschap: het formuleren van heldere doelen en het maken van keuzes. Managers en zelfstandig cultureel ondernemers kunnen advies op maat aanvragen. Cultuur-Ondernemen koppelt ook adviseurs, coaches en mentoren aan jonge talenten voor het laatste zetje in hun ontwikkeling. Zij gaan een serie gesprekken aan over hun ontwikkeling op artistiek, inhoudelijk, zakelijk en netwerk-niveau.³⁹

Kunstenaars en culturele organisaties kunnen terecht bij Cultuur-Ondernemen voor advies en informatie en soms zelfs bemiddeling over sponsoring, crowdfunding, particuliere fondsen, durfkapitaal, verzekeringen en leningen. Daarnaast bieden zij trainingen en begeleiding voor het maken van een goed financieel plan.⁴⁰

Kosten - Trainingen: variëren van € 25,- tot € 175,- per workshop

- Advies: € 120,- (per gesprek)

- Loopbaanboost: € 150,- (één gesprek)

- Loopbaancoaching: € 750,- (vijf gesprekken)

- Mentoring: € 850,-

Impresario's en personal managers

Naast de initiatieven om musici hun carrière zelfstandig tot een hoger niveau te tillen door middel van cursussen en coaching, zijn er ook (commerciële) instanties waaraan een musicus zijn zakelijke belangen en financiële zaken kan uitbesteden. In zekere zin dragen zij derhalve bij aan de ontwikkeling van een muzikaal talent door persoonlijke begeleiding aan te reiken en de weg naar het topniveau voor het talent uit te stippelen. Doorgaans regelen impresariaten, managementbureaus en boekingskantoren vele concerten voor musici, waardoor zij (in het begin) presentatie- en podiumervaring opdoen en het werkveld beter leren kennen. De Fontys Hogeschool voor de Kunsten heeft bijvoorbeeld een eigen

---

³⁸ Zie website: www.bkkc.nl/makers.

³⁹ Brochure Cultuur-Ondernemen (2012): www.cultuur-ondernemen.nl/c/document_library/get_file?uuid=67ec83a3-a1c6-437b-9ea8-3c49f9cc873f&groupId=10156.

⁴⁰ Zie website: www.cultuur-ondernemen.nl/kunstenaars/ontwikkeling.

Impresariaat Kunsten voor talentvolle (afgestudeerde) studenten. Ook het Prins Claus Conservatorium en Codarts Rotterdam beheren een eigen impresariaat.

De Stichting Kamermuziek Nederland is een van de grootste impresariaten in Nederland en specialiseert zich in strijkkwartetten. Ook andere ensembles en solisten worden vertegenwoordigd. Naast het op touw zetten van concert(reeks)en, maakt de stichting het mogelijk dat zij cd's uitbrengen en naamsbekendheid verwerven.⁴¹ Andere voorbeelden zijn Impulse Art Management, dat vele instrumentalist, ensembles, dirigenten en vocalisten begeleidt, en Amstel Impresariaat, dat voornamelijk muziekensembles contracteert. Ook deze bureaus noemen dat zij naast hun reguliere werkzaamheden trachten een platform te creëren waarop de aangesloten musici een grote verscheidenheid aan activiteiten kunnen ondernemen, zoals cursussen, begeleidingen, projecten en opnamen.⁴²

Particuliere coachingspraktijken (voorbeeld: Het Coachpunt)

Er bestaan talloze particuliere initiatieven op het gebied van loopbaanbegeleiding. Via het internet kan men met de juiste zoektermen een passende loopbaancoach vinden. Een goed voorbeeld van een coachingspraktijk op het gebied van muziek is Het Coachpunt (voorheen De Kunstcoach), sinds kort gehuisvest in Rotterdam. Het Coachpunt richt zich op loopbaanontwikkeling voor kunstenaars, creatieve professionals en iedereen die werkzaam is in de non-profitsector of in de (kunst)educatie. Zij heeft als doel de maatschappelijke positie van kunstenaars en medewerkers in de sector kunst en cultuur te verbeteren en de inzetbaarheid van deze groepen op de arbeidsmarkt te vergroten. Het dienstenpakket van Het Coachpunt, en tevens van vele coachingspraktijken, levert een waardevolle bijdrage aan de professionele effectiviteit van de sector.

Musici kunnen bij Het Coachpunt terecht voor een 'loopbaancheck' (een diepgaand gesprek over carrière-mogelijkheden), coaching & loopbaanbegeleiding, begeleiding bij een burnout, reïntegratie, en outplacement, voor rationeel emotieve vorming, en ten slotte voor diverse workshops.⁴³

Kosten - Loopbaancheck: € 60,-

- Coachingstraject: € 240,- tot € 960,-

- Loopbaanbegeleiding: € 320,- tot € 480,-

---

⁴¹ Zie website: www.kamermuzieknederland.nl.

⁴² Zie website: www.amstelimpresariaat.nl/nl/organisatie/amstel-impresariaat.

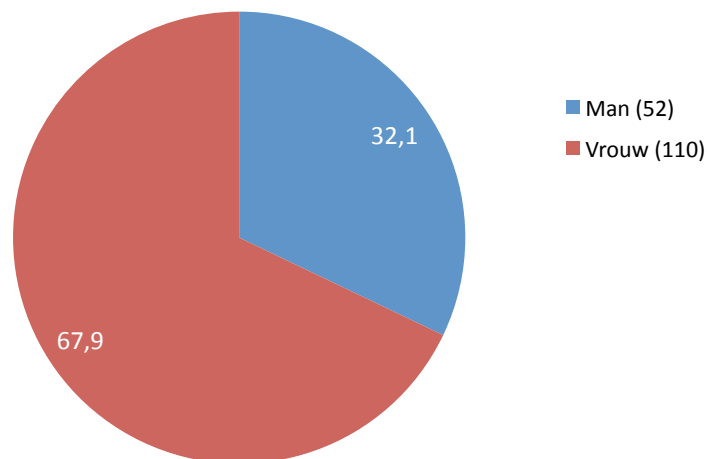
⁴³ Zie website: www.hetcoachpunt.nl/het-coachpunt-biedt.html.

Bijlage 3. Demografische gegevens van de respondenten

Hieronder zijn enkele diagrammen afgebeeld die laten zien wat de verdeling is van de 162 respondenten in geslacht (B3.1.), leeftijdscategorie (B3.2.) nationaliteit (B3.3.) en het 'eerste' instrument dat zij in bruikleen hebben van het NMF (B3.4.).

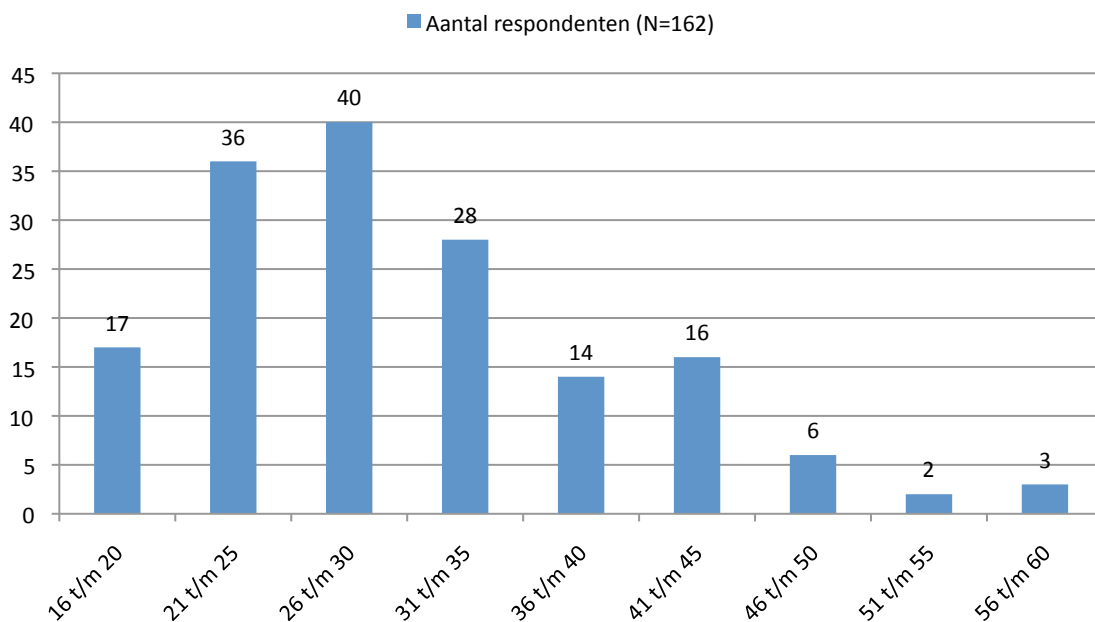
Diagram B3.1.

Respondenten (N=162) naar geslacht in procenten

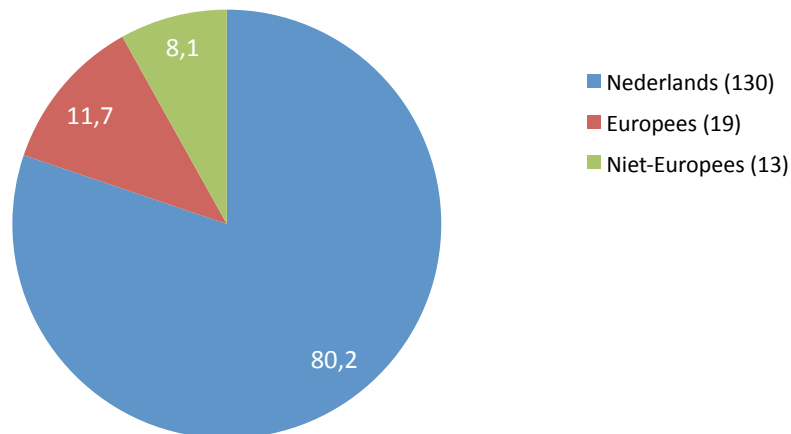
Diagram B3.2.

Respondenten naar leeftijdscategorie in aantallen

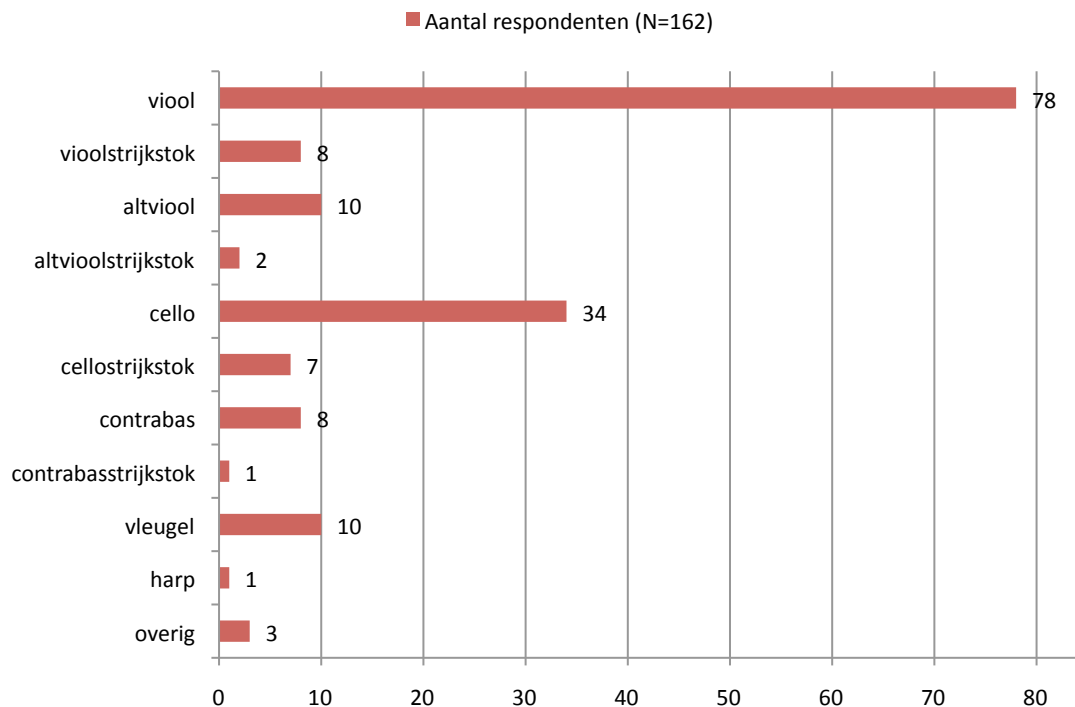
Diagram B3.3.

Respondenten (N=162) naar nationaliteit in procenten

Diagram B3.4.

Respondenten naar hun eerste NMF-instrument in aantallen

Van de 162 respondenten is ruim tweederde vrouw (110 respondenten, 67.9 procent). De gemiddelde leeftijd van de 162 respondenten is 30,7 (de mediaan 29). Het grootste aantal respondenten is tussen de 26 en 30 jaar oud (namelijk 40). De jongste is 17, de oudste 59. Het overgrote deel heeft de Nederlandse nationaliteit (80.2 procent). Daarnaast worden de nationaliteiten onderscheiden in Europees (11.7

procent) en Niet-Europees (8.0 procent). Bij Europees gaat het om de landen liggend op het continent Europa, Niet-Europees betreft de resterende nationaliteiten.

48.1 procent van de respondenten heeft een viool in bruikleen uit de collectie van het NMF. Met 'eerste instrument' wordt bedoeld dat dit instrument hun hoofdinstrument is dat zij van het NMF ter beschikking hebben gekregen. Voor sommigen betreft dat alleen een strijkstok. 39 respondenten hebben een tweede instrument ter beschikking; dat zijn voornamelijk musici die bij hun viool, altviool, cello of contrabas een passende strijkstok hebben aangevraagd. Dat zijn voornamelijk violstrijkstokken (26 stuks, 66.7 procent van de 39 'tweede instrumenten'). Eén respondent heeft naast een viool ook een altviool in bruikleen.

Bijlage 4a. Enquête Nederlandse versie

Beste musicus,

Hartelijk dank voor je medewerking!

Op verzoek van het NMF wordt vanuit de opleiding Kunstbeleid en -management aan de Universiteit Utrecht onderzoek gedaan naar de mogelijke behoeftes aan ondersteuning die NMF-musici hebben in hun studie of bij hun werk, en de eventuele rol die het NMF daarbij zou kunnen vervullen. Het is belangrijk voor het NMF om jullie wensen te kennen en het invullen van de enquête wordt daarom zeer op prijs gesteld!

Het invullen duurt niet meer dan 7 minuten.

Jouw antwoorden worden **volstrekt anoniem** verwerkt.

En let op: je maakt kans op 1 van de 10 **PODIUM CADEAUKAARTEN t.w.v. €25,-** Vul hiervoor de enquête volledig en zorgvuldig in, en laat aan het einde slechts je e-mailadres achter.

Veel dank voor je tijd!

Groet,

Lennart van der Sman
Universiteit Utrecht | NMF
ls@muziekinstrumentenfonds.nl

-
1. Wat is je geslacht?
    - man
    - vrouw
  2. Wat is je leeftijd? (in getallen) .....
  3. Wat is je nationaliteit? (bijvoorbeeld 'Nederlandse') .....
  4. Welk muziekinstrument heb je in bruikleen van het NMF?
(meerdere antwoorden mogelijk)
    - Viool
    - Vioolstrijkstok
    - Altviool
    - Altvioolstrijkstok
    - Cello
    - Cellostrijkstok
    - Contrabas
    - Contrabasstrijkstok
    - Vleugel
    - Harp
    - Anders, namelijk...
  5. Ik ben momenteel op de eerste plaats:
    - Scholier (middelbaar onderwijs) [Einde enquête]
    - Student [Ga door naar vraag 11]
    - Professioneel musicus (geen student) [Ga door naar vraag 6]
    - Anders, namelijk... [Ga door naar vraag 6]
-

[Als antwoord op vraag 5 was: Professioneel musicus / anders...]

6. Wat is op jou van toepassing? (Meerdere antwoorden mogelijk)
- Ik heb een arbeidscontract voor onbepaalde tijd
  - Ik heb een arbeidscontract voor bepaalde tijd
  - Ik ben (zelfstandig of met mijn ensemble) aangesloten bij een impresariaat
  - Ik werk als zzp'er / ik heb een VAR-wuo
  - Ik werk als freelancer, zonder inschrijving bij Kamer van Koophandel
  - Weet ik niet / wil ik niet zeggen
  - Geen van bovenstaande
7. Kun je een schatting maken van hoeveel tijd (in procenten) je gemiddeld besteedt aan betaald werk bij de volgende onderdelen (zowel in de muziek als daarbuiten)?
Zorg dat je uitkomt op **100%**. Vul slechts getallen in, bijvoorbeeld orkestmusicus 100; of orkestmusicus 40 en docerend 60.) Laat leeg als een onderdeel niet op jou van toepassing is.
- Professioneel orkestmusicus: ... %
  - Professioneel ensemblemusicus: ... %
  - Professioneel solist: ... %
  - Professioneel docerend musicus: ... %
  - Overige werkzaamheden: ... %
8. Wat is ongeveer jouw gemiddelde bruto inkomen per maand?
- minder dan € 1000,-
  - € 1000,- tot € 2000,-
  - € 2000,- tot € 3000,-
  - € 3000,- tot € 4000,-
  - meer dan € 4000,-
9. Aan welke instelling heb je je Bachelor (voorheen docerend) muziekopleiding afgerond?
- .....
  - ik heb geen Bachelor (voorheen docerend) muziekopleiding afgerond.
10. Aan welke instelling heb je je Master (voorheen uitvoerend) muziekopleiding afgerond?
- .....
  - ik heb geen Master (voorheen uitvoerend) muziekopleiding afgerond.

[Als antwoord op vraag 5 is: Student]

11. Op welk conservatorium volg je in het huidige studiejaar (2013/2014) een muziekopleiding?
- .....
12. Is dit een bachelor- of masteropleiding?
- Bachelor [Ga naar vraag 13]
  - Master [Ga naar vraag 14]

[Als antwoord op vraag 12 was: Bachelor]

13. In welk jaar zit je in het huidige studiejaar (2013/2014) van je bacheloropleiding?
- 1e jaar
  - 2e jaar
  - 3e jaar
  - 4e jaar

[Als antwoord op vraag 12 was: Master]

14. Op welk conservatorium heb jij je bacheloropleiding afgerond?
- .....

[Voor iedereen]

15. Heb je tijdens of na een muziekopleiding een (relevante) vervolgopleiding gevolgd, of ben je die aan het volgen?

Denk bijvoorbeeld aan een orkest- of ensembleacademie.

- Nee

- Ja, namelijk .....

---

16. Hieronder staan enkele eigenschappen die een musicus zou kunnen hebben.

Hoe belangrijk vind jij het dat JIJ (later) als professioneel musicus de volgende eigenschap bezit?

helemaal niet belangrijk: -3 heel erg belangrijk: +3

-3 -2 -1 0 +1 +2 +3

- een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie hebben;
- een goede podiumpresentatie hebben; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
- sociaal en communicatief vaardig zijn om muzikaal samen te werken;
- brede vaktechnische kennis en vaardigheden hebben; beheersen van de techniek en een breed repertoire;
- kennis hebben van muziektheorie en muziekgeschiedenis;
- in kunnen spelen op veranderingen in de muziekwereld en de samenleving; een beeld hebben van de "markt";
- een netwerk kunnen opbouwen en onderhouden;
- professioneel en zakelijk kunnen werken, met ruime kennis van ondernemerschap.

17. Kun je een Top 3 maken van de drie vaardigheden die jij het belangrijkste vindt **voor jou** als professioneel musicus? Zet de getallen 1, 2 en 3 voor deze eigenschappen (1 = meest belangrijk)

- ... een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie hebben;
- ... een goede podiumpresentatie hebben; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
- ... sociaal en communicatief vaardig zijn om muzikaal samen te werken;
- ... brede vaktechnische kennis en vaardigheden hebben; beheersen van de techniek en een breed repertoire;
- ... kennis hebben van muziektheorie en muziekgeschiedenis;
- ... in kunnen spelen op veranderingen in de muziekwereld en de samenleving; een beeld hebben van de "markt";
- ... een netwerk kunnen opbouwen en onderhouden;
- ... professioneel en zakelijk kunnen werken, met ruime kennis van ondernemerschap.

18. Hieronder staan enkele eigenschappen die een musicus zou kunnen hebben. Geef per eigenschap aan in hoeverre je het eens bent met de stelling.

helemaal niet mee eens: -3 helemaal wel mee eens: +3

"Ik vind dat **IK** op het volgende punt voldoende begeleiding heb gekregen tijdens mijn (vervolg)studie:"

-3 -2 -1 0 +1 +2 +3

- een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie ontwikkelen;

- een goede podiumpresentatie ontwikkelen; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
- sociaal en communicatief vaardig worden om muzikaal samen te werken;
- brede vaktechnische kennis en vaardigheden verkrijgen; beheersen van de techniek en een breed repertoire;
- kennis verkrijgen van muziektheorie en muziekgeschiedenis;
- leren in kunnen spelen op veranderingen in de muziekwereld en de samenleving; een beeld hebben van de "markt";
- een netwerk leren opbouwen en onderhouden;
- professioneel en zakelijk leren werken, met ruime kennis van ondernemerschap.

19. Op welke van onderstaande punten zou jij méér begeleiding willen op dit moment; wat zou je willen verbeteren aan jezelf? (meerdere antwoorden mogelijk)

- een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie ontwikkelen;
- een goede podiumpresentatie ontwikkelen; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
- sociaal en communicatief vaardig worden om muzikaal samen te werken;
- brede vaktechnische kennis en vaardigheden verkrijgen; beheersen van de techniek en een breed repertoire;
- kennis verkrijgen van muziektheorie en muziekgeschiedenis;
- leren in kunnen spelen op veranderingen in de muziekwereld en de samenleving; een beeld hebben van de "markt";
- een netwerk leren opbouwen en onderhouden;
- professioneel en zakelijk leren werken, met ruime kennis van ondernemerschap.
- geen van bovenstaande

20. Heb je actief bij een externe instelling om begeleiding of advies gevraagd? Denk bijvoorbeeld aan adviesbureaus of websites als beroepkunstenaar.nl of cultuur-ondernemen.nl.

- Nee, dat heb ik niet nodig
- Nee, maar dat zou ik misschien wel overwegen
- Ja, namelijk bij.....

21. Het NMF helpt jou door een instrument in bruikleen te geven. Op welke punten zou **het NMF** volgens jou begeleiding kunnen aanbieden?

- een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie ontwikkelen;
- een goede podiumpresentatie ontwikkelen; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
- sociaal en communicatief vaardig worden om muzikaal samen te werken;
- brede vaktechnische kennis en vaardigheden verkrijgen; beheersen van de techniek en een breed repertoire;
- kennis verkrijgen van muziektheorie en muziekgeschiedenis;
- leren in kunnen spelen op veranderingen in de muziekwereld en de samenleving; een beeld hebben van de "markt";
- een netwerk leren opbouwen en onderhouden;
- professioneel en zakelijk leren werken, met ruime kennis van ondernemerschap.
- geen van bovenstaande
- anders, namelijk ....

22. Kun je activiteiten of diensten noemen die het NMF in jouw ideale wereld zou moeten organiseren of aanbieden om jou te helpen in je muzikale loopbaan?

....

23. Hieronder staan enkele activiteiten die het NMF misschien zou kunnen organiseren. In hoeverre zou je geïnteresseerd zijn om deel te nemen aan deze activiteiten?
helemaal niet geïnteresseerd: -3   helemaal wel geïnteresseerd: +3

- Deelname aan een masterclass
- Workshop over (cultureel) ondernemerschap
- Persoonlijke loopbaancoaching
- Workshop over muziekinstrumenten
- Klanktest tussen verschillende muziekinstrumenten
- Podiumervaring bieden door concerten te faciliteren
- Ontmoetingen met andere NMF-musici
- CD-opname organiseren
- Fotoshoot organiseren

24. Tot slot staan hieronder enkele stellingen. Geef aan in hoeverre je het eens bent met de stelling.
helemaal niet mee eens: -3   helemaal wel mee eens: +3

- Ik vind dat het NMF mij op dit moment voldoende ondersteunt in mijn ontwikkeling als professioneel musicus.
- Ik verwacht mijn gehele carrière als professioneel musicus te blijven werken.
- Ik verwacht dat ik als professioneel musicus met mijn inkomen in mijn levensbehoeften kan voorzien.
- Ik zie mijn toekomst als professioneel musicus positief tegemoet

25. Heb je nog opmerkingen naar aanleiding van deze enquête?

....

26. Als je kans wil maken op **1 van de 10 PODIUM Cadeaukaarten t.w.v. € 25,-** kun je hier je e-mailadres achterlaten.
Winnaars krijgen persoonlijk bericht.

....

Dit is het einde van de enquête. Vergeet niet op "Gereed" te drukken.

Veel dank voor je medewerking!

Bijlage 4b. Enquête Engelse versie

Dear musician,

Many thanks for your cooperation!

At the NMF's request, research will be carried out within the framework of the University of Utrecht's Arts Policy and Management course to assess whether NMF musicians have a need for support in particular areas with regard to their study or work, and to examine the possible role that could be played by the NMF in this context. It is important for the NMF to know what you want, so if you would complete the survey it would be greatly appreciated!

It takes no longer than 7 minutes to complete the survey.

Your answers will be processed with **complete anonymity**.

NB: you have a chance of receiving one of the 10 available "PODIUM TICKET VOUCHERS" to the value of € 25,-. In order to have this opportunity, please carefully complete the entire survey and include only your e-mail address at the end of it.

Thank you for your time!

Lennart van der Sman
Universiteit Utrecht | NMF
ls@muziekinstrumentenfonds.nl

-
1. What is your gender?
    - male
    - female
  2. What is your age? (in numerals) .....
  3. What is your nationality? (for example 'Dutch') .....
  4. Which musical instrument do you have on loan from the NMF?
(Multiple answers are possible)
    - Violin
    - Violin bow
    - Viola
    - Viola bow
    - Cello
    - Cello bow
    - Double bass
    - Double bass bow
    - Piano
    - Harp
    - Other, namely...
  5. Currently I am first and foremost: (give only one answer)
    - a school student (enrolled in high school education) [Einde enquête]
    - a student [Ga door naar vraag 11]
    - a professional musician (not a student) [Ga door naar vraag 6]
    - other, namely... [Ga door naar vraag 6]

[Als antwoord op vraag 5 was: Professioneel musicus / anders...]

6. Which situation applies to you? (Multiple answers are possible)
  - I have a permanent work contract
  - I have a work contract for a specified period

- I am signed with an agent (as an individual or with my ensemble)
- I am self-employed / I have a VAR-wuo
- I am a freelancer and am not registered with the Dutch Chamber of Commerce
- I don't know/ I prefer not to say
- None of the above

7. Can you give an estimate of how much time (expressed in percentages) you spend on average doing paid work in the following areas (both within the music sector and outside of it)? Make sure that the percentages add up to **100%**, listed in numerals. (For instance, orchestral musician 100; or orchestral musician 40 and music teacher 60). Leave the sectors blank that do not apply to you.

- Professional orchestral musician: ... %
- Professional ensemble musician: ... %
- Professional soloist: ... %
- Professional music teacher: ... %
- Other paid work: ... %

8. What is your approximate, average gross income per month?

- below €1000
- €1000 to €2000
- €2000 to €3000
- €3000 to €4000
- above €4000

9. At which institution did you complete your bachelor of music degree (formerly called teaching diploma)?

- .....
- I have not completed a bachelor of music degree (formerly called teaching diploma).

10. At which institution did you complete your master of music degree (formerly called performance diploma)?

- .....
- I have not completed a master of music degree (formerly called performance diploma).

[Als antwoord op vraag 5 is: Student]

11. At which conservatoire are you enrolled in the current academic year (2013/2014)?

.....

12. Are you enrolled in a bachelor or master of music degree?

- Bachelor [Ga naar vraag 13]
- Master [Ga naar vraag 14]

[Als antwoord op vraag 12 was: Bachelor]

13. In which year of your bachelor's degree are you enrolled in the current academic year (2013/2014)?

- 1st year
- 2nd year
- 3rd year
- 4th year

[Als antwoord op vraag 12 was: Master]

14. At which conservatoire did you complete your bachelor's degree?

.....

[Voor iedereen]

15. Did you follow an additional (relevant) training course while enrolled in or after completing a music course at a conservatoire, or are you currently following such a training course? Possible examples include an orchestra or ensemble training academy..

- No
- Yes, namely .....

16. Below is a list of various characteristics that a musician could possess.
How important is it in your opinion that YOU (later) possess the following characteristics as a professional musician?

Totally unimportant: -3 extremely important: +3

-3 -2 -1 0 +1 +2 +3

- having an artistic personality and your own personal vision;
- having good stage presentation; being capable of clearly communicating a musical idea to your audience;
- possessing social and communication skills in order to be able to cooperate with others in a musical context;
- possessing broad technical expertise and skills; technical mastery and a broad repertoire;
- having an in-depth knowledge of music theory and music history;
- being able to adapt to and take advantage of changes taking place in the music world and society; having a good understanding and overview of the 'market';
- being able to build up and maintain a network;
- being able to work in a professional and businesslike manner, with a broad knowledge of entrepreneurship.

17. Can you make a Top 3, indicating the three skills that you consider to be the most important **for you** to possess as a professional musician? Place the numerals 1, 2 and 3 in front of the appropriate characteristics (1 = most important).

- ... having an artistic personality and your own personal vision;
- ... having good stage presentation; being capable of clearly communicating a musical idea to your audience;
- ... possessing social and communication skills in order to be able to cooperate with others in a musical context;
- ... possessing broad technical expertise and skills; technical mastery and a broad repertoire;
- ... having an in-depth knowledge of music theory and music history;
- ... being able to adapt to and take advantage of changes taking place in the music world and society; having a good understanding and overview of the 'market';
- ... being able to build up and maintain a network;
- ... being able to work in a professional and businesslike manner, with a broad knowledge of entrepreneurship.

18. Below is a list of various characteristics that a musician could possess. Indicate per characteristic to what extent you agree with the statement below.

totally disagree: -3 totally agree: +3

'I consider that I received adequate support during my study //(additional study) with regard to the following area:'

-3 -2 -1 0 +1 +2 +3

- developing an artistic personality and one's own personal vision;
- developing good stage presentation; learning to clearly communicate a musical idea to one's audience;
- developing the social and communicative skills necessary in order to be able to cooperate with others in a musical context;
- obtaining broad expertise and skills; developing technical mastery and a broad repertoire;
- obtaining in-depth knowledge of music theory and music history;
- learning how to adapt to and take advantage of changes taking place in the music world and society; developing a good understanding and overview of the 'market';
- learning how to build up and maintain a network;
- learning how to work in a professional and businesslike manner, with a broad knowledge of entrepreneurship;

19. In which of the areas listed below would you like to receive more support at this moment; in which ways would you like to improve yourself? (multiple answers are possible)

- developing an artistic personality and one's own personal vision;
- developing good stage presentation; learning to clearly communicate a musical idea to one's audience;
- developing the social and communicative skills necessary in order to be able to cooperate with others in a musical context;
- obtaining broad expertise and skills; developing technical mastery and a broad repertoire;
- obtaining in-depth knowledge of music theory and music history;
- learning how to adapt to and take advantage of changes taking place in the music world and society; developing a good understanding and overview of the 'market';
- learning how to build up and maintain a network;
- learning how to work in a professional and businesslike manner, with a broad knowledge of entrepreneurship;
- none of the above

20. Have you actively requested support or advice from an external institution? For instance, from an advice bureau or websites such as beroepkunstenaar.nl or cultuur-ondernemen.nl.

- No, I do not need this
- No, but I would maybe consider doing so
- Yes, namely from.....

21. The NMF assists you by lending you an instrument. In which of the following areas do you think **the NMF** could offer you support?

- developing an artistic personality and one's own personal vision;
- developing good stage presentation; learning to clearly communicate a musical idea to one's audience;
- developing the social and communicative skills necessary in order to be able to cooperate with others in a musical context;
- obtaining broad expertise and skills; developing technical mastery and a broad repertoire;
- obtaining in-depth knowledge of music theory and music history;
- learning how to adapt to and take advantage of changes taking place in the music world and society; developing a good understanding and overview of the 'market' ;
- learning how to build up and maintain a network;
- learning how to work in a professional and businesslike manner, with a broad knowledge of entrepreneurship;

- none of the above
- other, namely...

22. In an ideal world, what activities or services would NMF organise or offer that would support you in your musical career?

....

23. Below is a list of various activities that the NMF could consider organising. To what extent would you be interested in participating in these activities?

totally uninterested: -3   extremely interested: +3

- Participation in a master class
- Workshop about (cultural) entrepreneurship
- Personal career coaching
- Workshop about musical instruments
- Sound test involving diverse musical instruments
- Providing opportunities for gaining more performing experience by facilitating the organisation of concerts
- Creating opportunities to meet with other NMF musicians
- Organising CD recordings
- Organising photo shoots

24. In conclusion, a number of statements is listed below. Please indicate to what extent you agree with each statement.

I totally disagree: -3   I totally agree: +3

- In my view the NMF currently provides me with adequate support regarding my development as a professional musician.
- I expect to spend my entire career working as a professional musician.
- I expect to be able to earn my living by working as a professional musician.
- I have positive expectations regarding my future as a professional musician.

25. Do you have any comments with regard to this survey?

....

26. If you wish to have the chance to receive **one of the 10 PODIUM Ticket Vouchers to the value of €25** you can list your email address here. Winners will be personally informed.

....

This is the end of the survey. Do not forget to click on 'Gereed' (Finished).

Many thanks for your cooperation!

Bijlage 4c. Verzonden e-mails ter verspreiding enquête (3)

Verzonden: 31 mei 2014

Afzender: schopman@muziekinstrumentenfonds.nl

Onderwerp: Onderzoek NMF: binnenkort enquête

Beste NMF-musicus,

Zoals jullie waarschijnlijk weten werkt Lennart van der Sman al enige tijd bij het NMF, eerst als stagiair, later als parttime-medewerker. Naast zijn werk studeert hij Kunstbeleid en -management aan de Universiteit van Utrecht.

Op verzoek van het NMF onderzoekt hij in het kader van zijn masterstudie de mogelijke behoeftes die musici hebben in hun studie of bij hun werk en de eventuele rol die het NMF daarbij zou kunnen vervullen. Om deze behoeftes in kaart te brengen zal hij jullie op korte termijn een enquête doen laten toekomen.

Het is belangrijk voor het NMF om jullie wensen te kennen en het invullen van de enquête stel ik daarom op hoge prijs. Gezien de omvang van de enquête zal invullen niet meer dan 7 minuten tijd vergen. Onder de deelnemers worden 10 "Podium Cadeaukaarten" t.w.v. € 25,- verloot, als dank voor het meedoen.

Mocht je vragen of opmerkingen hebben, dan kun je bij Lennart terecht: ls@muziekinstrumentenfonds.nl

Met vriendelijke groet en dank voor je medewerking,

Marcel Schopman
Directeur NMF

Verzonden: 5 juni 2014
Afzender: ls@muziekinstrumentenfonds.nl
Onderwerp: Enquête voor het NMF: vul in en win!

Beste NMF-musicus,

(for English see below)

Afgelopen weekend heeft Marcel Schopman je vriendelijk doch dringend verzocht mee te werken aan een belangrijk onderzoek naar de mogelijke behoeftes aan begeleiding die NMF-musici hebben in hun studie of bij hun werk, en de eventuele rol die het NMF daarbij zou kunnen vervullen. Je medewerking wordt zeer gewaardeerd! Hierbij stuur ik je een **enquête**, met het verzoek deze **binnen 2 weken** in te vullen.

Het invullen duurt niet langer dan 7 minuten en jouw antwoorden worden volstrekt anoniem verwerkt.

En let op: je maakt kans op 1 van de 10 [PODIUM Cadeaukaarten](#) t.w.v. € 25,- !
Vul daarvoor aan het einde van de enquête je e-mailadres in.

De enquête (in Nederlands) vind je hier: <https://nl.surveymonkey.com/s/TSVKM3M>

Veel dank alvast voor je medewerking!

***

Dear NMF musician,

Last weekend Marcel Schopman kindly and urgently requested you to participate in an important research to assess whether NMF musicians have a need for support in particular areas with regard to their study or work, and to examine the possible role that could be played by the NMF in this context. Your cooperation will be greatly appreciated! Hereby I send you a **survey**, with the request to complete this survey **within 2 weeks**.

It takes no longer than 7 minutes to complete the survey and your answers will be processed with complete anonymity.

NB: you have a chance of receiving one of the 10 available [PODIUM Ticket vouchers](#) to the value of € 25,-. Just include your e-mail address at the end of it.

You will find the survey (in English) here: <https://nl.surveymonkey.com/s/SDLCL2C>

Thank you for your time!

*

Lennart van der Sman
NMF | Universiteit Utrecht, Kunstbeleid en -management

Stichting Nationaal Muziekinstrumenten Fonds
Dutch Musical Instruments Foundation
a Postbus 11912 | 1001 GX Amsterdam
t 020 6221255
e ls@muziekinstrumentenfonds.nl
w www.muziekinstrumentenfonds.nl

Verzonden: 16 juni 2014

Afzender: ls@muziekinstrumentenfonds.nl

Onderwerp: (reminder) Enquête voor het NMF: vul in en win!

Beste NMF-musicus,

Hierbij een herinnering voor het invullen van de enquête voor het onderzoek naar de NMF-musici. Mocht je hem al hebben ingevuld: ontzettend bedankt! Als je er nog niet aan toe was gekomen, vraag ik je dat nog voor a.s. vrijdag 20 juni te doen.

Het invullen duurt niet langer dan 7 minuten.

En let op: je maakt kans op 1 van de 10 *PODIUM Cadeaukaarten t.w.v. € 25,-* !

De enquête (in Nederlands) vind je hier: <https://nl.surveymonkey.com/s/TSVKM3M>

Veel dank voor je tijd!

***

Dear NMF musician,

Hereby I send you a reminder to fill out the survey for a research into NMF musicians. If you already have completed the survey: thanks a lot! If you have not found a moment yet, I'd like to ask you to complete the survey before this friday, June 20th.

It takes no longer than 7 minutes to complete the survey.

And: you have a chance of receiving one of the 10 available *PODIUM Ticket vouchers to the value of € 25,-*.

You will find the survey (in English) here: <https://nl.surveymonkey.com/s/SDLCL2C>

Thank you for your time!

*

Lennart van der Sman

NMF | Universiteit Utrecht, Kunstbeleid en -management

Stichting Nationaal Muziekinstrumenten Fonds

Dutch Musical Instruments Foundation

a Postbus 11912 | 1001 GX Amsterdam

t 020 6221255

e ls@muziekinstrumentenfonds.nl

Bijlage 5. Resultaten overige enquêtevragen

1. Opleiding en relevante vervolgopleiding

Van de professionele musici (N=104) heeft 92,3 procent aangegeven een bachelordiploma of diens voorloper het diploma 'docerend muziek' te hebben behaald. Sommigen hebben op twee instellingen gestudeerd. Zij hebben hun diploma behaald op:

- ▶ Conservatorium van Amsterdam: 25
- ▶ Koninklijk Conservatorium Den Haag: 21
- ▶ Utrechts Conservatorium: 11
- ▶ ArteZ Conservatorium: 7
- ▶ Fontys Conservatorium Tilburg: 7
- ▶ Prins Claus Conservatorium Groningen: 6
- ▶ Codarts Conservatorium Rotterdam: 6
- ▶ Conservatorium Leeuwarden: 1
- ▶ Conservatorium Maastricht: 1
- ▶ Stichting Nederlandse Vakdiplomering Muziek: 1
- ▶ Buitenland: 14

(namelijk: Berlijn, Argentinië, Düsseldorf, Sofia, Lausanne, Barcelona, Jerusalem, Rochester, Moskou, Indiana, Kentucky, Manchester, Rio de Janeiro, Oberlin)

76,9 procent van de professionele musici heeft (ook) een masterdiploma of diens voorloper het diploma 'uitvoerend muziek' behaald. Sommigen hebben op twee instellingen gestudeerd. Zij hebben hun diploma behaald op:

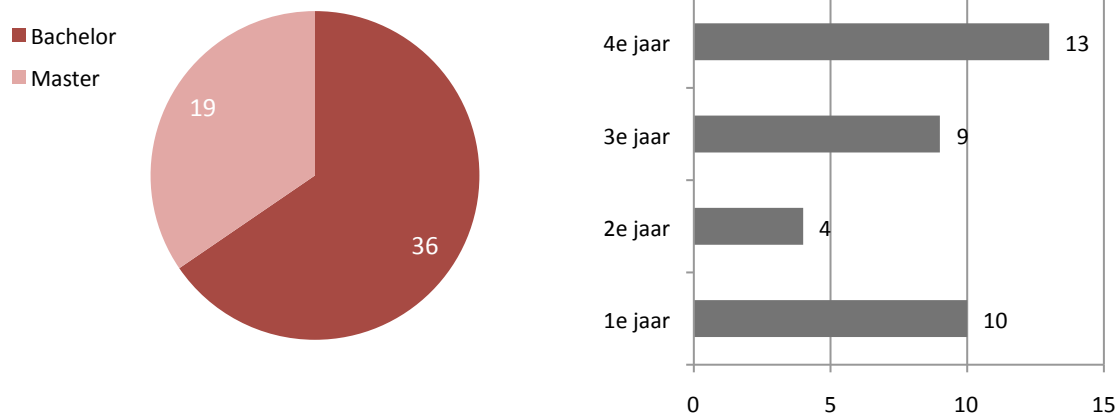
- ▶ Koninklijk Conservatorium Den Haag: 22
- ▶ Conservatorium van Amsterdam: 19
- ▶ Utrechts Conservatorium: 9
- ▶ Fontys Conservatorium Tilburg: 7
- ▶ Codarts Conservatorium Rotterdam: 6
- ▶ ArteZ Conservatorium: 2
- ▶ Maastrichts Conservatorium: 1
- ▶ Buitenland: 23

(namelijk: Moskou, Ithaca, Boston, Oberlin, Guildhall School of Music London (5), Royal Conservatory London, Brussel (2), Lausanne, Salzburg, Basel, Düsseldorf, Stuttgart, San Fransisco, Yale, Luzern, The Juilliard School New York, Berlijn, Cleveland)

Van de 55 conservatoriumstudenten volgen 36 een bachelor- en 19 een masteropleiding. De bachelorstudenten vulden daarna in in welk jaar zij zitten, zie diagram B5.1.

Diagram B5.1.

Verdeling studenten in bachelor en master in aantal (N=55). Verdeling bachelorstudenten in studiejaar in aantal (N=36)

De bachelorstudenten (N=36) waren in het studiejaar 2013/2014 ingeschreven voor hun studie aan de volgende instellingen.

- ▶ Koninklijk Conservatorium Den Haag: 12
- ▶ Conservatorium van Amsterdam: 11
- ▶ Utrechts Conservatorium: 4
- ▶ Codarts Conservatorium Rotterdam: 2
- ▶ Maastrichts Conservatorium: 2
- ▶ Prins Claus Conservatorium Groningen: 1
- ▶ Fontys Conservatorium Tilburg: 1
- ▶ Buitenland: 3
(namelijk: Salzburg, Folkwang Universität, Berlijn)

De masterstudenten (N=19) waren in het studiejaar 2013/2014 ingeschreven voor hun studie aan deze instellingen:

- ▶ Koninklijk Conservatorium Den Haag: 3
- ▶ Fontys Conservatorium Tilburg: 2
- ▶ Utrechts Conservatorium: 2
- ▶ Maastrichts Conservatorium: 1
- ▶ Codarts Conservatorium Rotterdam: 1
- ▶ Conservatorium van Amsterdam: 1
- ▶ Buitenland: 9
(namelijk: Mannheim, Londen, Wenen, Göteborg, Salzburg, Gent, Brussel, Tokyo, Leipzig)

De Masterstudenten (N=19) hebben hun bacheloropleiding op de volgende instellingen afgerond. Eén masterstudent heeft geen bacheloropleiding gevolgd.

- ▶ Conservatorium van Amsterdam: 6
- ▶ Maastrichts Conservatorium: 2
- ▶ Fontys Conservatorium Tilburg: 2
- ▶ Prins Claus Conservatorium: 2
- ▶ Utrechts Conservatorium: 1
- ▶ Codarts Conservatorium: 1
- ▶ Koninklijk Conservatorium Den Haag: 1
- ▶ Buitenland: 4
(namelijk: Chicago, Londen, Salamanca (2))

Alle respondenten is vervolgens gevraagd of zij tijdens of na hun studie een (relevante) vervolgopleiding hebben gevolgd.

Van de professionele musici (N=104) heeft 37,5 procent een relevantie vervolgopleiding gevolgd.

- 24 musici hebben een extra studie gedaan op een (ander) conservatorium, zoals een Post Graduate-opleiding of een specialisatie in kamermuziek (8 keer) of in een authentieke uitvoeringspraktijk (2 keer);
- 6 musici studeerden aan een orkestacademie, waaronder de KCO Academy (3 keer), een orkeststage bij het Residentieorkest en de academie van het Deutsches Symphonie Orchester.
- 5 musici studeerden aan de StrijkKwartet Academie;
- De professionele musici noemden 4 jeugdorkesten, namelijk het European Youth Orchestra, het Nederlands Jeugd Strijkorkest, het European Union Baroque Orchestra en de Jonge Eems-Dollard Philharmonie;
- Verder noemden zij een docentenopleiding (hbo) gericht op de Suzuki-methode, de masteropleiding Theorie der Muziek, auditietrainingen, masterclasses en de Britten-Pears Young Artist's Programme. Onder hen zijn ook twee PhD-studenten.

Bij de studenten (N=55) heeft 25,5 procent een vervolgopleiding tijdens hun opleiding gevolgd.

- 7 studenten hebben aan een orkestacademie gestudeerd, namelijk de NedPho/CvA-Orkest-academie, de KCO Academy, de opleiding Orkest Master van het Residentie Orkest en het Koninklijk Conservatorium, de Orkestacademie van de Filharmonie te Antwerpen, de orkestacademie van het Nationaal Orkest België, en de orkestacademie van het Orquesta Sinfónica de Castilla y León te Spanje.
- 5 studenten noemden een (internationaal) jeugdorkest, namelijk het European Youth Orchestra, het NJO: Dutch Orchestra and Ensemble Academy, en de Theresia Youth Baroque Orchestra.
- 2 studenten volg(d)en een kamermuziekacademie, namelijk de European Chamber Music Academy en Montis Regalis in Italië.
- 1 student noemde dat hij/zij Geschiedenis aan de UvA studeert en 1 student heeft meerdere privéopleidingen in het buitenland gevolgd.

2. Overige vragen met betrekking tot de behoefte aan begeleiding

Bij vraag 16 waren de verschillen tussen de competenties, met betrekking tot de mate van belangrijkheid volgens de musici, niet groot. De respondenten is daarom ook gevraagd een top 3 te maken van de eigenschappen die zij het meest belangrijk vinden. Dat is berekend met het volgende puntensysteem. Wanneer een eigenschap bij de respondenten op nummer 1 stond, kreeg de eigenschap drie punten, bij een tweede plaats kreeg de eigenschap twee punten en op nummer 3 één punt. Op die manier verkregen de eigenschappen een bepaald aantal punten, en de cijfers in tabel B5.2. geven de percentages weer van het totaal aantal punten. Voor de professionele musici is de top 3 volgens het puntensysteem als volgt.

1. een artistieke persoonlijkheid en een eigen visie hebben;
2. een goede podiumpresentatie hebben; een muzikaal idee goed over kunnen brengen op je publiek;
3. brede vaktechnische kennis en vaardigheden hebben; beheersen van de techniek en een breed repertoire.

Bij de studenten zijn de nummers 1 en 2 in hun top 3 omgedraaid. Voor alle respondenten staat 'kennis hebben van muziektheorie en muziekgeschiedenis' nog altijd onderaan. De niet-muzikale competenties scoren ook laag.

Tabel B5.2.

V17: Kun je een Top 3 maken van de drie vaardigheden die jij het belangrijkste vindt voor jou als professioneel musicus? (Uitgedrukt in percentage van totaal aantal waardepunten)

	Alle	Studenten	Professionals
<i>Muzikale competenties</i>			
Artistieke persoonlijkheid	34,5	22,1	34,3
Podiumpresentatie	25,8	31,8	21,5
Communicatief	11,8	6,0	12,6
Vaktechniek	13,6	10,3	16,4
Theorie	2,3	1,1	2,6
<i>Niet-muzikale competenties</i>			
Omgevingsgerichtheid	3,5	1,9	3,6
Netwerk	5,3	2,4	5,4
Ondernemerschap	3,2	2,2	3,1
Totaal:	100	100	100

Wanneer er behoefte is aan meer begeleiding (zie paragraaf 5.2.), is het interessant te vragen of de musici zelf al actief om deze begeleiding hebben gevraagd of advies hebben ingewilligd om zichzelf te verbeteren.

Uit tabel B5.3. blijkt dat ongeveer een vijfde van de respondenten extern, dat wil zeggen buiten hun opleiding, om begeleiding of advies gevraagd. Opvallend is dat van alle respondenten bijna drievijfde zou overwegen advies of begeleiding te vragen. Bij de studenten is dat aandeel zelfs 66,7 procent. Meer professionele musici (24,8 procent) dan studenten (15,7 procent) zeggen deze begeleiding of hulp niet nodig te hebben.

Tabel B5.3.

V20: Heb je actief bij een externe instelling om begeleiding of advies gevraagd? (in procenten)

	Alle	Studenten	Professionals
Ja, namelijk...	19,3	17,6	20,7
Nee, dat heb ik niet nodig	22,6	15,7	24,8
Nee, maar dat zou ik misschien wel overwegen	58,1	66,7	54,5
Totaal:		100	100

De dertig respondenten (19,3 procent), waarvan 9 studenten en 21 professionele musici, die zeggen extern om begeleiding of advies te hebben gevraagd, hebben ingevuld waar zij dat hebben gevonden. De negen studenten noemen de website beroepkunstenaar.nl, de Kamer van Koophandel, boeken of cursussen, de lidmaatschap bij de NTB-vakbond, en een speciaal concours. De professionele musici noemen uiteenlopende cursussen bij Cultuur-Ondernemen of het Muziekcentrum Nederland; advies bij impresario's, collega-musici of adviesbureaus; of zij hebben begeleiding gehad (coaching en trainingen) bij particuliere instellingen, zoals event-begeleiding.

Met betrekking tot de rol die het NMF volgens de musici kan spelen in de begeleiding is hen een open vraag voorgelegd over eventuele activiteiten of diensten die het NMF zou moeten organiseren of aanbieden. In tabel B5.4. staan de antwoorden van de 101 respondenten die hierop een antwoord hebben gegeven; 61 respondenten wisten niets te bedenken. Het cijfer achter het voorstel geeft aan hoe vaak het idee is genoemd.

Bovenaan staat duidelijk 'meer concerten organiseren'; meer dan de helft van de 101 respondenten hebben dit genoemd. Er is ook een deel dat vindt dat het NMF niets anders moet doen dan wat het fonds al doet. Hierbij moet niet worden vergeten dat 61 musici geen antwoord konden verzinnen. Een ander aspect dat vaker is genoemd door de respondenten is het NMF als een netwerk, en tevens als een plek om andere musici te kunnen ontmoeten. Dit netwerk specificerden sommige respondenten als een functie voor het NMF waarin zij de musici in contact zou kunnen brengen met opdrachtgevers en concertzalen.

Tabel B5.4.

V22: "Kun je activiteiten of diensten noemen die het NMF in jouw ideale wereld zou moeten organiseren of aanbieden om jou te helpen in je muzikale loopbaan?"

Studenten	Professionals
Meer concerten organiseren (25)	Meer concerten organiseren (30) - in de vorm van festival, educatief, meer gage
NMF doet al wat het moet doen (7)	NMF doet al wat het moet doen (10)
Andere musici ontmoeten (7)	Andere musici ontmoeten (4)
NMF als een netwerk (6)	NMF als een netwerk (10)
Masterclasses organiseren (6)	Masterclasses organiseren (2) - ook improvisatieles
Workshops op gebied ondernemerschap (5)	Workshops op gebied ondernemerschap (4)
Workshops op gebied instrumenten (4)	-
Open podia organiseren (3)	-
Helpen bij PR / fondsenwerving (1)	Helpen bij PR / fondsenwerving (4)
CD-opnames organiseren (1)	-
Coaching aanbieden (1)	Coaching aanbieden (4)
-	Hulp bij verwerven eigen instrument (1)
-	Goedkopere bruikleenvergoeding (1)
-	Faciliteren spreekuur bij vioolbouwers (1)
-	Cursus antistress (1)

Na de open vraag werd de mening gevraagd van de respondenten over hun interesse in activiteiten of diensten die het NMF zou kunnen organiseren of al organiseert. Uit tabel B5.5. blijkt dat de studenten (N=50) op alle punten meer interesse tonen in de genoemde activiteiten dan de professionele musici. Het meest zijn zij geïnteresseerd in masterclasses (score: +2,34), en op de tweede plaats staat de deelname aan een cd-opname (score: +2,20). Bij de professionele musici (N=101) staat de deelname aan een cd-opname bovenaan (score: +1,68) en, opmerkelijk, staat bij hen juist de deelname aan masterclasses onderaan (score: +0,33). In het algemeen kan worden gesteld dat voor een cd-opname en het faciliteren van concerten de meeste interesse wordt getoond.

Tabel B5.5.

V23: "In hoeverre zou je geïnteresseerd zijn om deel te nemen aan deze activiteiten?"
(Score: -3 tot +3)

	Alle	Professionals	Studenten
Masterclasses	+ 1,02	+ 0,32	+ 2,34
Workshop ondernemerschap	+ 1,32	+ 0,98	+ 1,98
Loopbaancoaching	+ 1,21	+ 0,90	+ 1,84
Workshop instrumenten	+ 0,90	+ 0,61	+ 1,44
Klanktest	+ 1,04	+ 0,79	+ 1,56
Concerten faciliteren	+ 1,72	+ 1,27	+ 2,02
Ontmoetingen met NMF-musici	+ 0,97	+ 0,64	+ 1,56
CD-opname	+ 1,85	+ 1,68	+ 2,20
Fotoshoot	+ 1,43	+ 1,20	+ 1,86

3. Toekomstperspectieven van de musici

De respondenten kregen enkele stellingen over de ondersteuning van het NMF en hun toekomstperspectieven. Op een schaal van -3 tot +3 gaven zij aan in hoeverre zij het met die stellingen eens waren, zie tabel B5.6. Zowel de professionele musici als de studenten zijn het relatief zeer eens met de stellingen. Zeer zeker lijken zij van het feit dat zij hun gehele carrière als musicus blijven werken (score: + 2,28). De ondersteuning van het NMF in hun ontwikkeling op dit moment wordt beschouwd als redelijk voldoende (score: + 1,44).

Tabel B5.6.

V24: "Geef aan in hoeverre je het eens bent met de stelling." Score: -3 tot +3.

	Alle	Professionals	Studenten
Het NMF ondersteunt mij voldoende *	+ 1,44	+ 1,41	+ 1,50
Ik blijf als musicus werken **	+ 2,28	+ 2,36	+ 2,26
Ik kan in mijn levensbehoeften voorzien ***	+ 1,72	+ 1,84	+ 1,58
Ik zie mijn toekomst positief tegemoet ****	+ 1,79	+ 1,86	+ 1,70

* Ik vind dat het NMF mij op dit moment voldoende ondersteunt in mijn ontwikkeling als professioneel musicus.

** Ik verwacht mijn gehele carrière als professioneel musicus te blijven werken.

*** Ik verwacht dat ik als professioneel musicus met mijn inkomen in mijn levensbehoeften kan voorzien.

**** Ik zie mijn toekomst als professioneel musicus positief tegemoet.